

**HƏDİSLƏRDƏ
HƏYAT
DƏRSİ**

150 HİKƏTİLİ HƏDİSİN ŞƏRHİ

*İmam Əli (ə) adına
İslam Araşdırmalar Mərkəzi*

BİSMİLLAHİR RƏHMANİR RƏHİM

Kitabın adı: *Hədislərdə həyat dərsi*
Müəllif: *İmam Əli (ə) adına İslam Araşdırmalar*
Mərkəzi
Tərcümə: *İsmayıl İsmayilov*
Redaktor: *Mərdan Zalov*

Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlar İş Üzrə Dövlət Komitəsi
DK 410/M sayılı 11 avqust 2014-cü il tarixli məktubu ilə kitabın çap
olunmasına razılıq verilmişdir.

© Ələm nəşriyyatı

Kitabın çap hüquqları qorunur

1

DÜŞÜNCƏ, FİKİR, TƏFƏKKÜR

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

أَلَا لَاحِئِرَ فِي عِلْمٍ لَيْسَ فِيهِ تَفَهُمٌ

أَلَا لَاحِئِرَ فِي قِرَاءَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَدَبُّرٌ

أَلَا لَاحِئِرَ فِي عِبَادَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَفَكُّرٌ

“Ağah olun, düşüncəsiz elm faydasızdır!”

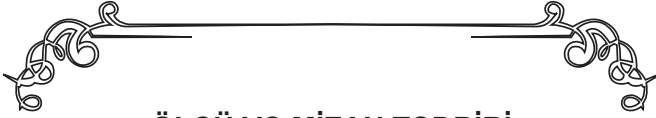
“Bilin ki, təfəkkürsüz oxunan Quran faydasızdır!”

“Ayıq olun, düşünmədən edilən ibadət xeyir verməz!”

Qısa izah

İnsanın həyat tərzi ilə dünyagörüşü və sağlam düşüncəsi arasında uyğunluq olmadığı zamana qədər, beyni elmi formullar, məntiq qaydaları və fəlsəfi nəzərlərlə yükləmək olduqca əhəmiyyətsizdir. Quranın şərif ayələri oxunulan və ibadət edilən zamanalarda diqqət və təfəkkür olmazsa, onun ruh və həyatımıza təsir və faydası həddən artıq az olacaqdır. Belə isə, elmi düşüncə ilə mənimləyib Quran ayələrini təfəkkürlə oxuyaq ki, bu yolla düşüncə əsasında yerinə yetirdiyimiz ibadətlərin dəyərli təsirini özümüzə müşahidə edə bilək.

2

ÖLÇÜ VƏ MİZAN TƏDBİRİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

صَلَحُ حَالِ التَّعَايُشِ وَالتَّعَاشِرِ مِلْأُ مِكْيَالٍ ثَلَاثَةٌ فِطْنَةٌ وَ ثَلَاثَةٌ تَعَاوُلٌ

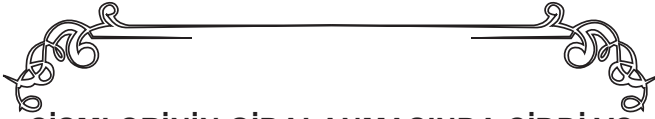
“Yaşayış tərzinin islahı və ünsiyyət elə ölçü və mizanlarla həyata keçir ki, onun üçdəikisi ayıqlıq, üçdəbiri isə etinasızlıq və səhlənkarlıqdır.”¹

Qısa izah

Heç bir iş mütaliə və plansız həyata keçmir, tələssiz da öz qaydasına düşmür. Başqa sözlə, diqqətsiz və məlumatsız iş görmək istəsək, şübhəsiz, məğlubiyyətlə üzləşəcəyik. Amma bütün mümkün ehtimallar və düşünülməyən hadisələri nəzərə alaraq işləri həyata keçirən zaman özümüzü yubandırsaq, onda, belə asanlıqla hər hansı bir işin öhdəsindən gəlmək qüdrətimizin olmadığı anlaşılır. Bu səbəbdən, ciddi bir işə başlayan zaman həmin iş barəsində illərlə araşdırma aparmaq lazımdır. Qeyd edək ki, dost, şərik və həyat yoldaşı seçən zaman da, öncədən bu barədə araşdırma aparılması zəruridir. Elə bu cəhətdən, imam Sadiq (ə) buyurur: “Üçdəiki hissə diqqətli, üçdəbir hissə isə etinasız və cürətli olmaq lazımdır. Nə diqqətsiz və vasvası olmaq düzdür, nə də həddən artıq diqqətli olmaq. (yəni ifrat və təfritə yol verməmək lazımdır).”

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 267.

3

CİSMLƏRİNİN QIDALANMASINDA CİDDİ VƏ DİQQƏTLİDİRLƏR, AMMA...

İmam Həsən (ə) buyurmuşdur:

عَجَبٌ لِمَنْ يَتَفَكَّرُ فِي مَأْكُولِهِ كَيْفَ لَا يَتَفَكَّرُ فِي مَعْقُولِهِ فَيُجْتَنِبُ بَيْنَهُ مَا يُؤْذِيهِ
وَيُودِعُ صَدْرَهُ مَا يُرِيدِهِ

“Öz cisminin qidası haqda fikirləşən, amma ruhi qidası barədə düşünməyən şəxslərə təəccüb etmək lazımdır. Bu cür şəxslər bədənə narahatlığına səbəb olan yeməklərdən pəhriz etsə də, qəlblərini insanı fəlakətə uğradan ifadələrlə doldururlar.”

Qısa izah

Əzəmətli rəhbərin buyurduğuna uyğun olaraq deyə bilərik ki, adətən, camaat öz cismi ehtiyaclarının təmini ilə əlaqədar ciddi və diqqətliyərlər. Onlar qaranlıq zamanı süfrə arxasında əyləşməz, yuxulu halda yemək yeməz və şübhəli qidalardan pərhiz. və eyni zamanda, öz cismi qidalanmasında bütün tibbi qaydalara riayət edərlər. Lakin ruhi və mənəvi qidalara gəldikdə isə, hər cür fikir, əqidə və şübhəli düşüncələri xəbərsiz və qaranlıqda gözübağlı gedərcəsinə qəbul edər və özlərinə dost saydıqları kəslərin yanlış fikirlərini, insanı pisliyə sövq edən mətbuatı, eyni zamanda, bütün şübhəli və azdırıcı təbliğatı asanlıqla izləyərlər. Belə isə, bu məsələ

1. “Səfinətul-bihar”, c. 5, səh, 301.

olduqca heyrət doğuran bir məsələdir.

QƏLƏMİN ROLU

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَمْ أَرِ بَاكِيًا أَحْسَنَ تَبَسُّمًا مِنَ الْقَلَمِ

“Qələm kimi gözəlliklə təbəssüm edərək ağlayan birini görmədim.”

Qısa izah

Qələm insan zəkasının fikir və şəfqət göstəricisidir. Qələm xalqlar mədəniyyətinin əsasını qoyan və cəmiyyətdə baş verən hadisələri hərəkətə gətirən bir sistemdir. Qələm insanların üzücü və sarsıdıcı dərdlərini izah edərək özünün daim axıdılan göz yaşlarında belə deyir: “İnsanların dodaqlarında təbəssümlə yanaşı həmişə eşq, qəlblərində həyata rəğbət və yaşayış rəmzi olan min cür gözəllik gizlənmişdir. Amma təəssüflər olsun ki, bu qələm yelbeyin və fərsiz adamların əlinə düşdükdə, göz yaşı əvəzinə qan ağlayır və eyni zamanda, insanlığın ali dəyərlərinə istehza ilə təbəssüm edir.”

Qələm vasitəsilə hasil olaraq törədilən çoxlu sayda cinayət, zülm və sitəmlər mövcuddur.

Eşq olsun haqq və hidayət yolunda çalışan və xariqələr yaradan qələmlərə!

5

İKİ BÖYÜK MƏSULİYYƏT ARASINDA

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

الْمُؤْمِنُ بَيْنَ مَخَافَتَيْنِ ذَنْبٌ قَدْ مَضَا لَا يَدْرِي مَا صُنِعَ اللَّهُ فِيهِ وَ عُمْرٌ قَدْ بَقِيَ
لَا يَدْرِي مَا يَكْتَسِبُ فِيهِ مِنَ الْمَهَالِكِ

“Mömin həmişə iki şeydən narahatdır: 1. Allahın onunla necə rəftar edəcəyini bilmədiyi keçmiş günahlarından; 2.

Gələcəkdə nəyi əldə edəcəyini bilmədiyi yerdə qalan ömründən”¹

Qısa izah

İmanda əsas hədəf insanın keçmişdə etdiyi əməllər və gələcəkdə onu gözləyən vəzifə və tapşırıqlar qarşısında məsuliyyətli olması məsələsidir.

Bu iki məsuliyyəti unutmayan kəslər, həmişə keçmiş nöqsanlarını islah etmək fikrində olacaq, eyni zamanda, sonrakı fürsətlərdən səmərəli istifadə etmək üçün ən yaxşı yollar axtararaq düşünəcəkdir. Bu iki nişanə hər bir insan və ya millətin təkamül və inkişafı deməkdir. Keçmişini unudan və gələcəyini qazanmaq barədə fikirləşməyən bir millət həmişə acizlik və bədbəxtliyə məhkumdur.

¹. “Üsuli-kafi”, c. 2, səh. 71.

CƏMIYYƏTİ MƏHV EDƏN AMİLLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

أَرْبَعٌ لَا يَدْخُلُ بَيْتاً وَاحِدَةً مِنْهَا إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يَعْمُرْ بِالْبِرْكَاتِ؛ الْحَيَانَةُ وَ
السَّرْقَةُ وَ شُرْبُ الْخُمْرِ وَ الزِّنَا

“Dörd şeydən biri – xəyanət, oğurluq, şərab içmək və iffətsizlik (zina) evə daxil olarsa, onu dağıdır və (bir daha) o ev bərəkətlə abad hala gəlməz.”¹

Qısa izah

Yalnız ailələr deyil, həmçinin, cəmiyyətin bütün təbəqələri də bu qanundan kənar sayılırlar. Əgər xəyanət cəmiyyətə nüfuz edərsə, bu zaman insanlarda bir-birinə qarşı inamsızlıq yaranar. Cəmiyyətdə oğurluq müxtəlif şəkillərdə genişlənersə, insanların əmniyyət və asayışı təhlükəyə düşər. O cümlədən, əgər içki içmək insanlar arasında yayılırsa, cəmiyyət səriştəsiz insanlar, əlil övladlar və faydasız cavanlarla dolacaqdır. Əgər insanlar cəmiyyətdə əxlaqsızlıq və iffətsizliyə yol verərsə, bu halda bütün ailələrin bünövrəsi şübhəli olacaq və bu məsələ gələcək nəsilləri fəsada sürükləyəcəkdir.

¹. “Nəhcül-fəsaḥət”, səh. 49, hədis 256.

YOXSULLUQ VƏ TƏNBƏLLİK

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ الْأَشْيَاءَ لَمَّا ازْدَوَجَتْ اِزْدَوَجَ الْكَسْلُ وَالْعَجْزُ فَتَنَجَ مِنْهُمَا الْفَقْرُ

“Bütün varlıqlar cütləşdiyi gün acizliklə tənbəllik bir-birinə qarışdı və onlardan yoxsulluq adlı (bacarıqsız) bir övlad doğuldu.”¹

Qısa izah

Bütün şeylər çalışmaq və zəhmət qarşılığında əldə edilir. Bu, İslamın bizlərə öyrətmiş olduğu həqiqətlərdən biridir. Süstlük və tənbəllik, çətin hadisə və maneələr qarşısında acizlik göstərmək iman ruhu ilə bir araya sığan məsələ deyildir. Bunlar yoxsulluqdan başqa, – istər iqtisadi yoxsulluq olsun, istərsə də, əxlaqi və mənəvi – digər bir şeyi doğurmayacaq.

Əslində, imanlı insanlar bütün hallarda özlərinə istinad və etimad edərək ehtiyacsız olmalıdırlar. Bu cümlədə imam Əli (ə) diqqəti cəlb edən bir ifadə ilə belə buyurmuşdur: “Tənbəlliklə acizliyin birləşməsindən hasil olan səmərə yoxsulluq və bədbəxtlikdir. ”

¹. “*Biharul-əнвар*”, c. 75, səh. 59; “*Tuhəful-uqul*”, səh. 154.

QƏLBLƏRƏ DAMAN ELM YAĞIŞI

Loğman (ə) öz oğluna buyurur:

يا بُنَيَّ... إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يُحْيِي الْأَرْضَ
بِوَابِلِ السَّمَاءِ

“Oğlum! Allah ölü torpaqları səmanın bərəkətli yağışları ilə diriltiyi kimi, insanların qəlblərini də elm və hikmət nuru ilə dirildir.”¹

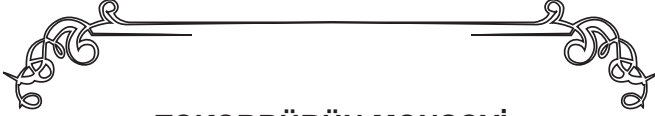
Qısa izah

İnsanın qəlbi gül, çiçək və bar verən ağacların toxumları səpilərək əkilən bağça və bağ kimidir. Əgər bu münbit sahə vaxtı-vaxtında suvarılarsa, çox səmərəli və tərəvətli mühit yaranacaqdır.

Fitrət sahəsinin yeganə suvarılma üsulu yalnız elm və hikmət yağışının həyat bəxş edən damcılarıdır. Bu baxımdan, elm və hikmətsiz qəblər fayda və səmərəsi olmayan ölü qəblərdir. Gəlin hər zaman və bütün hallarda öz qəblərimizi elm və hikmət nuru ilə diri saxlamağa çalışaq və həyat bəxş edən elm yağışından faydalanaq.

¹. “*Biharul-ənvār*”, c. 1, səh. 204.

9

TƏKƏBBÜRÜN MƏNŞƏYİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

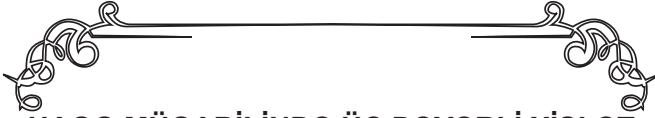
مَا مِنْ رَجُلٍ تَكَبَّرَ أَوْ تَحَيَّرَ إِلَّا لِدَلَّةٍ وَجَدَهَا فِي نَفْسِهِ

“Batınində zillət yaranan kəslərdən başqa, heç kəs təkəbbür edərək qürrələnməz.”

Qısa izah

Bu gün dünya psixoloqlarının elmi araşdırmaları zamanı sübuta yetirilən məsələ təkəbbür və özünü digərlərindən üstün tutma mənşəyinin əqidə zəifliyindən yaranmasıdır.. Bu cür problemlərlə üzləşən kəslər həmin məsələdən əziyyət çəkir və cəmiyyətdə öz çatışmamazlıqlarını təmin etmək üçün belə səhv addımlar atmalı olurlar. Başqa bir ifadə ilə desək, onlar özlərini süni də olsa böyük şəxsiyyət kimi göstərərək ictimai həyatlarına bu yolla zəlalət əlavə edir və həddindən artıq iyərnc vəziyyətə düşürlər. Bu formadakı psixoloji xüsusiyyət imamın maraqlı bəyanında bütün təfərrüatı ilə müşahidə olunmaqdadır.

Amma imanlı insanlar həmişə öz şəxsiyyətlərinin batini təsiri altına düşərək digərləri qarşısında təvazökarlıq edirlər. Başqa ifadə ilə desək, nə digərləri qarşısında fəxr edir, nə də kiçilirlər.

HAQQ MÜQABİLİNDƏ ÜÇ DƏYƏRLİ XİSLƏT

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

ثَلَاثٌ تَخْرُقُ الْحُجُبَ وَ تَنْتَبِي إِلَيَّ مَا بَيْنَ يَدَيِّ اللَّهِ: صَرِيرُ أَقْلَامِ الْعُلَمَاءِ وَ
وَطْيُ أَقْدَامِ الْمُجَاهِدِينَ وَ صَوْتُ مَغَازِلِ الْمُحْصَنَاتِ

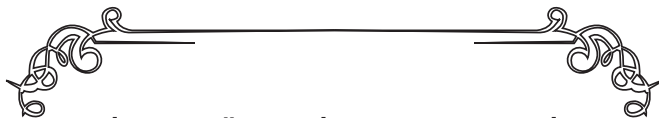
“Üç xislət maneələri aşaraq əzəmətli Allah dərğahına çatır: 1. Alimlərin yazı yazan vaxt qələmlərinin hərəkətindən yaranan səs; 2. Döyüş meydanlarında mübariz əsgərlərin addım səsi; 3. İffətli qadınların ip əyirən cəhrəsinin sədası!”¹

Qısa izah

Necə də dolğun və təəccüblü izahdır! Üç səs var ki, varlığın dərinliyinə nüfuz edir və əks-sədası Allahın əzəmətli ərşinə qədər yüksələrək onun dərğahına çatır. Həmin səslər bunlardır: Asta və qısa olmasına baxmayaraq, qələmin səsi, mücahidlərin addım səsi və imanlı qadınların ip əyirən maşınlarının səsi.

Həqiqətdə də, şərəfli insan cəmiyyətinin təməl və bünövrəsini, məhz, elm, mübarizə və əmək adlı üç amil təşkil edir:.

1. “Əş-şəhab fil-hökm vəl-adab,” səh. 22.

İMAM HÜSEYNİN (Ə) ŞƏHADƏTİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِنَّ لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ حَرَارَةً فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لَنْ تَبْرُدَ أَبَدًا

“Həqiqətən, imam Hüseyinin (ə) şəhadəti ilə möminlərin qəlbində heç bir zaman sönməyəcək hərarət (alov) yaranmışdır.”¹

Qısa izah

Əgər dünya tarixini vərəqləsək, görərik ki, dünyada həddər artıq çox qanlı müharibələr törədilmişdir. Lakin aylar və yaxud illər ötdükcə, bu hadisələr unudularaq zehinlərdən silinmiş və tarixin qaranlıq yaddaşına qalmışdır. Amma özlərini bütün varlığı ilə Allah yolunda, insanların azadlığı, şərəf və fəziləti naminə fəda edənlər heç vaxt unudulmayacaqlar. Çünki “Allah”, “azadlıq”, “şərəf” və “fəzilət” heç zaman köhnələn məsələlər deyildir. Onlar insanlıq dəyərlərinin cəmiyyətdə dirçəldilməsi, münafiq insanların həqiqi simalarının aşkar edilməsi və həmçinin, zülm və sitəmin köknü birdəfəlik silinməsi üçün öz canlarını fəda etdilər ki, bu dəyərlərlə yanaşı özləri də əbədi olaraq yaşasınlar.

1. “Mustədrəkul-vəsail”, c. 10, səh. 318.

HƏQİQİ MÜSƏLMANIN İKİ ƏLAMƏTİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

لَا تَنْظُرُوا إِلَيَّ كَثْرَةَ صَلَاتِهِمْ وَ صَوْمِهِمْ وَ كَثْرَةَ الْحَجِّ وَ الْمَعْرُوفِ وَ طَنَطَنَتِهِمْ
بِاللَّيْلِ وَ لَكِنْ أَنْظُرُوا إِلَيَّ صِدْقَ الْحَدِيثِ وَ آدَاءِ الْأَمَانَةِ

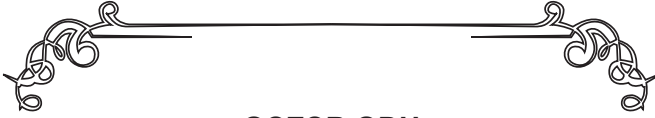
“İnsanların namazları, orucları, həcc və yaxşılıqlarının çoxlu olması və gecələr oyaq qalmalarına (bunların öz növbəsində mühüm ibadətlər sayılmasına baxmayaraq) fikir verməyin, əksinə onların doğru danışmaları və əmanətdar olmalarına nəzər salın.”

Qısa izah

İslam dinində namaz, oruc və həcc kimi yüksək və ali tərbiyəvi ibadətlərin də xüsusi yer tutmasına baxmayaraq, islami hədisləri mütaliə etdikdə, həqiqi müsəlmanın iki əlamətlə – doğru danışmaq və əmanətdar olmaqla tanınması həqiqəti aşkara çıxır. Şübhəsiz, təkcə bunlar İslamın əsas simvolu sayılmır. Sadaladıqlarımız xüsusiyyətləri (doğru danışmaq) və (əmanətdarlıq) təkmilləşdirmək lazımdır.

Bəli, böyük şəxsiyyətləri sınaqdan keçirmək üçün ən yaxşı imtahan onların düzgün danışması və əmanətdar olmalarını təsdiq etmələridir. Belə kəslər hər zaman bu iki imtahanın öhdəsindən gələrlərsə, həqiqətdə düzgün insanlar sayılırlar.

1. “Səfinətul-bihar”, c. 1, səh. 160.

QƏZƏB ODU

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ هَذَا الْغَضَبَ جَمْرَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تُوقَدُ فِي قَلْبِ ابْنِ آدَمَ

“Qəzəb və əsəbilik Adəm övladının qəlbində şeytanın qaladığı oddur.”¹

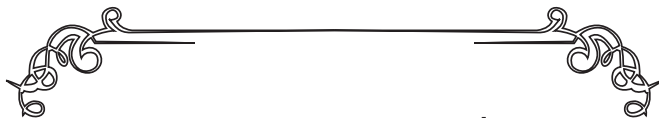
Qısa izah

Həyatda insanın qəzəb və stress halında hansısa bir işi həyata keçirdikdən və ya müəyyən bir qərar qəbul etdikdən sonra peşman olmadığı zamanlara rast gəlmək çox nadir hallarda müşahidə edilir, çünki insan vücudunda qəzəb atəşinin yandırıcı alovu şölələndiyi vaxt insanın əql və düşüncəsi bütövlükdə qüvvədən düşür, əsəb və bədən üzvləri, adətən, elə bir istiqamətdə hərəkət edir ki, bəzən törəyən zərər və acı nəticələrin bərpə olunmasına bir ömür belə kifayət eləmir.

Şeytanın bu yandırıcı atəşi baş qaldıraraq zahir olduğu zaman, hədsiz diqqət və sürətlə ona hakim olmalı və söndürməliyik. Əks təqdirdə, həm öz, həm də digər insanların həyatını təhlükə altına ata bilməyimiz mümkündür.

Bəli! Qəzəbləndiyiniz zaman nə bir qərar qəbul edin, nə kimi isə cəzalandırın və nə də bir söz danışın. Çalışın ki, o mühitdən uzaqlaşın başqaları ilə ünsiyyət qurasınız.

¹. “*Biharul-ənvər*”, c. 70, səh. 278.

SƏRVƏT MƏNBƏLƏRİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

أَطْبُوا الرِّزْقَ فِي حَبَايَا الْأَرْضِ

“Ruzini yerin dərinliklərində axtarın.”¹

Qısa izah

Qədim zamanlarda yeraltı mədən və torpağın dərinliklərində yerləşən qiymətli əşyaların dəyəri insanlar üçün əhəmiyyətli deyildi. Lakin İslam Peyğəmbəri (s) müsəlmanlara yerin dərin qatlarında axtarış apararaq yeraltı sərvətlər və eyni zamanda, onların maddi yaşayışlarına müsbət mənada təsir bağışlayan qiymətli məmulatları ixrac etmək göstərişi verdi. Peyğəmbər (s) tərəfindən atılan bu addım İslam dinin hərtərəfli bir din olduğu və “insanların yaşayışı”, “təlim-tərbiyə” və “şərəfli həyatı” və sairə kimi məsələlərə önəm verdiyini diqqətə çatdırır. İslami ölkələrin zəngin yeraltı sərvətlərə malik olmasına baxmayaraq, müsəlmanların fəqir və ehtiyacları şəkildə həyat sürməsi, həqiqətən də, insanda təəssüf doğuracaq bir haldır. Bütün fiziki və mənəvi qüvvələrimizi işə salaraq həmin sərvətlərin əldə edilməsinə çalışmaq lazımdır.

¹. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh. 63, hədis: 323.

ƏN PİS PEŞƏ

Allahın Rəsulu (s) buyurur:

شَرُّ الْمَكَايِبِ كَسْبُ الرَّبَا

“Ən pis qazanc sələmdən gələn qazandır.”

İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ هَلَاكًا ظَهَرَ فِيهِمُ الرَّبَا

“Allah bir milləti həlak etmək istədikdə, onların arasında sələmi aşkar edir.”

Qısa izah

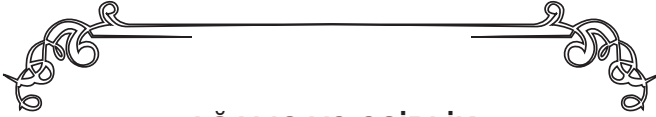
Hal-hazırda yaşadığımız dünyada sələmçiliklə məşğul olan şəxslərin bazarı xüsusi və özünəməxsus rəvnəq tapmışdır. Həmçinin, bugünkü dünyanın sələmçiliklə sıx bağlılığı cəmiyyətdə müxtəlif problem və fəsadlar yaratmışdır. Sələmçiliyin cəmiyyətlərin iqtisadi və maliyyə sistemlərini tənəzzülə uğratması və eyni zamanda, millət və xalqların sərvətlərinin hədsiz dərəcədə sələmçiliklə məşğul olan müəyyən müəssisə və fərdlərin əllərində toplanmasına şərait yaratması da danılmazdır. Sərvətlərin bu cür ədalətsiz bölüşdürülməsinin özü ictimai bədbəxtliklərin və əxlaqi fəsadların başlıca mənşəyidir.

Bəli! Ciddiyyətlə demək lazımdır ki, sələmçilik

1. “Vəsailuş-şiə”, 1-2, c. 12.

---

dünyada olan iqtisadi stabilliyi aradan qaldırmış, dünya müharibələri və dağıntıların yaranmasına səbəb olmuşdur.

AĞALIQ VƏ ƏSİRLİK

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

أَمَّنْ عَلِيٍّ مِنْ بَيْتِ تَكُنْ أَمِيرَهُ وَاحْتَجِ إِلَيَّ مِنْ بَيْتِ تَكُنْ أَسِيرَهُ وَاشْتَفِنِ
عَمَّنْ بَيْتِ تَكُنْ نَظِيرَهُ

“Ağalıq etmək istədiyən şəxsə yaxşılıq et, əsiri olmaq istədiyən şəxsə möhtac ol və tayı (bənzəri) olmaq istədiyən şəxsə ehtiyacı olma!”¹

Qısa izah

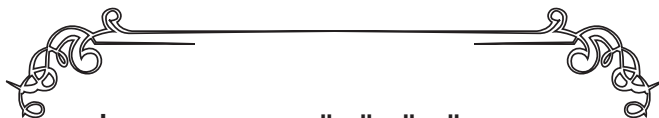
İctimai münasibətlərdə bütün fərd və millətlər arasında belə bir qanunun hakimliyi danılmazdır:

“Hakimiyyət varlı təbəqəyə məxsus olduğundan, kasıb təbəqə istər-istəməz onlara tabedir. Möhtac insanlar, həqiqətdə, başqalarına ehtiyacı olduqlarını bildirdikləri üçün, özləri öz köləlik sənədlərinə imza atmışlar. Bu səbəbdən, İslamda başqalarından yardım diləmək pislənmişdir. Deməli, həqiqi müsəlman digər insanlarla ictimai münasibətlərini birtərəfli deyil, qarşılıqlı əməkdaşlıq əsasında qurmaq üçün çalışmalı və əvəzsiz kömək istəmək isə, yalnız əlil və şikəst insanlara aid olmalıdır.”

Diqqəti cəlb edən məsələ budur ki, hökmranlıq və tabelik, izzət və zillət, xoşbəxtlik və bədbəxtlik, zənginlik və yoxsulluq kimi məsələlər təsadüfi deyil, əksinə insanların öz əlləri ilə hazırladığı səbəblərin nəticələridir. Xoşbəxtlik və bədbəxtlik amillərini ayırd

1. “Biharul-ənvar”, 74-cü cild, səh. 400 və 421; 72-ci cild, səh. 107 və 71-ci cild, səh. 411.

edərək birincini qazanmaq, ikincini isə dəf etmək üçün səy etmək lazımdır.

RIYAKARLIQ VƏ ÖZÜNÜGÖSTƏRMƏ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَا تُرَاءِ بِعَمَلِكَ مَنْ لَا يُحْيِي وَلَا يُمِيتُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

“Öz xeyirxah işlərini nə həyat və ölüm əllərində olmayan, nə də sənin çətinliklərini həll edə bilməyən kəslərə göstərmək (riya) məqsədi ilə yerinə yetirmə.”¹

Qısa izah

Riyakarlıq və özünü nümayiş etdirməyi adət halına çevirən bir qrup insanın demək olar ki, bütün həyat devizi puç və mənasızdır. Belə insanlar mədəniyyət yerinə ruhsuz zahir, real həyat yerinə mövhumat və xəyallar, səadət və xoşbəxtlik əvəzinə yalnız quru bir ad, din və məzhəbdən isə tək-cə bir növ silsiləvi mərasimlərlə kifayətlənirlər. Şübhəsiz, özlərini bu şəkildə nümayiş etdirən insanların mənfəəti riyakarlıq və ikiüzlülükdən başqa, heç bir şey deyildir.

Bu səbəbdən, İslam dini belə iyrənc sifəti şiddətli şəkildə tənqid edir və bu barədə öz nəzərini bildirərək deyir: “Sənin müqəddərat və taleyin belə insanların ixtiyarında deyil! Belə isə, riyakarlıq etmək nəyə lazımdır?! ”

Əgər biz bütün nemətlər, o cümlədən, izzət və səadətə nail olmağın bağışlayan və mehriban Allah

1. “*Biharul-ənvār*”, c. 69, səh. 300.

---

tərəfindən olması həqiqətinə diqqət yetirə bilsək, bu zaman şəxsiyyət və mənliyimizi digərləri müqabilində nümayiş etdirməyimizə ehtiyac qalmaz.

HƏSƏD VƏ PAXILLIQ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

الْحَاسِدُ مُضِرٌّ بِنَفْسِهِ قَبْلَ أَنْ يُضِرَّ بِالْمَحْسُودِ

“Həsəd edən paxillıq etdiyi şəxsə zərər yetirməzdən qabaq özünə zərər vurur.”¹

Qısa izah

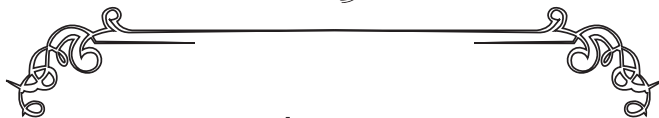
Həsəd amilinin həqiqəti insanın digərlərinin nemət içərisində olduğunu görmək istəməməsi, həmin nemətlərin onların əlindən çıxması uğrunda səy və təlaş etməsi və yaxud onlara ziyan dəyməsini arzulamaqdan ibarətdir.

Həqiqətdə, həsəd aparan şəxs həmişə bir növ lider və öndərlik amilinin deyil, əksinə geri qalma amili uğrunda fəaliyyət göstərir. Digər tərəfdən, həsəd əxlaqi xəstəlik və rəzilə sifətlərdən sayılır.

Həsəd edən şəxs psixoloji cəhətdən digərlərindən öncə, özünü oda ataraq yandırır və başqa bir ifadə ilə desək, hamıdan geriyə qalaraq təhqir edilir. Belə olduğu halda, həsəd aparan şəxs digər insanların inkişafına mane olmaq üçün deyil, əksinə onlardan önə keçmək uğrunda çalışmalıdır.

Bəli! Həsəd aparan kəs, başqalarına zərər yetirməzdən qabaq, ilk öncə özünü həsəd atəşində yandırır.

¹. *“Biharul-ənvār”, c. 70, səh. 255.*

ALLAH RƏHMƏTİNDƏN UZAQ OLANLAR

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تَرَابًا ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللهُ

“İxtiyarında torpaq və su olduğu halda, fəqir və ehtiyacı olan şəxs Allahın rəhmətindən uzaqdır.”¹

Qısa izah

İslami hədislərdən müsəlmanların əkinçilik, maldarlıq, mədənlər, ticarət və müxtəlif peşə sahələrindən istifadə edərək fəqirlik və yoxsulluqla mübarizə aparmalı olduğu həqiqəti anlaşılr

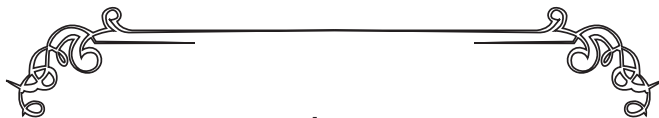
Həmçinin, əgər hansısa millət bu sərmayələrin hamısına deyil, yalnız onlardan birinə malik olarsa, öz iqtisadi çatışmazlıqlarını onların vasitəsilə təmin edərək ödəyə bilər. Əks təqdirdə, həmin sərvətlərə sahib olan, lakin ondan istifadə etməyən bir millət Allah rəhmətindən uzaqlaşmış və lənətlənmiş millət kimi olacaqdır.

İslamın nəzərində başqalarına möhtac olmaq məzəmmət edilir.

Allahın lütf və mərhəməti sayəsində bizim ixtiyarımızda su və torpaq ola-ola nə üçün biz, hətta çörəklə özümüzü təmin etmək üçün digər ölkələrdən buğda və digər qida məhsullarını idxal etməliyik?

¹. “Biharul-əнвар”, c. 100, səh. 65.

20

ƏN PİS DOST

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

شَرُّ إِخْوَانِكَ مَنْ دَاهَنَكَ فِي نَفْسِكَ وَ سَاتَرَكَ عَيْبِكَ

“Dostlarından ən pisi sənə yaltaqlıq edən və eyiblərini örtənlərdir.”

Qısa izah

Həqiqətləri ört-basdır edərək onları görməzdən gəlmək nə bir çətinliyi aradan qaldırır, nə də kiməsə xidmət sayılır. Buna əsasən, tərbiyəvi və düzgün irad yerinə həqiqətləri gizlətməyə çalışan və dostun öteri razılığını qazanmaq və ya onu “yaxşı” kimi qələmə vermək üçün eyiblərini ört-basdır edən kəslər, həqiqətdə, dostluğa xidmət deyil, əksinə bəzən dostun abır-həya, səadət və heysiyyətinin aradan qalxması ilə nəticələnən xəyanətə mürtəkib olmuşlar.

Bəli! Dostlar bir-birinin eyiblərini göstərən güzgü olmalı və xoş rəftar və ədəblə nöqsanları aradan qaldırmağa çalışmalıdırlar.

---

1. “Gurərul-hikəm”, c. 4, səh. 173, hədis, 5725.

21

İŞLƏRİ TƏKMİLLƏŞDİRMƏK

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

اسْتِمَامُ الْمَعْرُوفِ خَيْرٌ مِنْ اِبْتِدَائِهِ.

“Xeyirli bir işin davamı onu başlamaqdan daha üstün və əhəmiyyətlidir.”¹

Qısa izah

Adətən, ictimai həyat mühitində faydalı təklif və işlərlə qarşılaşırıq ki, bəzən onlar yarımçıq və sona çatdırılmamış şəkildə qoyulmuş olur. Həmin işləri görənlər kəslər hansısa bir hərəkətverici qüvvənin təsiri altına düşərək əzm və iradə ilə işə başlayırlar, amma tez bir zamanda işi sona yetirmək hissi və şövq onlarda soyuduğu üçün öz məqsədlərinə çata bilmirlər.

İslam dinində hər bir faydalı işi başlayıb sona çatdıran ciddi, çalışqan və imanlı şəxslər bəyənilir.

Gözəl və müsbət işləri təkmilləşdirərək onları ərsəyə çatdırmaq insanların digər bəyənilən işlərə təşviq edilməsinə səbəb olur. Eyni zamanda, camaat keçmişdə həyata keçirilən yaxşı işlərin nöqsanlı və sona çatdırılmamış olduğunu gördükləri zaman, digər xeyirli işləri yerinə yetirmək rəğbətindən məhrum olur.

¹. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh. 53, hədis, 271.

ƏBƏDİ PROQRAMLAR

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ

“Allah bütün peyğəmbərləri insanları düz danışmaq və amanətə vəfa etməyə dəvətdən başqa, digər bir iş üçün təyin etməmişdir.”¹

Qısa izah

Sağlam bir cəmiyyət müxtəlif məsələlərə əsaslanır ki, onlardan ən mühümü qarşılıqlı inam və etimad sərmayəsidir. Başqa bir ifadə ilə desək, danışmaq və əmələ etimad göstərməkdir. Bu dəyərli sərmayənin ən böyük düşməni isə yalan və xəyanətdir. Əgər hansısa bir cəmiyyətdə yalan və xəyanət yayılırsa, bu zaman bütün insanlar bir-birlərindən çəkinər və tənha olduqlarını hiss edərlər. Belə olan təqdirdə, insanlar həyatın bütün çətinliklərinə təklikdə qatlaşmalıdır ki, bu da “yalqızalardan ibarət olan cəmiyyət” deməkdir. Deməli, doğru danışmaq və amanətə vəfalı olmağa dəvət ilahi peyğəmbərlərin proqramlarının bir hissəsi sayılır. Bəli! Onlar cəmiyyətin digər məsələlərinin öz axarında hərəkət etməsi üçün, insanda olan bu iki gözəl xüsusiyyəti özlərinin əsas hədəfi olaraq nəzərdə tutmuşlar.

¹. “*Səfinətul-bihar*”, c. 1, səh. 160.

ƏN ŞİDDƏTLİ CƏZA

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا فِي الْقِيَامَةِ عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعَهُ عِلْمُهُ

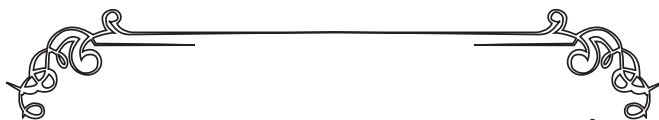
“Öz elmindən bəhrələnməyən (bildiyinə əməl etməyən) alimin əzabı qiyamətdə bütün insanların əzabından şiddətlidir!”¹

Qısa izah

İslam məntiqi nəzərində elm və bilik ona əməl etmək, fərdi həyat və cəmiyyətin sağlamlaşdırılması üçün bir vasitə rolunu oynayır və bunlar olmadan o, əhəmiyyətsiz və dəyərsiz hesab edilir. Cəmiyyətdə bilmədən fəsad törədən insanların məsuliyyəti bildiyi və agah olduğu halda bu işlərə mürtəkib olanların məsuliyyətindən daha yüngüldür. Cəmiyyətin kütləvi təbəqəsini məlumatlandırmaqla vəzifəli olan, lakin həmin məsələdə səhlənkarlıq edən şəxslər öz elmi miqdarında məsuliyyət yükünü daşmalıdır. Belə bir sual yaranır ki, nə üçün qiyamət günü elmlilərin insanların cəzası (əgər cəzaya layiq olsalar) digərlərindən daha şiddətli olacaqdır?

Sualın cavabı aydındır: “Onlar öz xətalarını müqabilində heç bir üzrə malik deyillər. ”

¹. “Biharul-ənvār”, c. 2, səh. 38, hədis, 64.

BORC ALMAQ VƏ ONUN ZƏRƏRLƏRİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِيَّاكُمْ وَالدِّينَ فَإِنَّهُ هُمُ بِاللَّيْلِ وَذُلُّ بِالنَّهَارِ

“İmkan daxilində borc almaqdan çəkinin, çünki bu əməl gecə qəm və qüssa, gündüz isə zillətə səbəb olar.”¹

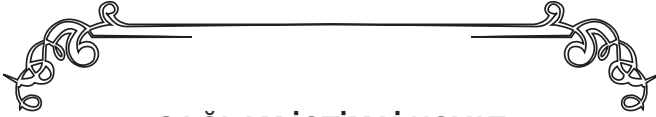
Qısa izah

Hazırkı əsrdə maddi yaşayışın cah-cəlal və bərbəzəyi bir qrup insanın davam gətirilməsi həddən artıq çətin olan borc və kredit yükü altına girməsi və bu baxımdan, həyatlarını cəhənnəm əzabına çevirməsinə səbəb olmuşdur. Borclu insan azad hesab edilmədiyi üçün, dini rəhbərlər həmin səbəbdən, zərurət olmadığı təqdirdə borc almağı məsləhət bilməmişlər. Əgər borclu olmaq məsələsi ölkə miqyasında meydana çıxarsa, bu zaman onun millət və xalqların mənəvi azadlıq və müstəqilliyinə vurduğu zərər həddən artıq ağır olacaqdır.

Əsrimizdə dünyaya hökmranlıq edən hegemon dövlətlər zəif ölkələrə qarşı hiylə və siyasət işlədərək onları əvvəlcə özlərinə borclu edir və daha sonra isə istədikləri səmtə sürükləyə bilirlər.

¹. “Biharul-ənvər”, c. 100, səh. 141.

SAĞLAM İCTİMAİ HƏYAT

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَدُّوا حُقُوقَهُمْ لَكَانُوا عَائِشِينَ بِخَيْرٍ

“Əgər insanlar bir-birinin hüquqlarına qarşılıqlı şəkildə riayət edə və ehtiyacların ehtiyacını ödəyərlərsə, gözəl və qənaətbəxş həyat sürərlər.”¹

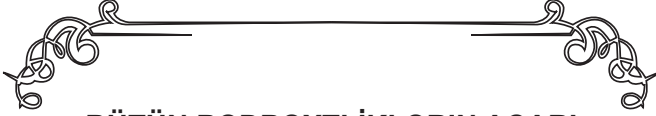
Qısa izah

Qeyd edilən hədis zəkat və cəmiyyətdəki ehtiyacları təbəqənin təmin edilməsi ilə əlaqədar olduğu üçün, bizə hüquqlara qarşılıqlı şəkildə riayət edilməsinin tək cəmiyyəti insanı və əxlaqı bir məsələ deyil, əksinə mühüm ictimai bünövrə, həmçinin, sağlam və asayişə malik cəmiyyətin onun girovunda olduğunu izah edir.

Təbəqələrarası istismar və digərlərindən zalımcasına faydalanmaq məsələsinə qarşı nişan verilən reaksiya və etirazlar cəmiyyəti süquta düşür olmaq və ondakı aramlığı aradan aparmaqla təhdid edir. Bu məsələlərin canlı şahidi İslamın dəyərli göstərişləridir.

Dünya xalqları "haqqı" "zorakılığa" bərabər hesab etdiyi, quluzorluların öhdəsində olan öz vacibi vəzifələrini yerinə yetirmək və haqqı ödəməkdən boyun qaçırdığı zamana qədər həm onların özləri təhlükədədir, həm də insan cəmiyyətini təhlükəyə sürükləyirlər.

¹. "Vəsailü-ş-şia", c. 6, səh. 2.

BÜTÜN BƏDBƏXTLİKLƏRİN AÇARI YALANDIR

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِلشَّرِّ أَقْفَالاً وَ جَعَلَ مَفَاتِيحَ تِلْكَ الْأَقْفَالِ الشَّرَابَ وَ شَرٌّ مِنَ
الشَّرَابِ الْكُذْبُ

“Allah-taala şər və pisliklər üçün qifillar müəyyən etmişdir ki, onların açarı şərabdır. Yalan isə şərabdən də pisdir!”

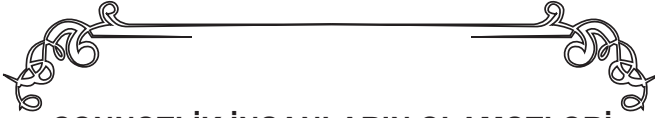
Qısa izah

Bütün pislik və çirkinliklərin qarşısını alan ən böyük və ən təsirli maneə əql və zəkadır. Bu amil onları bağlayan möhkəm bir qıfıl rolunu oynayır. Əgər (əqlin) qıfılı şərab açarı ilə açılarsa, bütün pislik və çirkinliklər azadlığa çıxar və digər tərəfdən, insan məst və sərxoş halda hər bir cinayət və günaha aludə ola bilər.

Başqa sözlə desək, əgər içki içən insan sərxoşluq səbəbi ilə hansısa bir günah və ya cinayətə əl atırsa, yalan danışan insan bilərək və məlumatlı olduğu halda ictimai həyatı təhlükəyə salaraq etimad məsələsinin aradan qaldırılmasının səbəbkarına çevrilir.

Nəticə etibarını ilə yalan şərabdən daha xətərli və pis sayılır.

1. “Vəsailü-şiiə”, c. 17, səh. 263.

CƏNNƏTLİK İNSANLARIN ƏLAMƏTLƏRİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لِأَهْلِ الْجَنَّةِ أَرْبَعُ عِلَامَاتٍ؛ وَجْهٌ مُنْبَسِطٌ وَ لِسَانٌ فَصِيحٌ لَطِيفٌ وَ قَلْبٌ
رَحِيمٌ وَ يَدٌ مُعْطِيَةٌ

“Cənnət əhlinin dörd nişanəsi var: Açıqüzüzlük, aydın danışiq, məhəbbətlə dolu qəlb və əl tutmaq.”

Qısa izah

Humanist məktəblərin ən nəcibi fərdləri cəmiyyətdə təsəvvür edən və maddi və mənəvi mənfəətlərin özəyi olduğu üçün cəmiyyəti dəyərli insanlar yetişdirərək formalaşdıran bir mühit kimi nəzərdə tutandır.

Xoşbəxt insanlar və cənnət əhlinin nişanələrini bəyan edən yuxarıdakı hədisdə cəmiyyətin möhkəmlənməsi və onun parçalanmasına səbəb olan dörd bir-biri ilə əlaqəli ictimai mövzuya toxunulmuşdur:

Mehr və məhəbbətlə dolu üzler, şirin və eyni zamanda lətafətli dillər, insan və insanlıq üçün döyünən ürəklər və yardım göstərməkdən imtina etməyən əllər – bəli, cənnət əhlinin nişanələri sadaladığımız xüsusiyyətlərdir.

RİYAKARLARIN ƏLAMƏTLƏRİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

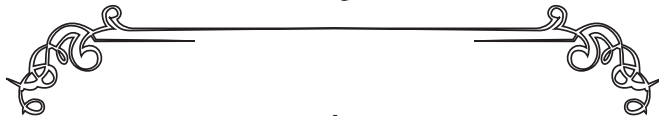
قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: لِمُنَافِقٍ ثَلَاثُ عِلَامَاتٍ؛ يُخَالِفُ لِسَانُهُ قَلْبَهُ وَ قَلْبُهُ فِعْلَهُ وَ
عَلَانِيَتُهُ سِرِّيَتَهُ

"Loğman öz oğluna dedi: "İkiüzlü şəxslərin üç əlaməti vardır: Dilləri qəlb, qəlbləri əməl və zahirləri isə batinləri ilə uyğun və mütənasib deyildir. ""

Qısa izah

Münafiq və ikiüzlülük insanın şəxsiyyət zəifliyi və iradə çatışmazlığından qaynaqlanan şiddətli xəstəliklərdən sayılır. Dillə ürək, zahirlə batin, danışmaları ilə rəftarları uyğun gəlməyərək fərqlənən kəslər özlərinin həqiqi sima və şəxsiyyətini tanıtmağa və bu rəzil xislətin islah edilməsi ilə bağlı qərar qəbul etməyə qadir olmayan zəif insanlardır. Onlar müxtəlif cildlər düşərək əksər halda hamıya, hətta, özlərinə belə xəyanət edirlər. Belə şəxslərdən daha təhlükəli və xətərli olanlar isə zahirdə yaraşılıq, batində isə çirkin və dillərini şirin edənlərdir. Onların qəlblərindəki dillərindəki ilə ziddiyyət təşkil edir.

1. "Biharul-ənvar", c. 13, səh. 415.

NƏSİHƏT

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

إِتَّعَظُوا بِمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَبْلَ أَنْ يَتَّعِظَ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ

“Gələcək nəsil sizin həyat və sərgüzəştinizdən ibrət və nəsihət almamışdan öncə, keçmişdəkilərinizdən (atababalarınızdan) ibrət və nəsihət alın!”¹

Qısa izah

Tarixə nəzər salsaq, onun ibrət dərsləri və moizələrlə dolu olduğunu görürük.

Baş verən zülm və sitəmlər, ixtilafı və pərakəndə məsələlərdən tutmuş tənəzzül və dəyişikliklər, zaman və mühitdən xəbərsiz olmaq kimi xüsusiyyətlərin hamısının tarix səhnəsində öz əksini tapdığını müşahidə edə bilərik.

Bəşəriyyət tarixinin böyük şəxsiyyəti sayılan Əli (ə) bizlərə xəbərdarlıq edərək buyurur ki, keçmişdə olan insanların həyat və yaşayışından ibrət götürün və bədbəxtliyə səbəb olan fəlakətli həyatınızın gələcək nəsillər üçün ibrət dərsi olmasına şərait yaratmayın. Coşqun və təlatümlü zaman dəryası hamını özü ilə yanaşı apardığı halda, xoşbəxt insan və cəmiyyət öz keçmişinə nəzər salaraq gələcək səadət və xoşbəxtliyi uğrunda səy və təlaş edənlərdir

¹. “Nəhcül-bəlağə”, 32-ci xütbə.

DANIŞMAQ VƏ SÜKUT

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

لَا خَيْرَ فِي الصَّمْتِ عَنِ الْحَكْمِ كَمَا أَنَّهُ لَا خَيْرَ فِي الْقَوْلِ بِالْجَهْلِ

“Alimin sükutu, cahilin isə danışığı faydasızdır.”¹

Qısa izah

Allah-taala agah və alim insanlardan onların haqsızlıq, zülm və sitəm, inhiraflar və düşmən təcavüzü qarşısında sükut etməməsi barədə əhd almışdır . Belə insanlar öz əhdlərinə sadıq qalaraq öz tutarlı bəyan və məntiqləri ilə haqq-ədalət və hidayət nurunu insanların qəlblərində şölələndirməlidirlər. Hansısa bir şəxs bildikləri şeylərin az olmasına baxmayaraq, məlumatı olduğu məsələdə alim və onunla bağlı məsuliyyət daşıyır. Bu baxımdan, kifayət qədər elmi olmayan insanlar müəyyən işlərdə dəxalət edərək digərlərini inhiraf və azğınlığa sürükləməməlidir.

Elmi olduğu halda sükut etmək və bilmədiyi halda danışmaq – bunların hər ikisi bədbəxtlik törədən amillərdən sayılır. Əgər yaxşı nəzər salsaq, görərik ki, bugünkü dünyanın qlobal problemləri bu iki amilin diqqətə alınmamasından yaranmışdır. Nəticədə, alim və savadlı insanlar cəmiyyətə xeyirli və lazım olan məsələləri bəyan etmir, cahillər isə öz savadsızlıqları ilə

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

---

cəmiyyəti fəسادa sürükləyirlər.

BAĞIŞLAMAĞIN LƏZZƏTİ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

إِذَا قَدَرْتَ عَلِيَّ عَدُوَّكَ فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُكْرًا لِلْقُدْرَةِ عَلَيْهِ

“Öz düşməninə qələbə çaldıqda, bağışlamağı bu qələbənin şükrü təyin et.”¹

Qısa izah

İslam məntiqi nəzərində, istisnasız olaraq hər bir nemət və bəxşişin zəkati şükr olduğu kimi, qüdrət və qələbənin də zəkatı və şükrü bağışlamaq və əfv etməkdir.

Zahiri qələbələr ədavət və düşmənçiliyin düşmənin qəlbindən silinməsi və müxalifətçiliklərin kökünün kəsilməsi ilə daha da davamlı olacaq və bu məsələ bağışlamaq və əfvdən başqa, digər bir yolla əldə olunması deyil. Nəticədə, düşmən qələbə dəyişəcək və sənin dünənki düşmənin bugünkü dostuna çevriləcək, beləliklə, qələbə zahir və batin baxımından təkmilləşəcəkdir.

Əksinə, qüdrət əldə etdikləri zaman intiqam almaq hissi ilə yaşayan kəslər öz insanlıq fəzilətindən məhrum olmaqla yanaşı, sahib olduqları qələbəni də təhlükəyə atacaqlar.

İslam Peyğəmbəri (s) qeyd edilənlərin tam və kamil nümunəsidir. O həzrət Məkkəni fəth və düşməni məğlub

¹ I. “Nəhcül-bəlağə”; “Biharul-ənvar”, c. 68, səh. 427.

---

etdiyi zaman misligörünməmiş əfv və bağışlamaq fenomeni nümayiş etdirərək digər insanları heyrətə salmışdır.

HƏQİQİ MƏNADA ZAHİDLİK

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

الزَّاهِدُ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَمْ يَغْلِبِ الْحَرَامُ صَبْرَهُ وَ لَمْ يَشْغَلِ الْحَلَالُ شُكْرَهُ

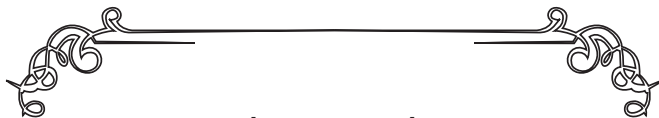
“Dünyada həqiqi zahid o kəsdir ki, haram mal onun müqavimət və iradəsini qırmasın və halal mal isə onu (Allaha) şükür etməkdən yayındırmasın.”¹

Qısa izah

Bəzi savadsız və məlumatsız insanlar “zahidlik” məfhumunu ilahi nemətlərdən uzaqlaşmaq və iqtisadi imkanlardan üz çevirərək kasıb və fəqir halında yaşamaq kimi mənfi mənaya yozmuş və onun əsl mənasını təhrif etmişlər. Halbuki, məsələ heç də belə deyildir. Həzrət Əlidən (ə) nəql olunan bu hədisdə zahidliyin həqiqi və əsl mənası "halal mallar müqabilində öz vəzifə və məsuliyyətini unutmamaq" kimi təfsir edilir.

Əgər zahidlik məfhumu mənfi və geridə qalma amili kimi deyil, əksinə tərbiyəvi yönlü və quruculuq amili kimi təfsir edəriksə, bu zaman onun cəmiyyət üçün daha çox faydası olacaqdır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 138.

ŞƏHİDLƏRLƏ BİRGƏ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمِ أَجْرًا مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفَّ

“Allah yolunda döyüşüb şəhadətə çatmış şəxsin məqamı heç də qalib gəldiyi halda bağışlayan (günah edə bildiyi halda, özünü günahdan saxlayan)) kəsdən üstün deyildir.”¹

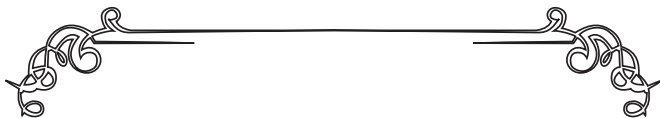
Qısa izah

İslam məntiqi nəzərində ən böyük cihad, xüsusilə azğınlıq və inhiraf olan mühitlərdə, nəfsi istək və meyillərlə mübarizə aparmaqdır.

İnsanın öz düşməni ilə mübarizə aparması onun öz şəxsi istək və məqsədlərindən uzaqlaşaraq pak niyyət və ixlasla döyüşdüyü zamanlarda faydalı və səmərəli olacaqdır. Bunların hamısını nəfslə mübarizə aparmaq və kifayət qədər əxlaqi keyfiyyətlərə malik olduqda həyata keçirmək mümkündür.

Bu dəlilə əsasən, həzrət Əli (ə) buyurur: “Mübarizə meydanlarında öz istək və arzularına qalib gələn kəslər özlərini inhiraf və azğınlıq olan mühitlərdə də pak və təmiz saxlayırlar. Belə şəxslər Allah yolunda mübarizə aparan şəhidlərdən heç də aşağı məqamly sayılmırlar. Bu hədisin ardınca “Nəhcül-bəlağə”də bu cür kəslərin asimandakı mələklərlə bir sırada dayandığı qeyd edilmişdir.

1. “Nəhcül-bəlağə”.

CAMAATIN ƏN YAXŞISI

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

خَيْرُ النَّاسِ قُضَاةُ الْحَقِّ

“İnsanların ən yaxşısı haqq əsasında hökm verənlərdir.”¹

Qısa izah

İctimai, əxlaqi və hüquqi məsələlərdə ədalətli hökm vermək yalnız özü və digərlərinin mənafeyini ayır-seçkilik etmədən nəzərə alan və şəxsi məhəbbət və düşmənçiliyi onların ədalətinə mane olmayan kəslər tərəfindən mümkündür. Belə işlər sadəcə iman nuru, insani fəzilətlər və camaaata sevgi qəlblərində yer tutaraq onların şəxsi mənafe və eqoistliklərinin qarşısını alan, eyni zamanda, aydın düşüncə və təfəkkürlərinə mane olaraq inhirafa sürükləməyən şəxslər tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Həmin şəxslər “camaatın ən yaxşısı” adlandırılmağa layiqdirlər. Həqiqətdə, belə insanların əksəriyyəti qəzavət və hökm vermək kimi məsuliyyət tələb edən məqamlardan uzaq durur. Qeyd edilən hədisdə bildirilir ki, bu xüsusiyyətlərə malik və ədalətlə hökm verən insanlar ən yaxşı insanlardır və onlar yüksək məqamlara sahib olmalı həmin mövqeləri yanlış və ədalətsizcəsinə hökm verən fərdlərin ixtiyarında qoymamalıdırlar.

¹. “*Biharul-əнвар*”, c. 101, səh. 266.

AZAD İNSANLARIN İBADƏTİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

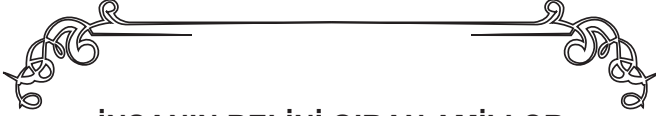
العِبَادُ ثَلَاثَةٌ؛ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا
اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى طَلَبَ الثَّوَابِ فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْأَجْرَاءِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ
حُبًّا لَهُ فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَ هِيَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ

“Allaha ibadət edənlər üç qrupa bölünür: 1. Allaha cəhənnəm qorusundan ibadət edənlər - bu, qulların ibadətidir. 2. Allaha savab üçün ibadət edənlər - belə ibadət muzd alanların ibadətidir. 3. Allaha ona məhəbbət bəslədikləri üçün ibadət edənlər. Bu ibadət ən üstün və azad insanların ibadətidir.”

Qısa izah

Bütün ilahi mükafat və cəzalar vədəsinin haqq və Allahın mükafatının dəyərli, qeyri-adi və cəzasının da şiddətli olmasına baxmayaraq, ona məhəbbət bəsləyən, qəlbləri yalnız Allah sevgisi ilə döyünən insanlar bunlardan daha üstün olan bir məqama göz dikmiş və yalnız Allahın əmrinə itaət etmək və onun razılığını qazanmağı nəzərdə tutmuşlar. Bu, Allahı tanımaq mərifəti ilə qarışan ilahi sevgidir.

1. “Vəsailuş-şiə”, c. 1, səh. 45.

İNSANIN BELİNİ QIRAN AMİLLƏR

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur:

ثَلَاثٌ قَاصِمَاتُ الظُّهْرِ؛ رَجُلٌ اسْتَكْتَرَّ عَمَلَهُ وَ نَسِي دُنُوبَهُ وَ اَعْجَبَ بِرَأْيِهِ...

**“Üç şey insanın belini qırar: 1. Yaxşı əməli böyük saymaq
2. Günahlarını unutmaq; 3. Öz nəzərini mütləq və üstün
bilmək.”¹**

Qısa izah

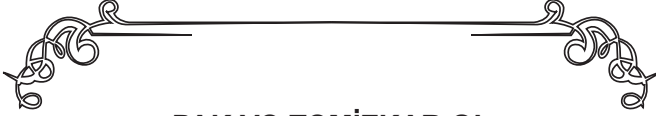
Öz əməllərini üstün hesab edən kəslər tam yəqinliklə ona qane olurlar ki, bu da onların inkişaf və təkamülü qarşısında böyük maneəyə çevrilir.

Öz günahlarını unudan kəslər isə günahlarını xeyir və savab əməllərlə əvəz etmək yerinə, hər gün yeni bir günaha aludə olurlar. Belə məsələlər onların birdəfəlik məhv olmasına səbəb sayılır.

Öz fikir və ideyaları ilə kifayətlənən insanlar ictimai təfəkkür və sair fərdlərin elm və təcrübəsindən məhrum olurlar. Nəticədə, mütəmadi şəkildə və bir-birinin ardınca edilən xətalər onları əhatə edəcək və nəhayət, saysız çətinliklər müqabilində belləri sınacaqdır

Qeyd edilən çirkin və mənfur sifətləri tərk edərək cəmiyyətin sağlam fərdlərinə çevrilməyə çalışaq.!

¹. “Vəsailuş-şiə”, c. 1, səh. 73.

PAK VƏ TƏMİZKAR OL

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

أَفْوَاهُكُمْ طَرِيقٌ مِنْ طُرُقِ رَبِّكُمْ فَأَحْبِبُهَا إِلَى اللَّهِ أَطْيَبُهَا رِيحًا فَطَيِّبُوهَا بِمَا
قَدَرْتُمْ عَلَيْهِ

“Allaha doğru aparan yollardan biri də sizin ağızınızdır. Onun dərgahında ən sevimli ağız ən yaxşı qoxulu olandır. Belə isə ağızınızı xoş iyili saxlamaq üçün çalıtın.”¹

Qısa izah

“Vəsailü-ş-şiə” kitabında dişlərin yuyulma qaydası haqqında nəql olunan bu hədisin həm zahiri, həm də batini mənası vardır. Hədisin zahiri mənası hər bir mömin insanın ağızı ilə Allaha ibadət etməsi və onun nazil etdiyi ayələri oxumasından ibarətdir. Bu baxımdan, möminlər ağızlarını pak və təmiz saxlamalıdırlar. Hədisin batini mənası belədir: “İnsan ağızı ilə Allah dərgahına üz tutaraq danışdığı və digərləri arasında onun vasitəsilə ünsiyyət yaratdığı üçün, onu nalayiq və yersiz sözlərdən pak saxlamaqla Allah dərgahında daha sevimli və əziz bəndəyə çevrilə bilər.”

Ədavət və düşmənçilik, hətta, qanlı müharibələrin də baş verməsinə səbəb olan nalayiq söz və kobudluqlardan çəkinmək lazımdır.

¹. “Vəsailü-ş-şiə”, c. 1, səh. 358.

ZİYANKAR CAHİLLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

مَنْ عَمِلَ عَلَيَّ غَيْرِ عِلْمٍ كَانَ مَا يُفْسِدُهُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُهُ

“Elmsiz əməl edənin törətdiyi fəsad islah etmək istədiklərindən çoxdur.”¹

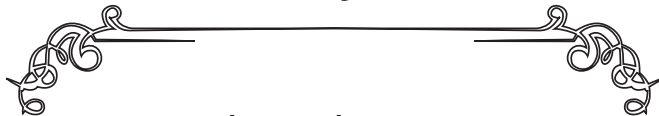
Qısa izah

Cahillik və nadanlığın zərəri təkcə insanın həyat və yaşayışın həqiqi dəyərlərinə çatmaması ilə məhdudlaşmır. Əksinə, elmsiz əməl etməyin nəticəsi fəsad və təhlükədir.

Bu baxımdan, cahil insan öz övladına yaxşılıq etmək istədikdə, ona zərər vurur, İslama xidmət əvəzinə dini nəzərdən salır, insanlar arasında sülh və əminamanlıq yaratmaq yerinə camaat arasında nifaq və ixtilaf törənməsinə bais olur. Bir sözlə, nadan və cahil şəxslərin məlumatsızlığından yaranan fəsad və inhiraflar onların etmək istədikləri islahat və yaxşılıqlardan çoxdur.

¹. “*Biharul-ənvər*”, c. 1, səh. 208.

HİDAYƏTİN ƏSASI

İmam Cavad (ə) buyurmuşdur:

الْمُؤْمِنُ يَحْتَاجُ إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ؛ تَوْفِيقٍ مِنَ اللَّهِ وَوَاعِظَةٍ مِنْ نَفْسِهِ وَ
قَبُولٍ مِمَّنْ يَنْصَحُهُ

“Mömin üç şeyə ehtiyaclıdır: 1. Allah əta etdiyi müvəffəqiyyətə; 2. Batini nəsihət verənə; 3. Nəsihət edənlərin öyüdünü qəbul etməyə.”¹

Qısa izah

İnsan gələcək həyatda onu qarşılayacaq enişli-yoxuşlu yollardan keçə, səadət və xoşbəxtliyini təhdid edən saysız təhlükə və xətərlərdən nicat tapa və cəmiyyətdə faydalı və xeyirli bir insana çevrilə bilməsi üçün, ilk öncə Allahla mənəvi rəbitəyə malik olmalı və ondan yardım diləməli, sonra isə onu nəsihət edən daxili vicdana, həmçinin, digərlərinin faydalı məsləhətlərini, düşüncə və ideyalarını eşidən qulağa yiyələnməlidir. .

1. “Muntəhəl-amal”, c. 2, səh. 600.

CAHİLİYYƏT DÖVRÜNDƏ MƏRSİYƏXANLIQ

İmam Baqir (ə) buyurur ki, İslam Peyğəmbərinin (s) heç bir kəsin o həzrətdən (s) öncə söyləmədiyi ən qısa hədislərdən biri də budur:

النِّيَاحَةُ مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ

“Mərsiyəxanlıq cahillik dövrünün əməllərindəndir. (Problemlər qarşısında ah-nalə edib şivən qoparmaq deyil, əksinə onların həlli üçün tədbir görmək lazımdır.)”¹

Qısa izah

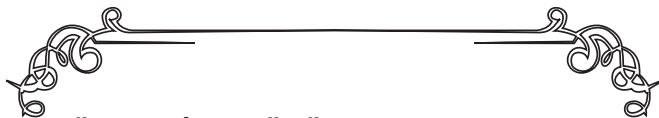
Bu lakonik və dolğun mənalı hədisin həm zahiri, həm də batini mənası vardır. Hədisin zahiri mənası cahiliyyət dövründə adət və ənənə halını alan düşüncəsiz əməllərə işarə edir. Cahiliyyət dövründə hansısa bir şəxs dünyasını dəyişdiyi zaman onun matəm məclisinə xüsusi avaza malik qadın mərsiyəxanlar dəvət olunurdu. Həmin mərsiyəxanlar yalandan ölənin şəxsinin tərif və mədhi ilə bağlı şeirlər qoşur və bu minvalla qurama bir məclis aparırdılar.

Hədisin digər batini və İmam Baqirin (ə) də işarə etdiyi mənası belədir: “Həyatın ağrılı-acılı hadisələri və qarşıya çıxan çətinliklər müqabilində ah-nalə edərək fəryad qoparmaq faydasız və insanın fiziki qüvvəsinin tükənməsinə səbəb olan bihudə bir işdir. Bu cür işlər yerinə insanın öz əql və düşüncəsini işə salaraq

¹ *“Vəsailuş-şiə”, c. 2, səh. 915.*

---

problemlərin həlli ilə bağlı tədbir tökməyə çalışması daha bəyənildir."

GÜN ƏRZİNDƏ ÖZÜNLƏ HESABAT APAR

İmam Kazim (ə) buyurmuşdur:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ

“Gün ərzində nəfsini hesaba çəkməyən kəs bizdən deyildir!”¹

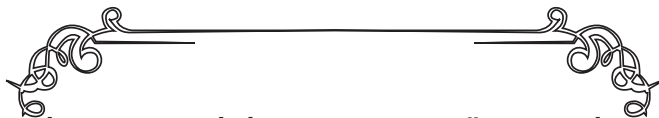
Qısa izah

Dünyanın istər böyük olsun, istərsə də kiçik, hər hansı bir müəssisəsində gündəlik mühasibat və hesab-kitab aparmadan ziyanın qarşısını almaq və çoxlu mənfəət və gəlir əldə etmək üçün çalışmaq mümkün deyildir.

Həqiqətən, insanların maddi sərmayələri, hətta, öz ağırlıqlarının neçə qram artıb-azalması barədə həddən artıq dəqiqliklə hesab-kitab aparması, amma bütün ömrü boyu bir dəfə də olsun insani, əxlaqi və mənəvi keyfiyyətləri nəzərdən qaçırması təəccüb doğuracaq bir haldır. Bu, necə də böyük bir qəflət və diqqətsizlikdir!

İmam Kazimin (ə) yuxarıdakı hədisdə buyurduğu kimi, ayıq və məsuliyyətli müsəlman gün boyu istisnasız olaraq öz nəfsini hesaba çəkən, yaxşı və xeyirli iş gördükdə, onu artırmağa, bəyinizləməz işə mürətəkb olduqda isə Allahdan bağışlanmaq diləməyə çalışan kəsdir.

¹. “Biharul-ənvār”, c. 67, səh. 72, hədis, 24.

İMANIN TƏSİRİ POLADDAN MÖHKƏMDİR

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ أَشَدَّ مِنْ زُبْرِ الْحَدِيدِ، إِنَّ زُبْرَ الْحَدِيدِ إِذَا دَخَلَ النَّارَ تَغَيَّرَ وَإِنَّ
الْمُؤْمِنَ لَوْ قُتِلَ ثُمَّ نُشِرَ ثُمَّ قُتِلَ لَمْ يَتَغَيَّرْ قَلْبُهُ

“Mömin polad parçalarından daha möhkəmdir. Polad atəşə düşdükdə dəyişib əridiyi halda, mömin ölüb dirilə və sonra yenidən ölərsə, onun imanı və ruhiyyəsində dəyişiklik yaranmaz.”¹

Qısa izah

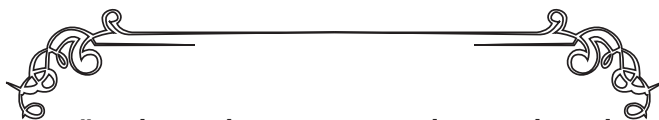
Həyat zəif və iradəsiz insanların tez bir zamanda onun qarşısında diz çökərək meydandan qaçdığı çətinlik və qarmaqarışlıq məsələlər toplusundan ibarətdir.

Amma iman nuru sayəsində müqavimət göstərən kəslər heç vaxt saysız çətinliklər qarşısında təslim olmurlar.

Onlar ilahi əmrlərə itaət, günahlardan ,çəkinmək, şərəf və bəyənilən həyat yolunda maneələrin olduğunu bilir və başa düşürlər ki, qeyd edilənləri əldə etmək üçün üsyankar nəfsin müqabilində əzəmətlə dayanmalı, fədakarlıq və müqavimət göstərməlidirlər.

Allahın əta etdiyi toviq nəticəsində mömin şəxslər həyatın sarsıdıcı hadisələri və imtahanlardan başıuca çıxır və sonunda qalib gəlirlər.

¹ I. “*Səfinətul-bihar*”, c. 1, səh. 147.

TÖVHİD VƏ İLAHI ƏDALƏTİN HƏQİQƏTİ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

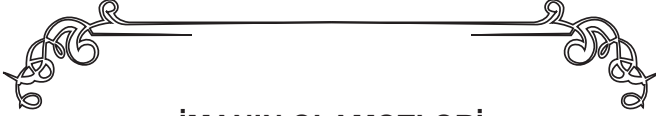
التَّوْحِيدُ أَنْ لَا تَتَوَهَّمَهُ وَالْعَدْلُ أَنْ لَا تَتَّهَمَهُ

“İlahi tövhidin mahiyyəti Allahın pak zatını öz təsəvvür və xəyalınla məhdudlaşdırmamaq, ədalətinə iman isə heç bir işdə onu müttəhim etməməyindir!”¹

Qısa izah

Allahın varlığı biz insanlar üçün nüəyyən miqdarda aydın və aşkar olduğu, dünyadakı hər bir zərrənin onun əzəmət, qüdrəti, elm və bacarığına işarə etdiyi kimi, onun pak və müqəddəs zati bizim üçün anlaşılmaz olaraq qalmaqdadır. Buna səbəb bizim əqlimizin əhatə dairəsinin məhdud, Allahın müqəddəs zatının isə naməhdud və təsəvvürəsiqməz olmasıdır. Allahı təsəvvür etdiyimiz bütün şeylərdən üstün, pak və münəzzəh hesab etmək lazımdır. Bu, tövhidin əsl mənasıdır. Digər tərəfdən, əgər diqqət yetirsək, dünyada baş verən hadisələrin bəzən bizim üçün sirli və naməlum olduğunu müşahidə edirik. İlahi ədalətə nəzər saldıqda isə, bütün hadisələrin müəyyən qanun və hesab əsasında həyata keçdiyinin fərqiə varmaq olar. Bu zəmində mənfə düşüncəyə malik olmaq ilahi ədalət, hikmət və imanla bir araya sığmır. Sırrını dərk edə bilməsək də, Allahın bütün işi hikmət və ədalət əsəsındadır.

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

İMANIN ƏLAMƏTLƏRİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

المؤمن حَسَنُ الْمَعُونَةِ، خَفِيفُ الْمَوْوَنَةِ، جَيِّدُ التَّدْبِيرِ لِمَعِيشَتِهِ، لَا يُلْسَعُ
مِنْ بُحْرٍ مَرَّتَيْنِ

“Möminin yardımı dəyərli, xərci az, yaşayışı isə tədbirlidir və heç vaxt o, bir dəlikdən iki dəfə keçməz (yəni, bir məsələdə iki dəfə qəflətə düşməz).”¹

Qısa izah

İman ictimai, əxlaqi və elmi əlamət və xüsusiyyətlərə malikdir və onlarsız quru addan başqa, bir şey deyildir. Xatırlanan hədisdə imanın dörd əlamətinə işarə edilmişdir:

1. İmanlı şəxslər öz mömin qardaşlarına lazımı şəkildə yardım edirlər və onların köməyi mərhəmət, ixlas və aqahlıqla yanaşdır.

2. Onlar ələ gətirilməsi üçün istənilən nalayiq əməllərə mürtəki olmağı tələb edən cah-cəlal və bərbəzəkli yaşayış malik deyillər.

3. Belə şəxslər məişət məsələlərində, xüsusilə də, iqtisadi işlərlə bağlı olduqca ayıq-sayıq və tədbirlidirlər.

4. Onlar hər bir hadisədən dərhal ibrət dərsi alır və bu səbəbdən, heç vaxt eyni nahiyədən iki dəfə zərbə almırlar.

¹ I. “Səfinətul-bihar”, c. 1, səh. 148.

DÜNYA HƏDƏF DEYİL, VASİTƏDİR

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

الدُّنْيَا خُلِقَتْ لِغَيْرِهَا وَ لَمْ تُخْلَقْ لِنَفْسِهَا

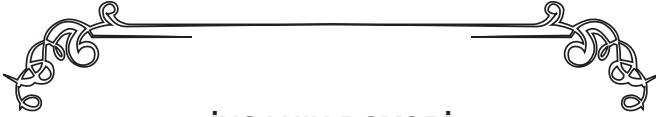
“Dünya özü üçün deyil, başqa bir hədəf üçün yaradılmışdır.”¹

Qısa izah

Dünya və ondamövcud olan əşyaların mədhi bərəsində nəql olunan bir qisim rəvayət və ayələrin təfsirində bir tərəfdən dünya insanlara Allah övliyalarının əkin yeri və yaxud ticarət evi kimi tanıtılmış, digər tərəfdən isə qeyd etdiyimiz ayə və rəvayətlər müqabilində dünya bəzi ayələrdə məzəmmət edilmiş və onun bir qisim insanlar üçün təhlükəli və aldadıcı amil olduğu vurğulanmışdır. Həqiqətən, xatırladılan hədislərdə yuxarıda qeyd edilən məsələlər aşkar şəkildə təfsir edilərək bildirilmişdir ki, dünya və onun maddi nemətləri insanların əbədi səadət və xoşbəxtliyi, həmçinin, onların ədalət və kamilliyinə xidmət edərsə, dəyərli və diqqətəlayiq hesab olunur. Əks təqdirdə, insanların tüğyan, qürur və nəfsani istəklərinin təmin olunmasına yönəlsə, bu zaman nifrətə səbəb olacaq və məzəmmət ediləcəkdir.

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

İNSANIN DƏYƏRİ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

إِنَّهُ لَيْسَ لِأَنْفُسِكُمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَتَّبِعُوهَا إِلَّا بِهَا

“Bilin ki, sizin varlığınızın dəyəri cənnət və əbədi səadətə çatmaqladır. Belə isə, özünüzü bundan başqa, digər bir qiymətə satmayın!”¹

Qısa izah

Hansısa bir şəxsdən “öz varlığını hansı qiymət müqabilində müamilə edirsən?” – deyə soruşulsa, aydın məsələdir ki, vücudu qarşılığında müəyyən bir qiymət söyləyə bilməz. Amma həqiqətdə, insan ona əta edilən belə dəyərli bir həyat sərmayəsini hər gün ucuz qiymətə satmaqla hədəf etməkdədir. Bəzən həmin insanlar ömürlərinin sonunda bu böyük sərmayəni bir ev, maşın və ya bir malikanə ilə dəyişdiyinin və tezliklə ondan ayrılmalı olacağına fərqi nə varırlar. Həzrət Əli (ə) dünyanın maddi nemətlərinin insana verilən ömür sərmayəsi müqabilində müqayisə edilməz olduğunu bildirir. Onun yeganə dəyəri Allahın razılığı, əbədi səadət və kamillik yolunda səy və təlaş etməkdir və bu sahədə edilən bütün fədakarlıq əhəmiyyətə malikdir.

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

HAQQ VƏ BATİL

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ الْحَقَّ ثَقِيلٌ مَرِيئٌ وَإِنَّ الْبَاطِلَ خَفِيفٌ وَبِئْسَ

“Haqq çətin və məşəqqətli, eyni zamanda, şəffaf, batil isə asan və yüngül, həmçinin, təhlükəlidir.”¹

Qısa izah

Əmirəl-Möminin Əlinin (ə) haqq və batil barəsində buyurduğu bu qısa hədis barəsində təfəkkür etmək yerinə düşərdi. Adətən, haqq acı və onu qəbul etmək isə bir qədər ağırdır. Bununla yanaşı, onun aşkar və bilinən olması, eyni zamanda, bütün cəmiyyəti əhatə edəcəyi məlumdur. Haqdan fərqli olaraq, şeytanın batil məsələləri şirin və ləziz cilvələndirməsi və insanın gözündə onu gözəl göstərməsinə baxmayaraq, o, öldürücü təsirə malik xərəklər kimidir. Yəni, zəhərli məmullatlardan istifadə edildikdə, insanın qəlb və bədən üzvlərini fəaliyyətdən saxlayaraq məhv etdiyi kimi, cəmiyyətdə də batil öz zərərli təsirlərini qoyaraq onun parçalanmasına gətirib çıxarır. Bu cür nəticələrlə üzləşməmək üçün insanın haqqın acılığını dadəaraq batilin şirinliyindən pəhriz etməsi daha yaxşı olar.

1. “Biharul-ənvar”, c. 67, səh. 107.

ƏRƏBİN ƏN QIYMƏTLİ SÖZÜ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَتْهَا الْعَرَبُ كَلِمَةٌ لُبَيْدٍ، حَيْثُ قَالَ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا سِوَى اللَّهِ
بَاطِلٌ وَكُلُّ نَعِيمٍ لَا مَحَالَةَ زَائِلٌ

“Ərəb milləti içərisində deyilən ən düzgün və ən anlamlı sözlər (məşhur ərəb şairi) Lubəydin söylədiyi sözlərdir. O, belə deyir:

“Bilin ki, Allahdan başqa, hər bir şey batildir və sonda bütün nemətlər əldən çıxacaqdır.””¹

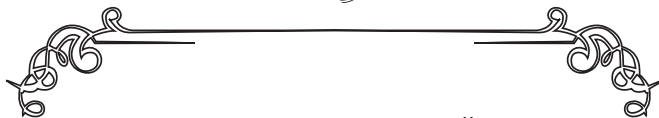
Qısa izah

Hər bir nemət, məqam və sərvətin fənaya uğramasına diqqət insana onları ələdə etməklə bağlı haqq və ədalətə riayət etməyin zəruri olduğunu xatırladır və həmin məsələlərdə orta həddi gözləməyi önərir.

Əbədiyyət və daimən var olmaq Allahın əzəmət sifətlərindəndir və o, fəna və zavala uğramaqdan pak və münəzzəhdir. .

Həyatda qarşıya çıxan bir sıra məsələlərlə bağlı insan xatırladılan xüsusiyyətləri nəzərə alaraq qürur və təkəbbürdən uzaq olmağa çalışmalıdır.

¹. “Misbahül-şəriə”, səh. 60.

MƏN ONLARDAN UZAĞAM

İmam Rza (ə) buyurmuşdur:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ عَشَّ مُسْلِماً أَوْ ضَرَّهُ أَوْ مَآكَرَهُ

“Müsəlmanı aldadan, ona zərər yetirən və ona qarşı hiylə işlədən kəslər bizdən deyildir!”¹

Qısa izah

Öz mənfəətini başqalarının zərəri və öz xoşbəxtliyini də digərlərinin bədbəxtliyində görən şəxslər nə həqiqi bir müsəlman, nə də həqiqi bir insan hesab edilmirlər.

İnsan ictimai şəxsiyyətə malik olmaq baxımından digər canlılardan fərqlənir. Mənfəət və xeyrini başqalarının zərərində axtaran kəslər öz ictimai şəxsiyyətini əldən verərək cəmiyyətdə hansısa bir mövqeyə sahib olmayan və mədəni keyfiyyətlərdən yararlanma bilməyən insanlardır. Zərər vurmaq bəzən aşkar, bəzən isə məxfi şəkildə həyata keçirilir. İslam dinində hər cür fırılacaqılıq və hiyləgərlik bütövlükdə bəyənilməyən sifətlərdən hesab olunur və qadağandır.

İmam Əliyyibni Musər-Rza (ə) buyurur ki, mən insanlara zərər yetirən və hiylə işlədərək onları aldadan kəslərdən tamamilə uzağam.

¹. “Səfinətul-bihar”, c. 6, səh. 464.

ACIZLƏRİN UĞURSUZ TƏLƏŞİ

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

الْغَيْبَةُ جُهْدُ الْعَاجِزِ

“Qeybət etmək aciz və zəif insanların sonuncu tələşidir.”¹

Qısa izah

Qeybət rəzillik və nanəciblik kimi sifətlərə malik və böyük günahlar sırasındadır. İnsanların arxasınca töhmət vuraraq eyiblərini açan və sirlərini faş edən kəslər bu yolla öz həsəd və kinlərini yatışdırırlar. Belə sifətlərə sahib olanlar çoxluq təşkil edir. Əxlaqi baxımdan qeybət kimi rəzilə xüsusiyyətlərə adət edən fərdlərin şəxsiyyəti cılız, atdıqları bu addım qeyri-adilanə və məntiqsizdir, hətta, onlar apardıqları mübarizədə də şücaətə malik deyillər.

Sadalanən xislətli insanlar bütün qüvvələri ilə digərlərinə arxadan zərbə vurmaq fikrindədirlər. Hədəslərdə qeybət edən kəslər cənnətə daxil olan sonuncu, tövbə etmədikləri təqdirdə isə, cəhənnəmə atılacaq ilkin şəxslər olacaqlar.²

1. “Nəhcül-bəlağə”.

2. “Biharul-ənvar”, c. 72, səh. 222.

ZALIMLARIN NİŞANƏLƏRİ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

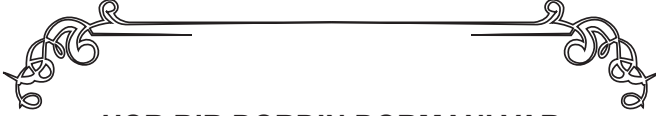
لِلظَّالِمِ مِنَ الرِّجَالِ ثَلَاثُ عِلَامَاتٍ: يَظْلِمُ مَنْ فَوْقَهُ بِالْمَعْصِيَةِ وَ مَنْ دُونَهُ
بِالْغَلْبَةِ وَ يُظَاهِرُ الْقَوْمَ الظَّالِمَةَ

“Zalımların üç əlaməti vardır: “Səviyyə baxımından özündən üstün şəxslərlə müxalifətçilik edib tabe olmamaqla zülm etmək. Tabeçiliyində olanlara nisbətdə qüdrət və zorla hakim kəsilərək sitəm və zalımlarla həmkarlıq etmək.”¹

Qısa izah

Qəddarlıq və zülmkarlıq ruhiyyəsi düşüncəsinə qalib gələrək onu öz xoşağəlməz təsirinə salan kəslərdə bu xüsusiyyət bütün hallarda özünü büruzə verdəcəkdir – onlar tabe olduqları yüksək məqamlı şəxslərlə müxalifət edərək göstərişlərinə boyun əyməyəcək, öz tabeçiliyindəkilərə isə qüdrətə malik olduğu üçün zülm edəcək, eyni zamanda, onunla həmfikir, münasib və uyğun dostları da zalımların arasından seçəcəkdir. Zalım olmasına baxmayaraq, həmin şəxsin zülümkarlığı müxtəlif hallarda özünü həmin vəziyyətə uyğun xüsusiyyətlərlə büruzə verir.

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

HƏR BİR DƏRDİN DƏRMANI VAR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ دَاءٍ إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً

“Allah-taala heç bir dərdi dərmansız yaratmamışdır.”¹

Qısa izah

Müasir dünyada insanın sağlamlıq və cisminə zərər vura bilən mənfi amillər çoxluq təşkil edir. Bununla yanaşı, qoruyucu və müsbət amillər də olmamış deyil və insan onlardan yararlanmağa çalışmalıdır. Qeyd edək ki, bəşəriyyətin davamı belə müsbət yüklü amillərin mövcudluğu sayəsində baş tutur. Sadəcə cismani xəstəliklər deyil, cəmiyyəti öz əhatəsinə almış problemlərin də həlli yeri gəldikcə aşkarlanır. Çətinlik və onların həlli yoluna bələd olmayan insanlar hansısa bir problemlə qarşılaşdıqda, özlərini çarəsiz hesab edirlər. Buna səbəb onların bütün dərdlərin dərmana malik olduğundan xəbərsiz olmasıdır. Həqiqətdə, insan çətinliklərin həlli üsullarını araşdırmalı və bu sahədə səbir və məntiqli olmalıdır.

¹ I. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh. 537, hədis, 2594.

NEMƏTLƏRİN ƏLDƏN ÇIXMASINA SƏBƏB

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ اللَّهَ قَضَىٰ قَضَاءً حَتْمًا أَلَّا يُنْعَمَ عَلَيَّ الْعَبْدِ بِنِعْمَةٍ فَيَسْأَلُهَا إِيَّاهُ حَتَّىٰ يُحْدِثَ الْعَبْدُ ذَنْبًا يَسْتَجِزُّ بِذَلِكَ التَّعَمُّةَ

“Allah-taala bəndələrinə verdiyi nemətlərin onlardan geri alınmaması barədə qəti hökm etmişdir. Lakin insanlar günaha mürtəkib olmaqla verilən nemətlərin əldən çıxmasına səbəb olurlar.”¹

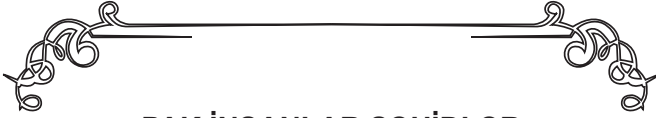
Qısa izah

İlahi nemətlərin tükənməz olmasına baxmayaraq, onlar heç də haqq-hesabsız deyildir. Allah bəndələrə nə əbəs yerə nemət vermir, nə də səbəbsiz həmin nemətləri geri almır.

Əgər dünya əhalisi ilahi nemətlərdən düzgün şəkildə bəhrələnməyərək onları fəsad törətmək və zülm etmək üçün vəsilə kimi istifadə edərsə, bu zaman həmin nemətlər əllərindən alınaraq onların bədbəxtlik amilinə çevrilər və bəlalər nemətləri əvəz edər. Beləliklə, onların müasir sənaye və texnologiyaları məhv edilər, firavan şəkildə davam edən həyatları cəhənnəmə dönər və yaşadıkları cəmiyyət nifaq mənbəyinə çevrilər.

¹. “Üsuli-kafi”, c. 2, səh. 273.

PAK İNSANLAR ŞƏHİDLƏR ZÜMRƏSİNDƏDİRLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِذَا مِتَّ عَلَيَّ طَهَارَةٌ تَكُونُ شَهِيدًا

“Əgər pak halda dünyadan gedərsənsə, şəhidlər sırasında olacaqsan!”¹

Qısa izah

Qeyd edilən hədisdə İslam Peyğəmbəri (ə) Ənəs adlı səhabəsindən birinə belə buyurur:

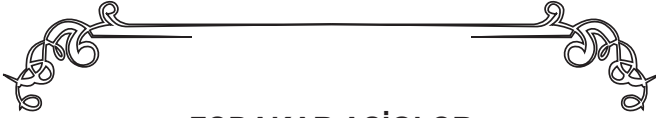
“İmkan daxilində gecə və gündüz təharətli və dəstəmazlı ol! Əgər bu halda dünyadan gedərsənsə, şəhid məqamında olacaqsan!”

Hədisin zahirdə dəstəmaz və təharətli olmaqla bağlı qeyd edilməsinə baxmayaraq, həqiqətdə o, insanın həyatda pak yaşamalması və belə halda da dünyadan köçməsi kimi bir məsələyə işarə edir.

Qəlb, həyat və düşüncələrini günaha aludə etmədən ömür sürən və bu halda dünyadan köçən şəxslər, sübhəsiz, şəhidlər sırasında olacaqlar.

Nəzərinizə çatdırırıq ki, şəhidlik məqamı sadəcə döyüş meydanında mübarizə apararaq əldə olunmur. Əhli-beytdən (ə) nəql edilən digər hədislərdə də qeyd etdiklərimizə işarə olunmuşdur.

¹ I. “Səfinətul-bihar”, c. 4, səh. 514.

FƏDAKAR AŞIQLƏR

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ أَصْحَابَ جَدِّي الْحُسَيْنِ لَمْ يَجِدُوا أَلَمَ مَسِّ الْحَدِيدِ

“Cəddim Hüseynin (ə) fədakar dostları düşmənin niza və qılinc zərbələri müqabilində ağrı hiss etmirdilər.”¹

Qısa izah

Müəyyən bir hədəflə bağlı insan eşq – özü də yandırıcı bir eşq – mərhələsinə yetişdikdə, onun bütün düşüncə və hissləri həmin nöqtədə təmərküzləşər və bu yolda qarşıya çıxan bir sıra çətinliklərə səbr edər, hətta, bəzən heç bir narahatçılığın fərqi yoxdur. Misal olaraq deyə bilərik ki, Misir qadınları zahirdə aldadıçı və tez ötübkənən bir sevda eşqilə həzrət Yusifin (ə) camalına tamaşa etdikləri zaman, əllərindəki meyvəni soymaq yerinə xəbərsiz olaraq bıçaqla öz barmaqlarını yaraladılar və hətta, bunu hiss etmədilər də.

Allah yolunun qərarlı aşiqləri, həmçinin fəzilət və haqq yolunda şəhid olanların düşmənin dözülməz işgəncələrinə səbr etməsi və bu sahədə bütün əziyyətlərə qatlaşması heç də təəccüblü deyildir. Bunun üçün ilk öncə insanın aşiq olması gərəkir və onun nəticəsi dözümlü və fədakarlıqdır.

¹. “Biharul-ənvar”, c. 45, səh. 80.

AĞILLI VƏ NADAN

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

أَلْعَاقِلُ يَعْتَمِدُ عَلَيَّ عَمَلِهِ وَ الْجَاهِلُ يَعْتَمِدُ عَلَيَّ أَمَلِهِ

“Nadan insan öz arzuları, ağıllı insan isə öz tələş və əməlinə arxalanır.”¹

Qısa izah

Ağıllı və uzaqgörən insanlar sözün əsl mənasında həqiqət axtarışında olan və yaxşı insanlardır. Bu səbəbdən, onlar ali hədəfləri həmişə kənarında axtarır və ona çatmaq üçün hədsiz səy və tələş edirlər. Onlar zəhmətsiz və çalışmadan belə hədəflərə çatmağın qeyri-mümkünlüyünü daha yaxşı anlayırlar.

Əql sahibləri öz iradələrini bu məqsədə doğru yönləndirirlər. Amma nadan və cahil şəxslər arzu dəryasına qərq olaraq, əldə etmək istədiklərini xəyallar aləmində axtarırlar. Çünki xəyal qurmaq insandan o qədər də zəhmət və tələş tələb etmir. Xoşagəlməz meyil və istəklərə sahib olmaq onların bütün hədəflərində özünü büruzə verir. Bu tipli fərdlər bir zaman öz xəyallarının reallığa çevriləcəyi ümidilə yaşayır və bu səbəbdən şad və rahatdırlar. Eyni zamanda, həyatda arzu və xəyallardan başqa, nəyəsə arxalanmırlar və bu aqıl və nadan insanları bir-birindən fərqləndirən xüsusiyyətdir.

¹. “*Ğurərul-hikəm*”, c. 1, səh. 324, hədis, 1240.

HƏQİQİ DİNDARLAR AZDIR

İmam Hüseyin (ə) buyurmuşdur:

أَلنَّاسُ عَبِيدُ الدُّنْيَا وَ الدِّينُ لِعَقِي عَلِيٍّ أَلْسِنَتِهِمْ يَحُوطُونَهُ مَا دَرَّتْ بِهِ مَعَايِشُهُمْ
فَإِذَا مُحِّضُوا بِالْبَلَاءِ قَلَّ الدِّانُونَ

“Camaatın çoxu dünyanın qullarıdır və din yalnız onların dillərindədir. Din sayəsində nə qədər ki, onların həyat və işləri qaydasında gedir, onu himayə edirlər. Amma çətin hadisələrlə imtahan olunduqları zaman dindar olaraq qalanlar çox azdır.”

Qısa izah

İslam dini kimi cəmiyyət və insanların mənafeyinə həqiqi hami və qoruyucusu olan bir din bəzən bir sıra fərdlərin şəxsi mənfəəti ilə bağlı maneə hesab olunaraq insanda təəccüb doğurur. Camaatın əksəriyyəti din onların şəxsi mənafe və istəklərinə cavab verdiyi və himayə etdiyi müddətə qədər ona bağlı və sadıq qalır, lakin “dini, yoxsa, şəxsi mənfəəti seçmək” kimi iki yol ayrıcında mövqə tutduqları zaman, həqiqi dindarlar din iddiasında olanlardan ayrılır.

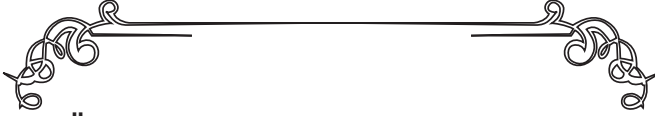
Beləliklə, onlar Quranda buyurulanlara uyğun olaraq, ilahi göstərişlərin bəzilərini qəbul, bəzilərini isə rədd edirlər. ² Reallıqda həqiqi dindarlar dini şəxsi mənafe və

1. “Biharul-ənvar”, c. 44, səh. 383;

2. “Nisa” surəsi, ayə 150.

---

arzuları üçün deyil, həyati hədəflərini təşkil etdiyi üçün qəbul edərək ona vəfadar olurlar.

ÖVLADLARINIZ ARASINDA ƏDALƏTƏ RİAYƏT EDİN

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

إِعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يَعْدِلُوا بَيْنَكُمْ

“Övladlarınızın sizlə ədalətlə rəftar etməsini istəyirsinizsə, siz də onlar arasında ədalətə riayət edin.”

Qısa izah:

Övladlar arasında ayrı-seçkilik salmaq böyük səhvlərdən biridir. Bəzi insanlar öz ilkin və böyük övladını, bəziləri isə kiçik övladını üstüntutur. Bəzən isə valideynlər ifrata vararaq hər şeylərini, misal üçün, bütün sərvətlərini bağışlamaqla övladlardan yalnız birinin ixtiyarında qoyur, lakin digər övladlarını isə bu irsdən məhrum edirlər.

Belə bir rəftar övladların qəlbində kin və həsəd atəşini alovlandırır. Həmçinin, onların gələcəkdə bir-birlərinə qarşı düşmən olması, ata və analarına qarşı isə kin bəsləmələrinə şərait yaradır. Hətta onlarda cəmiyyətə qarşı qisasalma fikri meydana gəlir. Təcrübə bu həqiqəti dəfələrlə sübuta yetirmişdir ki, övladlar arasında ayrı-seçkili salmaq nifrət və kinələrin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu isə ailələrin tez bir zamanda dağılmasına əyani sübutdur.

1. “*Biharul-əнвар*”, c. 101, səh. 92.

DAİM NƏZARƏT ALTINDASAN

İmam Cavad (ə) buyurmuşdur:

إِعْلَمُ أَنَّكَ لَنْ تَخْلُوَ مِنْ عَيْنِ اللَّهِ فَانظُرْ كَيْفَ تَكُونُ

“Allahın nəzərindən kənarada olmadığını bil və rəftarına diqqət et!”¹

Qısa izah

Allaha imanlı olmağın ilk səmərəsi onun daim hər şeydən agah olan Allah tərəfindən nəzarətdə saxlanıldığını bilməsi və bu minvalla, öz əməl və rəftarını kamilləşdirmək üçün səy etməsidir.

İnsan təkcə Allah tərəfindən deyil, onun bizim üçün təyin etdiyi mələklər tərəfindən də müşahidə edildiyini unutmamalıdır. İman dərəcəsi yüksəldikcə, qeyd edilən məsələlərin hiss edilməsi artacaq və insan daim özünü Allahın hüzurunda biləcəkdir.

Məsələyə bu prizmadan yanaşdıqda, onun cəmiyyətin islah edilməsində mühüm bir amil funksiyasını daşdığı məlum olur.

Bəli! Aləm Allahın məhzəridir. Onun hüzurunda günah etməməyə çalışmaq lazımdır.

¹ *“Tuhəful-uqul”, səh. 339.*

NƏ HƏSƏD, NƏ DƏ YALTAQLIQ ET

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

أَلْتَنَاءُ بِأَكْثَرِ مِنَ الْإِسْتِحْقَاقِ مَلَقٌ وَ التَّقْصِيرُ عَنِ الْإِسْتِحْقَاقِ عِيٌّ أَوْ حَسَدٌ

“Hansısa bir şəxsi layiq olduğundan daha artıq tərif və mədh etmək yaltaqlıq, layiq olduğundan az tərif etmək isə bacarıqsızlıq və ya həsəd aparmaqdır.”¹

Qısa izah

Bacarıqlı və tərifəlayiq insanları bəyənilən əməl və rəftarlar səbəbilə tərifləyərək öymək və onlara minnətdar olmaq, eyni zamanda, qarşıya qoyduqları məqsəd və hədəflərə çatması üçün təşfiq etmək lazımdır. Bu məsələdə tərəf müqabilinin ləyaqət və səviyyəsi nəzərə alınmalıdır, əks təqdirdə, tutduğumuz mövqə acınacaqlı halların yaranması ilə nəticələnəcəkdir. Fərdlərin tərif və mədhi layiq olduqlarından artıq edilərsə, yaltaqlıq sayılar və tərif deyənin şəxsiyyətini alçaltmaqla yanaşı, qarşı tərəfi təkkəbbürlü olmağa sövq edər . Tənbeh edilməsi gərəkdiiyi halda yersiz tərif etmək təriflənen şəxsi öz səhvlərini düzəlmək imkanından məhrum edir. Əksinə, layiq olduğundan az mədh edilən bacarıqlı insanlarda bu məsələ onların laqeyd və soyuqqanlı olmasına şərait yaradaraq fitrətindəki maraq və şövqü aradan qaldırır və tərif edənlərin həsəd və paxıllıq

1. “Nəhcül-bəlağə”.

---

etdiyini, həmçinin zəifliklərini üzə çıxarır. İnsanlar həmişə orta həddi gözləməyə və digərlərinə zərər vurmamağa çalışmalıdırlar.

QARDAŞLARININ QULLUĞUNDA DUR

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ

“Öz din qardaşının ehtiyac və istəklərinin ödənməsi üçün səy edən kəslərə Allah onların hacətlərinin qəbul edilməsində yardımçı olar.”¹

Qısa izah

Bir qayda olaraq, insanlar başqalarına yardım etdikləri təqdirdə, öz yaşayışındakı tərəqqidən qalacaqlarını güman edirlər. Amma İslamın bu sahədəki nəzəri tamamilə fərqlidir.

İmam Sadiq (ə) yuxarıda qeyd olunan hədisdə belə buyurur: “Sən camaatın ehtiyaclarının ödənməsi və onların problemlərinin həllində onlara yardım et ki, qüdrəti bütün qüdrətlərin fəvqündə olan Allah da sənə ehtiyacının ödənməsində sənə yardım etsin.”

Müəllif başqalarına yardım edən insanların cətinliklərinin ilahi mərhəmət olaraq qeyri-adi halda aradan qaldırıldığını qeyd edir.

Belə insanlar ilahi lütfün onların halına şamil olması üçün lazımı şərtlərə malikdirlər və Allah da onlara xüsusi şəkildə nəzər yetirir. Səbəb isə aydındır: “Sən Allahın bəndələrinə yardım et, Allah da sənə yardım etsin.”

¹. “*Biharul-əнвар*”, c. 74, səh. 286.

ÖZ KEÇMİŞİNƏ TƏƏSSÜFLƏNMƏ

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

لَا تُتَعَبِرْ قَلْبَكَ الْهَمَّ عَلَى مَا فَاتَ فَيُشْغَلَكَ عَمَّا هُوَ آتٍ

“Öz qəlbini keçmişin qəm-qüssəsi ilə məşğul etmə ki, gələcək üçün tədarük görməkdən geri qalarsan!”¹

Qısa izah

İxtiyarındakı fürsət və imkanlardan lazımınca istifadə edərək səhv və xəyata yol verməyən insanlar həddindən azdır. Bu baxımdan insanlar iki qrupa bölünür:

Birinci qrupdan olanlar keçmişdə etdikləri səhvlərə görə ifrat dərəcədə təəssüflənməklə vaxtlarını hədər edir və əllərindəki fürsətlərin tələf olunmasına səbəb olurlar.

İkinci qrupdan olan insanlar isə keçmişdəki məsələlərin bitərək geridə qaldığını anlayır və etdikləri yanlışlardan gələcəkdə ibrət almaq üçün istifadə edirlər. Belə düşünən insanlar fürsətləri qənimət bilərək var qüvvəsi ilə bu gün və gələcək üçün çalışırlar.

Həzrət Əlinin (ə) yuxarıdakı hədisdə buyurduqlarına uyğun olaraq, qələbə də bu dəstədən olan insanlara şamildir.

Ərəb şairi deyir: “Keçmiş ötüb, uzaq gələcək isə səndən uzaqdadır. Ayağa qalx və bu günü qənimət bil!”

¹ I. “Gurərul-hikəm”, c. 6, səh. 345.

İSLAM DÜNYA DİNİNƏ ÇEVRİLƏCƏK

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

لَا يَبْقَى عَلَيَّ ظَهْرُ الْأَرْضِ نَيْتٌ مَدْرٍ وَلَا وَبَرٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ كَلِمَةَ الْإِسْلَامِ

“Yer üzərində elə bir ev, hətta yun parçadan olan çadırlar və gildən olan evlər qalmayacaq ki, Allah-taala İslam dinini ora daxil etməsin.”¹

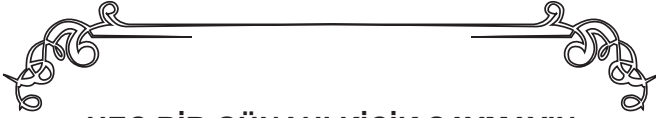
Qısa izah:

Dünyanın iki yol ayrıcında olması günbəgün bu həqiqəti bir daha üzə çıxarır ki, ya İslam dini qəbul edilməli, ya da digər dinlər aradan getməlidir.

Belə ki, dinsizlik insanın fitrət və təbiətinin əksinə olduğu üçün o, sonra İslama doğru üz gətirəcəkdir. Hal-hazırda İslam dini öz gözəlliyi ilə dünyanın müxtəlif yerlərində insanları özünə cəlb etməklə onları əhatə etmişdir. Hətta Amerikada belə bu din hal-hazırda yayılmağa davam edir.

Əlbəttə, qeyd etmək lazımdır ki, bu mövzu özünün təkamül zirvəsinə həzrət Mehdiyin (ə.c) zühuru dövründə çatacaqdır. O gündə şirk və bütperəstliyin kökü kəsiləcək və İslam dini yer üzünün hər bir nöqtəsini əhatə edəcəkdir. Həmçinin, İslam Peyğəmbərinin (s) yuxarıda qeyd olan hədisdə bəşarət verdiyi məsələ öz həqiqətini tapacaqdır.

¹. “Məcməul-bəyan”, c. 5, səh. 25.

HEÇ BİR GÜNAHI KİÇİK SAYMAYIN

İmam Həsən Əsgəri (ə) buyurmuşdur:

مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي لَا تُعْفَرُ: لِيَتَّبِعِي لَا أُؤَاخَذُ إِلَّا بِهَذَا

“Günahlar içində bağışlanmayan günah insanın “Ey kaş, mənim günahım elə bu olaydı!” – deməsidir. ”

Qısa izah

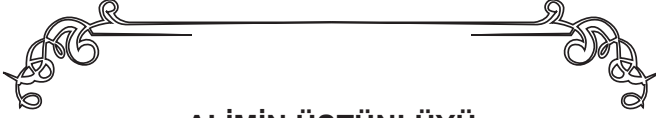
Kiçikgünahların müəyyən səbəblərdən böyük günahlara çevrilirlər. Günahları kiçik hesab edərək əhəmiyyətsiz saymaq şeytanın ən təhlükəli vəsvəslərindən biridir.

İnsanın böyük sayaraq şəkindiyi günahlar o qədər də təhlükəli deyildir. Çünki təqvalı insan həmişə özünü belə günahların toruna düşməkdən qorumağa çalışır. Lakin insan həmin günahı kiçik saydıqda, günaha nisbətəki narahatlıq və qorxu aradan gedir və insan asanlıqla günaha aludə olur.

Mütəmadi olaraq günaha mürtəkib olmaq kiçik günahların böyük günahlarla əvəz olunması üçün şərait yaradan amillərdəndir. Bu isə insanın həmişəlik səadət və xoşbəxtlikdən məhrum olmasına gətirib çıxarır.

Həqiqətdə, qeyd edilənləri nəzərə alsaq, bütün günahların böyük olduğunu anlayırıq, çünki Allahın qadağa qoyduğu qanunları pozmağın özü böyük günah sayılır.

1. “Tühəful-uqul”, səh. 366.

ALİMİN ÜSTÜNLÜYÜ

İmam Musa ibn Cəfər (ə) buyurmuşdur:

فَضْلُ الْفَقِيهِ عَلَيِ الْعَابِدِ كَفَضْلِ الشَّمْسِ عَلَيِ الْكَوَاكِبِ

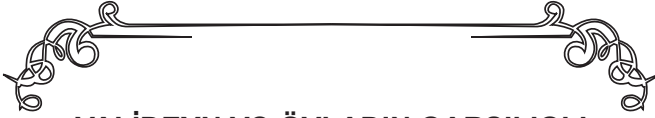
“Alimin abidə nisbətə olan üstünlüyü günəşin ulduzlara nisbətəki üstünlüyü kimidir.”¹

Qısa izah

Səmadakı ulduzlar parlaq və işıqlı olmalarına baxmayaraq, yollarımızı təyin etmək və aydınlatmaq üçün kifayət qədər nura malik deyillər.

Əksinə, günəşin parlaq şüaları yer kürəsindəki canlılara həyat bəxş etməklə yanaşı, uzaq yolları yaxın yollardan ayırmaqda insanlara yardımçı olur. Alimlə abidin fərqi günəşin digər parlaq səma cisimlərinə nisbətəki fərqi bənzəyir. Abid yalnız öz kilimini sudan çıxarmaq, alim isə batmaq üzrə olanlara nicat verməyə çalışır. Qeyd edək ki, günəş sistemində hərəkət edən bütün planetlər günəşin nurundan bəhrələndiyi kimi, alimin mövcudluğunun da abidin varlığına səbəb olduğunu söyləyə bilərik. Alim olmasa, abid də olmaz.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 307.

VALİDEYN VƏ ÖVLADIN QARŞILIQLI HÜQUQLARI

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

يَلْزَمُ الْوَالِدَيْنِ مِنَ الْحَقُوقِ لَوْلَدِهِمَا مَا يَلْزَمُ الْوَلَدَ لَهُمَا مِنْ حُقُوقِهِمَا

“Övladlar ata-ana hüquqları qarşısında məsuliyyətli olduğu kimi, valideynlər də övladlar qarşısında məsuliyyət daşıyırlar.”¹

Qısa izah

Dünyadakı bütün haqlar müqabilində hansısa bir vəzifə dayanır. Yəni, hər bir haqqın kənarında bir vəzifə mövcuddur və hüquqlar böyük olduqca, onun məsuliyyət və vəzifəsi də ağırlaşır.

Nəticədə, valideynləri övladları üzərində üstün haqlara malik olduqları kimi, onların qarşısında da ciddi məsuliyyət daşıyırlar. Övladların sağlam və tərbiyəvi mühitdə inkişafı və cəmiyyətə layiqli vətəndaşlar olması üçün valideynlər əllərindən gələni əsirgəməməlidirlər.

¹ *“Mən la yəhzuruhul-fəqih,” c. 3, səh. 311.*

MALINI İTAƏT YOLUNDA XƏRCLƏ Kİ, GÜNAHA GÖRƏ XƏRCƏ DÜŞMƏYƏSƏN

İmam Kazim (ə) buyurmuşdur:

إِيَّاكَ أَنْ تَمْنَعَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ فَتُنْفِقَ مِثْلِيهِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ

“Malını rəbbinə itaət etmək uğrunda deyil, günah və məsəyyəət yolunda xərcləməkdən çəkinərək pəhriz et.”¹

Qısa izah

İnsanların əksəriyyəti öz sağlamlarını xəstəliklər müqabilində qorumaq baxımından ciddi və çox tədbirlidir və həmin səbəbdən, pullarını, adətən, dərman preparatlarına xərcləyirlər. Bəzi insanlar isə əksinə, lazımı yerlərə pul xərcləməkdən boyun qaçıdıraraq böyük zərərlərlə üzləşirlər. Məhşur bir məsəldə deyildiyi kimi “paxıl iki dəfə xərcə düşər” ifadəsi belə insanların halına şamildir. Misal üçün, əgər hansısa bir valideyn övladın tərbiyə və sağlam inkişafı baxımından ona yetəri qədər diqqət və qayğı göstərməzsə, gələcəkdə həmin övladın pis vərdişləri, törətdiyi fəsad və s. əməllərinə adət etməli olacaq.

Cəmiyyətin zəif və ehtiyacılı təbəqəsinin tələbatını ödəməkdə mal və pullarını əsirgəyən sərvətli şəxslər gələcəkdə onları gözləyə biləcək təhlükələrlə üzləşmək və onun acı nəticələrini dadmağa hazırlaşmalıdırlar..

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 305.

ƏN BÖYÜK TİCARƏT BAZARI

İmam Hadi (ə) buyurmuşdur:

أَلدُّنْيَا سُوقٌ رِيحٌ فِيهَا قَوْمٌ وَ خَيْرٌ آخِرُونَ

“Dünya bir dəstənin onda qazanc əldə etdiyi, digərinin isə zərərə uğradığı bazardır.”¹

Qısa izah

Dünya insanların əbədi qalacağı yer və məskən deyil. Əksinə, dünya insanın ona əta edilən ömür sərmayəsi, əql, düşüncə və s. kimi nemətləri sərf edərək axirət və əbədi səadəti qazanması üçün mənfəətli bazardır. Uzaqgörən, ayıq və əql sahibi insanlar dünyanın faydasını çox yaxşı anlayırlar. Bu baxımdan, həmin insanlar daim fəaliyyət göstərir, özləri və yaşadıkları cəmiyyətin səadət və gələcəyi uğrunda dayanmadan səy və təlaş edirlər. Nəticədə, insanlar ona verilən bütün nemətlərdən səmərəli şəkildə istifadə etməli və onları tələf edərək dünyadan əbədi axirət evinə əliboş köçməməlidir.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 362.

MƏQAM ETİBARİLƏ İNSANLARIN ƏN ÜSTÜNÜ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

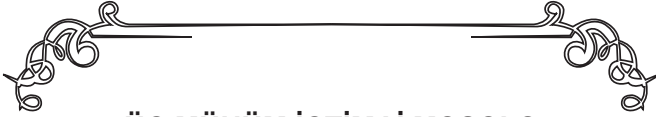
إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْشَاهُمْ فِي أَرْضِهِ بِالنَّصِيحَةِ
لِخَلْقِهِ

“Qiyamət günü Allah dərgahında məqam baxımından insanların ən üstün olanı onun bəndələrinə daha çox xeyirxahlıq edənlərdir.”¹

Qısa izah

İnsanlara xidmət İslamın nəzərində ən üstün ibadətlərdən hesab edilir. Öz mənfəət və xeyirini digər insanların mənafeyi ilə bir tutan insanlar Allahın bəndələrinə xidmət etməyi bacaranlardır. Yəni, belə insanlar öz mənafeyi üçün necə qayğı göstərirsə, digərləri üçün də eynilə o cür fəaliyyət göstəriirlər. Ehtiyacılı olanların qiyabı və hüzurunda onlara yardım etməli və bu sahədə hansısa bir köməyi onlardan əsirgəməməliyik. Allah yanında məqamca ən üstün şəxslər onun bəndələrinə daha çox yaxşılıq edənlərdir.

¹. “Kafi”, c. 2, səh. 208.

ÜÇ MÜHÜM İCTİMAİ MƏSƏLƏ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

النَّاسُ سِوَاءٌ كَأَشْنَانِ الْمُشْطِ وَ الْمَرْءُ كَثِيرٌ بِأَخِيهِ وَ لَا خَيْرَ فِي صُحْبَةِ مَنْ لَمْ
يَرَ لَكَ مِثْلَ الَّذِي يَرِي لِنَفْسِهِ

“İctimai hüquqlar baxımından, insanlar darağın dişləri kimi bir-biri ilə bərabərdirlər. Din qardaşlarına sahib olmaqla bir fərd böyük bir cəmiyyəti təşkil edir və insanın digərlərini düşünmədən sadəcə öz mənfəətini güdən şəxslərlə münasibət qurması rəva deyil.”

Qısa izah

Əhəmiyyət daşıyan üç əsas ictimai məsələ yuxarıda qeyd edilən hədisdə belə bəyan edilir:

Birincisi, bütün insanların irq, dil və sinfindən asılı olmayaraq ictimai hüquqlarda müsavi olması.

İkincisi, cəmiyyətin fərd və fərdin də cəmiyyətlə qarşılıqlı bağlılığı.

Üçüncü, öz xeyir və mənfəəti ilə yanaşı digər insanların da mənafeələrinə dostluq və yoldaşlıq şərti əsasında ehtiram etməyin vacibliyi.

Cəmiyyətə sadalanan üç prinsip hakim kəsilməzsə, həmin cəmiyyəti nə islami, nə də insani bir cəmiyyət hesab etmək olmaz. Belə cəmiyyətdə yaşayan insanlar eyni mühitdə yaşayaraq bir-birinə maneçilik törədənlərə bənzəyirlər.

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 274.

QƏZƏB VƏ TƏLƏSKƏNLİK

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

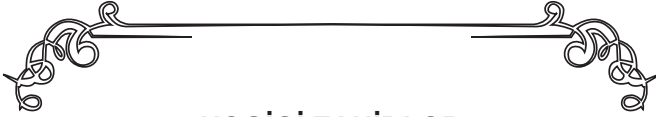
الْحِدَّةُ نَوْعٌ مِنَ الْجُبُونِ لِأَنَّ صَاحِبَهَا يَنْدَمُ فَإِنْ لَمْ يَنْدَمْ فَجُبُونُهَا مُسْتَحْكَمٌ

“Qəzəb və tələskənlik bir növ dəlilikdir. Çünki bu sifətin sahibi tez bir zamanda tutduğu işdən peşman olur və əgər peşman olmazsa, bu, həmin şəxsin divanəliyinin şiddətli və sabit qalmasına dəlalət edir.”¹

Qısa izah

Əql və düşüncə insana verilən fürsətlərdən səmərəli istifadə etməklə yanaşı, onun yersiz tələskənlik və qəzəbdən çəkinməli olduğunu da aşılıyır. çəkəndirməyi tələb edir. Çünki belə hallarda insan düzgün şəkildə mühakimə edə və məsələnin həqiqətinə vara bilmir və daha sonra atdığı yersiz addım və qəbul etdiyi yanlış qərarlardan tez bir zamanda peşman olur. Qəzəbli olduqda insanın söylədiyi xoşagəlməz sözlər abır-həyə və heysiyyətin aradan getməsi və nəticədə, dostların itirilməsi ilə tamamlanır. Qəzəbləri soyuduqdan sonra əmələrinin təəssüf doğuran nəticələrini müşahidə etdikdə, ibrət alaraq peşmançılıq hissi keçirməyənlər sözün əsl mənasında, həqiqi divanələrdir.

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

HƏQİQİ ZAHİDLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا قَصْرُ الْأَمَلِ وَ شُكْرُ كُلِّ نِعْمَةٍ وَ الْوَرَعُ عَنْ كُلِّ مَا حَرَّمَ اللَّهُ

“Zahidlik bu dünyada üç şeylə tanınır: Arzuların qısalığı ilə, nemətlərə şükür etməklə və günahlardan qorunmaqla.”¹

Qısa izah:

İnsanların əksəriyyəti islami zahidliyin mənasında səhvə düşər olaraq onu ictimai və maddi yaşayışdan ayrı hesab edir.

Zahidliyin həqiqi mənasını cəmiyyətdə zahidlik həddinə enərək maddi yaşayışın zahirinə üz çevirmiş kəslər bilirlər. Elə bu dəlilə əsasən, bəzən onu istismar proqramı kimi başa düşürlər, halbuki, həqiqi zahidlik ictimai quruculuq məfhumuna malikdir və bu da yuxarıda qeyd olunan hədisdə öz əksini tapmışdır: Haram və qeyri-şəri mallardan və digər insanların hüquqlarını qəsb etməkdən çəkinmək. Həmçinin, maddi imkanların məntiqli və humanist istiqamətdə sərf edilməsi şükür etməyin həqiqi mənasıdır. Eyni zamanda, insanın pul, məqam və şöhrət qazanmaqdan başqa, onu hər bir şeydən uzaqlaşdıran və onu nəfsi istəkləri qarşısında məğlub edən uzun-uzadı arzulardan xilas olması lazımdır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 40.

ŞƏXSİYYƏTİ SINAMAQ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

ثَلَاثٌ يُمْتَحَنُ بِهَا عُقُولُ الرِّجَالِ هُنَّ الْمَالُ وَالْوَلَايَةُ وَالْمُصِيبَةُ

“Şəxsiyyətli insanların əqli üç şeylə imtahan olunur: Var-dövlət, vəzifə və bəla.”¹

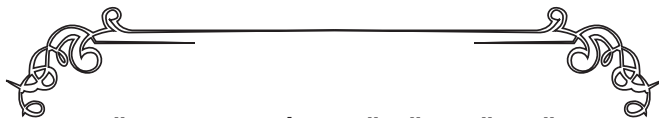
Qısa izah

İlahi imtahanların hər biri təkamül və tərəqqi üçün bir vasitədir. Onlar müəyyən bir xüsusiyyətə malik deyil, əksinə belə imtahanların baş verməsi istənilən vasitə ilə gerçəkləşə bilər. Amma qeyd edəcəyimiz üç amil digər amillərdən daha əhəmiyyətli hesab olunur:

İnsana sərvət əta edilən zaman onun (insanın) əql və düşüncəsindən necə istifadə etməsi, hansısa bir vəzifə tapşırıldıqda öhəsindən gəlib-gəlməməsi və bacarıqlı olması, eyni zamanda, həyatın acılı-şirinli çətinlik və bəlaları ilə qarşılaşdıqda Allaha şükür edib-etməməsi

Nəticədə, deyə bilərik ki, insan ona verilən sərvət, vəzifə və bəlalarla imtahan olunur.

¹. “Gurərul-hikəm”, c. 3, səh. 337.

DÜNYA VƏ AXİRƏT ÜÇÜN DÜZGÜN PROQRAM

İmam Əli ibn Musərr-Rza (ə) buyurmuşdur:

إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَ اِعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا

“Dünya üçün elə çalış ki, elə bil onda əbədi qalacaq və axirət üçün də elə çalış ki, sanki sabah dünyadan köçəcəksən.”¹

Qısa izah

Yuxarıda xatırladılan hədis İslamın maddi və mənəvi həyatla bağlı məsələlərə yanaşma tərzini bəyan edir. Öz vəzifəsinə aqah olan bir müsəlman yaşayışın maddi məsələlərinə qarşı münasibətdə ciddi və intizamlı olmalıdır. Amma özlərini abid kimi göstərərək riyakalıq edən və əmək məsələsinə lazımı qədər diqqət etməyən kəslərin bir sıra problemlərlə qarşılaşacağı şübhəsizdir. Güclü iman və mənəviyyata malik insanlar dünyadakı fürsətlərdən səmərəli istifadə edərək axirətlərini qazanmağa çalışırlar. Onlar həyata göz yumduqda belə, maddiyyatla bağlı hansısa bir çatışmamazlığa düşər olurlar. Günahkar şəxslər həqiqi tövbə etməklə günahdan uzaqlaşmalı, camaatın hüquqlarına riayət etməli və özündən sonra geridə düzəltmədiyi bir yanlış qoymamalıdır.

¹ *“Vəsailü-şiiə”, c. 12, səh. 49.*

GÜNAHIN TƏSİRİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

مَنْ يَمُوتُ بِالذُّنُوبِ أَكْثَرَ مِمَّنْ يَمُوتُ بِالْأَجَالِ وَ مَنْ يَعِيشُ بِالْإِحْسَانِ أَكْثَرَ
مِمَّنْ يَعِيشُ بِالْأَعْمَارِ

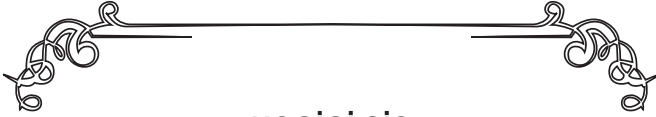
“Günahın təsiri nəticəsində ölən insanların sayı, təbii ölümlə dünyasını dəyişən insanların miqdarından, həmçinin, xeyirxah əməllərinin təsiri nəticəsində ömür sürən insanların sayı da təbii ömürlə yaşayan insanların sayından daha artıqdır.”

Qısa izah

Psixolojo gərginlik və sarsıntıların əsas amilərindən biri insanın günah etməsi olsa da, həqiqətdə, vicdanın ona verdiyi əzab insanın ruhiyyəsinə güclü təzyiq göstərir və narahatçılıq yaradır. Günaha mürtəkib olan insan vicdan məhkəməsində mühakimə edilərək ən ağır cəzalara layiq görülür və onun təsiri özünü cism və ruhda, hətta, öldüyü zaman da ölümündən sonra bürüzə verir. Əksinə, sağlam əqidəli və mənəviyyata malik insanlar vicdanları tərəfindən alqışlanaraq xeyir əməllərə daha çox təşviq olunur və belə insanlarda bu cəhətdən ruh yüksəkliyi yaranır. Nəticə etibarı ilə günahların insan ömrünün qısalması, xeyir və saleh əməllərin isə onun üzanması amili olduğunu söyləmək olar.

1. “Səfinətul-bihar”, c. 3, səh. 217.

HƏQIQI ŞİƏ

İmam Baqir (ə) öz dostlarından birinə buyurdu:

أَبْلِغْ شِيعَتَنَا أَنَّهُ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِعَمَلٍ

“Bizim şialərimizə əməl etməkdən başqa, hansısa bir vasitə ilə Allah yanındakı ilahi nemətlərə çatmağın qeyri-mümkünlüyünü çatdır.”¹

Qısa izah

İmam Baqirin (ə) buyurduğu bu dəyərli sözlər təkcə özlərini şİə adalandıraraq peyğəmbər ailəsinə məhəbbət göstərən və bu yolla Allah dərğahında müəyyən məqamlar əldə edəcəklərini düşünən əməlsiz insanlara tutarlı bir cavabdır. Məlum məsələdir ki, İslam dini əmələ əsaslanır. Həqiqi şİələr öz əməlləri və nəzərdə tutduqları planlarda həzrət Əli (ə) və Əhli-beytin (ə) əmr və göstərişlərini izləyən və onun əsasında əməl edənlərdir. Şİəlik (təşəyyo) “müşayiət” kökündən götürülmüşdür və mənası “müəyyən bir şəxsin ardınca getmək və onu izləmək”dir.

Əql və məntiqə əsaslananraq Allah süfrəsi kənarında əməlsizlərə yer verilməyəcəyini dərk etmək mümkündür.

¹. “Üsuli-kafi”, c. 2, səh. 300.

KİMİN LƏ MƏSLƏHƏTLƏŞƏK

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

لا تُدْخِلَنَّ فِي مَشُورَتِكَ بَخِيلًا يَعِدُّ بِكَ عَنِ الْفَضْلِ وَ يَعِدُّكَ الْفَقْرَ وَ لَا
جَبَانًا يُضْعِفُكَ عَنِ الْأُمُورِ وَ لَا حَرِيصًا يَرِيئُ لَكَ الشَّرَّ بِالْجُورِ

“Paxıl insanlarla məsləhətləşmə ki, onlar səni Allah bəndələrinə xidmət etməkdən çəkindirərək yoxsul olmaqla qorxudurlar. Qorxaq insanlarla məsləhətləşmə ki, onlar sənənin iradəni mühüm işlər görməkdə zəiflədərlər. Həmçinin, tamahkar şəxsləri öz müşavirin təyin etmə ki, zülmkarlığı sənənin üçün zinətləndirərlər.”¹

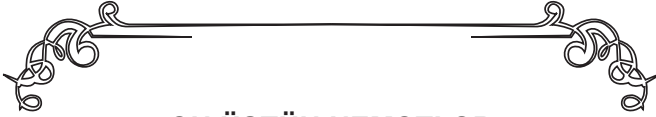
Qısa izah

Məşvərət etmək İslamın mühüm göstərişlərindən biridir. Dünyagörüşlü şəxslərlə məsləhətləşmək nəzərdə tutulan işlərin daha da inkişafına səbəb olduğu kimi, aşkar şəkildə zəif xüsusiyyətlərə malik insanlarla məsləhətləşmək də ciddi zərərlərin yaranmasına gətirib çıxarır və əks-təsir göstərir. Bu baxımdan, həzrət Əli (ə) insanlara üç dəstədən olan şəxsləri məşvərətçi kimi seçilməməsini tövsiyə edir. Həmin şəxslər paxıllar, qorxaq və tamahkarlardır. Paxıllar insanı digərlərinə xidmət və yaxşılıqlardan çəkindirər, qorxaqlar mühüm işlərlə bağlı iradə zəifliyi və süstlüyünün yaranmasına səbəb olar və həris və tamahkarlar isə daha çox mal və

1. *“Nəhcül-bəlağə”, 53-cü məktub. (Malik Əştərin əhdnaməsi)*

---

sərvət əldə etməkdə digərlərinə zülm etməyi insanın nəzərində zinətli göstərar.

ƏN ÜSTÜN NEMƏTLƏR

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

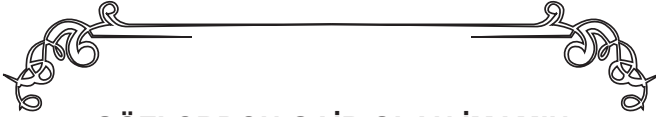
أَجَلُ التَّعَمُّ الْعَافِيَّةِ وَ خَيْرُ مَا دَامَ فِي الْقَلْبِ الْيَقِينُ

“Ən üstün nemət sağlamlıq və insanın qəlbində yer tutmağa layiqli ən xeyirli şey Allaha imandır.”¹

Qısa izah

Həqiqətdə, Əmirəl-Möminin Əli (ə) yuxarıdakı hədisdə ən böyük maddi və mənəvi nemətə işarə etmişdir. Cismi sağlamlıq insana əta edilən ən böyük ilahi nemət olmaqla yanaşı, təlaş və fəaliyyətin, həmçinin, əldə edilən uğurların əsas mənşəyi sayılır. İman və yəqin nuru mənəvi nemətlər sırasında duran ən dəyərlili nemətlərdən biridir. Qeyd edilən iki nemət insanın həyat yolunu işaqlandırmaq, cahillik, zillət və cirkin xüsusiyyətlər kimi xəstəliklərin müalicəsində əhəmiyyətli təsirə malikdir. Belə nemətlərdən faydalanan kəslərin nailiyyətləri heç də az deyil və bu, digər ilahi nemətlərə yetişmək üçün vəsilə hesab edilir. Pəhriz etmək və zəhmətə qatlaşmadan sağlamlıq və imanın əldə olunmadığını unutmamaq lazımdır.

¹ I. “Biharul-ənvār”, c. 75, səh. 44, hədis, 38.

GÖZLƏRDƏN QAİB OLAN İMAMIN VARLIĞININ TƏSİRLƏRİ

İmam Sadiqə (ə) belə bir sual veridilər:

كَيْفَ يَنْتَفِعُ النَّاسُ بِالْحُجَّةِ الْغَائِبِ الْمَسْتُورِ؟ قَالَ: كَمَا يَنْتَفِعُونَ بِالشَّمْسِ
إِذَا سَتَرَهَا السَّحَابُ

“İnsanlar gözlərdən pünhan və qaib imamın varlığından necə faydalanırlar?”¹

İmam (ə) buyurdu: “Günəş buludlar arxasında gizləndiyi vaxt ondan bəhrələndikləri kimi.”

Qısa izah

Günəş nuru yer kürəsindəki bütün canlı varlıqların həyat mənsəyi hesab edildiyi və onsuz heç bir varlığın yaşamağa qadir olmadığı kimi, insanın mənəvi həyatı və bəşəriyyətin davamı üçün də imamlar və ilahi rəhbərlərə ehtiyac vardır.

Tutqun şüşəli çıraq zülmət gecədə şölə saçaraq ətrafı işıqlandırdığı və zülməti yardığı kimi, buludlar arxasında gizlənən günəş də öz nurunu təbiətə yayaraq canlı varlıqlar və bitkilər üzərində təsir qoyur. Eynilə, qeybdə olan imamın (ə) mənəvi vücudu pərdə arxasında olmasına baxmayaraq, bəşəriyyət dünyasına bərəkət bəxş edir. Tikili və binalar günəş nurundan özlərinin pəncərə və eyvanlarına görə faydalanır. Buna əsasən,

¹ *“Biharul-ənvar”, c. 23, səh. 6.*

deyə bilərik ki, insanların hər biri imamın mənəvi bərəkətindən onunla yarada bildikləri rabitə və o həzrətə nisbətdəki mərifəti miqdarında yararlanma bilər

HƏR KƏSİN SÖHBƏTİNDƏ OTURMA

İmam Cavad (ə) buyurmuşdur:

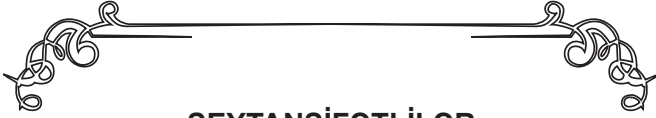
مَنْ أَصْعَىٰ إِلَيَّ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ
كَانَ النَّاطِقُ يَنْطِقُ عَنْ لِسَانِ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ

“Gözəl danışan natiqin sözlərinə qulaq asan hər bir kəs, həqiqətdə, ona pərəstiş etmişdir. Əgər natiq Allah kəlamı danışsarsa, onda, onu dinləyən şəxs Allaha, əksinə şeytani sözlər danışsarsa, şeytana pərəstiş etmişdir.”¹

Qısa izah

Kimliyindən və nə danışmasından asılı olmayaraq, söz təsirə malikdir və adətən, dinləyicidə təsir qoyur. Bu cəhətdən, hər danışanın söhbətinə qulaq asmaq bəyənilmir, çünki bəziləri bihudə, bəziləri də batil sözlər danışır və natiqlərin hədəfləri müxtəlifdir. İnsanların söhbətlərinə qulaq asmaq sanki pərəstiş sayılır və pərəstiş ruhu təslim olmaq və itaətdən başqa, bir şey deyildir. Nəticədə, haqqa qulaq asanlar haqqa, batilə qulaq asanlar da batilə pərəstiş etmiş olurlar. Beləliklə, batil danışan kəslərin məclislərində iştirak etmək və dedikləri sözlərin qulaq vasitəsilə ruh və fitrətdə təsir qoymasından çəkinmək lazımdır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 339.

ŞEYTANSİFƏTLİLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ لَا يُبَالِي مَا قَالَ أَوْ مَا قِيلَ فِيهِ فَإِنَّهُ لَبَعِيَّةٌ أَوْ شَيْطَانٌ

“Kiminsə öz söylədiyi sözlər və ya digər insanların onun barəsində dediklərinə etinasızlıqla yanaşdığını görsəniz, bilin ki, həmin şəxs ya şeytan, ya da günaha aludə olmuş şəxsdir!”¹

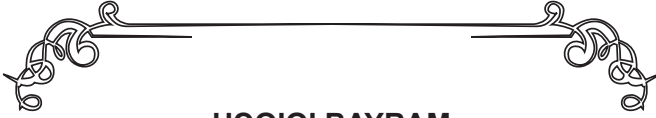
Qısa izah

Müxtəlif günahlara mürtəkib olmaq insanın ona töhmət vurulması və digərlərinin onun barəsində irad tutmasına laqeyd yanaşması, eyni zamanda, bu məsələlərdən narahat olmamasına gətirib çıxarır. Belə insanlar şəxsiyyətcə aşağı, mənəviyyatsız, dəyərsiz və şeytansifətli insanlardır.

Onlardan fərqli olaraq, pak və mənəviyyatlı insanlar nə digər insanlara töhmət vurur, nə də onlara nisbət verilən xoşagəlməz iradlar müqabilində etinasız qalaraq sükut edirlər. Bu cür şəxslər çalışırlar ki, onlara qarşı yönələn mənfi məsələləri aradan qaldırsınlar.

1. “Biharul-ənvār”, c. 74, səh. 147.

HƏQIQI BAYRAM

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

إِنَّمَا هُوَ عِيدٌ لِمَنْ قَبِلَ اللَّهَ صِيَامَهُ وَ شَكَرَ قِيَامَهُ وَ كُلَّ يَوْمٍ لَا يُعْصَى اللَّهَ فِيهِ فَهُوَ عِيدٌ

“Həqiqətən, Fitr bayramı həmin gündə oruc və ibadətləri Allah dərgahında qəbul dərəcəsinə yetişən kəslərin bayramıdır. Eyni zamanda, günah edilmədiyi gün insan üçün bayram hesab olunur.”¹

Qısa izah

Mübarək ramazan ayında bir ay oruc tutduqdan sonra şadlıq və bayram məclisləri keçirmək, həqiqətdə, ilahi əmrlərə itaət etmək və nəfsi istəklərə qələbə çalmağın şərəfinədir.

Nəticədə, belə bir gün yalnız ilahi fəlsəfəni dərk etmək və ilahi hökmlərə itaət etməkdə qələbə qazanmış şəxslər üçün bayram hesab edilir və bu əzəmətli ayın ehtiramını qorumayan, günahkar və üzü qara insanlar matəm gününə qərq olmaq və xəcalət çəkməkdən başqa, digər bir şeyə nail olurlar.

İnsan bütün il boyu bayram edə bilər və günah etmədiyi gün onun bayramıdır.

¹. “Nəhcül-bəlağə”.

QIYMƏTLİ SƏRMAYƏLƏR

İslam Peyğəmbəri buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ وَإِنَّمَا يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَ
أَعْمَالِكُمْ

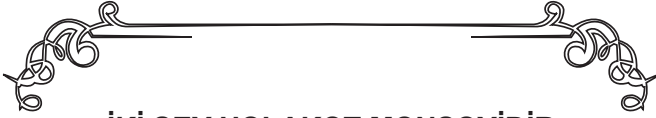
“Allah sizin mal-dövlətinizə və üzlərinizə deyil, bəlkə sizin əməllərinizə və ürəklərinizə baxır.”¹

Qısa izah:

Hal-hazırda əksər cəmiyyətlərdə fərdlərin şəxsiyyətinin dəyərləndirilməsi, onların cismani üstünlükləri və maddi sərmayələri ilə ölçülür. Lakin islam dini bu mövzuda başqa bir mövqə tutaraq, öz nəzərini belə açıqlayır: insanların şəxsiyyətini bu cür vasitələrlə ölçmək və dəyərləndirmək düzgün seçim deyildir. Həqiqət tərəzisində özünə məxsus çəkisi olan və Allahın ona nəzər saldığı və qiymətləndirdi şey insanın fikri və onun əməlidir. Elə bir təmiz fikir ki, əməllərinin mənşəyi də pak və safdır.

Bəli! Qiyamət səhnəsində tək-cə bu iki qiymətli sərmayənin sahibləri qalibdirlər. Lakin fikirləri hiyləgərlik, yalan və hiylə ilə qarışıq olan kəslər, öz əməllərində onları nümayiş etdirirlər. Allahın etina etmədiyi belə adamlar sözün əsl mənasında həqiqi ziyankarlardır.

¹ *“Muhəccətül-beyza”, c. 6, səh. 312.*

İKİ ŞEY HƏLAKƏT MƏNŞƏYİDİR

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

أَهْلَكَ النَّاسَ اثْنَانِ؛ خَوْفُ الْفَقْرِ وَ طَلْبُ الْفَخْرِ

“İki şey insanları həlakətə sürükləyir: Yoxsulluqdan qorxmaq və fəxr və cah-cəlal istəmək.”¹

Qısa izah

Əgər təcavüzkarlıq, oğurluq və rüşvətxorluğun artması səbəbləri barəsində düşünsək, həmçinin, camaat arasındakı müəyyən bir kütlənin zəhmət çəkmədən tamahkarcasına digərləini qarət etməsinə diqqət yetirsək, belə hadisələrin baş verməsində yuxarıda qeyd edilən iki amilin ciddi təsiri olduğunu anlarıq. İnsanların bir qismi fəqirlikdən qorxduqları və gələcəyi düşündükləri üçün qeyri-qanuni işlərə əl atır, digər qismi isə öz psixoloji və mənəvi rahatlıq və asayışlarını xəyali mənəb və məqamların əldə edilməsi üçün fəda edir və bir-biri ilə rəqabət aparır.

Belə insanlar qeyd edilən iki mənfi xüsusiyyəti tərk edəcəkləri təqdirdə, asudə həyat sürməyə nail olacaqlar. Bu yolla əldə etdikləri məqam və mənəblərin uzun müddət davam etməyəcəyini bildikləri halda öz işlərini davam etdirməsi insanda təəccüb doğurur.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 150.

AZ OLSA BELƏ, YAXŞI İŞ DƏYƏRLİDİR

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَا يَقْبَلُ عَمَلٌ مَعَ تَقْوَىٰ وَ كَيْفَ يَقْبَلُ مَا يَتَّقِبُلُ

“İxlas və təqva ilə edilən əməl zahirdə az olsa belə, həqiqətdə az sayılır. Allah dərğahında qəbul olmuş bir əməl necə ola bilər ki, az sayılsın?!”¹

Qısa izah

Qurani-Məciddə belə buyurulur:

إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

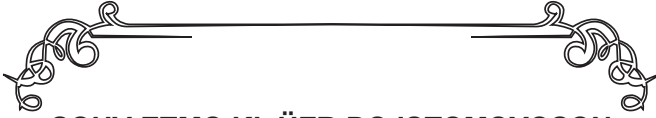
“Allah yalnız təqva və pak niyyətli olanların əməllərini qəbul edir.”²

Bu cəhətdən, insan əməlin kəmiyyətinə deyil, onun ixlas, təqva və pak niyyətlə həyata keçirilməsinə diqqət yetirməlidir. İxlasla bağlı olaraq edilən əməl Allah dərğahında qəbul olunur və kəmiyyətcə az olsa belə, bu əməllər dəyərlidir.

Amma ixlassız, əbəs yerə və riyakarlıqla görülən işlər miqdar baxımından çoxluq təşkil etsə də, onlar Allah dərğahında qəbul edilmir və heç bir dəyəərə də malik deyildir. Nəticədə, İslam dininin əməlin kəmiyyətini deyil, onun keyfiyyətini nəzərdə tutduğu məlum olur.

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 201.

2. “Maidə surəsi”, 27.

SƏHV ETMƏ KI, ÜZR DƏ İSTƏMƏYƏSƏN

İmam Hüseyin (ə) buyurmuşdur:

إِيَّاكَ وَ مَا تَعْتَدِرُ مِنْهُ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يُسِيءُ وَ لَا يَعْتَدِرُ وَ الْمُنَافِقُ كُلُّ يَوْمٍ
يُسِيءُ وَ يَعْتَدِرُ

“Pis iş görmə ki, üzr istəməyə də məcbur olamayasan. İmanlı insan pislilik etməz ki, ona görə də üzr istəsin. Lakin münafiq insan hər gün pislilik edər və ona görə də üzr istəyər!”

Qısa izah

Hər bir insanın səhv və xətaya yol verməsi mümkündür. Lakin bu yerdə imanlı şəxslərlə münafıqlar arasında əsas bir fərq mövcuddur. İman əhli həmişə özünü xoşagəlməz işlərdən qorumaq və günaha mürtəki olmağa çalışır və bilirlər ki, üzr istəmək məsələnin həlli deyil. Lakin münafıqlar heç bir yalan və pislilikdən çəkinmir və ardıcıl olaraq üzr istəyirlər. Belə bir addım zahirdə üzr istəyənin peşmançılığına dəlalət etsə də, batində onun əksini, yəni peşman olmadığını göstərir və bu, münafıqlıq əlamətidir. Hansısa bir səhv və xətaya görə üzr istəmək bəyənılən bir iş və böyüklük, amma ardıcıl olaraq yanlış addım atmaq və üzr isə münafıqlıqdır və belə insanların üzrünün heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 177.

ƏN PİS HƏYAT TƏRZİ

İmam Əli ibn Musərr-Rza (ə) buyurmuşdur:

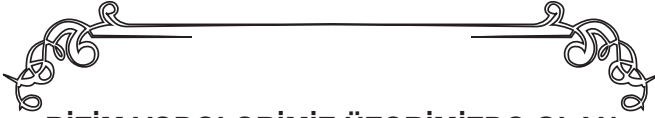
أَسْوَأُ النَّاسِ مَعَاشًا... مَنْ لَمْ يَعْشُ غَيْرُهُ فِي مَعَاشِهِ

“İqtisadi və məişət baxımından ən pis insanlar öz yaşayış vasitələrini digərləri ilə bölüşdürməyən və məişətində digərlərinə yardım etməyənlərdir.”¹

Qısa izah

Sağlam iqtisadiyyat ictimai əlaqələri daha da möhkəmləndirən və cəmiyyətin bütün fərdlərini öz əhatəsinə alan iqtisadiyyatdır. İqtisadiyyatın müxtəlif sahələri bir sıra fərdlərin mənfəətinə xidmət edərsə, onda, belə iqtisadiyyat sağlam iqtisadiyyat deyil, iqtisadi xərçəng kimi tanınır. İmam Rzanın (ə) buyurduqlarına uyğun olaraq, belə həyat tərzii ən pis həyat tərzidir. Bəyənilən və gözəl yaşayış odur ki, insanlar bir-biri sayəsində mənfəət və xeyir əldə edərək asyişdə həyat sürsün. İnsanlar təkcə özləri üçün deyil, digərləri çün də yaşamağı bacarmalıdır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 334.

BİZİM VƏDƏLƏRİMİZ ÜZƏRİMİZDƏ OLAN BORCLARIMIZDIR

İmam Əli ibni Musər-Rza (ə) buyurmuşdur:

إِنَّا أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّ وَعَدْنَا غَلَيْنَا دَيْنًا كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ

“Biz elə bir ailədənlik ki, verdiyimiz vədələri öz borcumuz kimi sayırıq. Necə ki, Allahın Peyğəmbəri (s) belə idi.”¹

Qısa izah

Borclu olmaq insanın kimdənsə bir şey alaraq onun müqabilində borca düşməsi deyil. Digərlərinə vədə verən şəxslər hansısa bir işin məsuliyyətini öhdələrinə alaraq onu yerinə yetirməyi qəbul edirlər. Həqiqətdə, bu məsələ inkar edilməyən əxlaqi borc sayılır.

Əhdə vəfa etmək, şəxsiyyətin böyüklüyü, əzəmət və doğruluqdan, ən əsası isə imandan xəbər verir. Bu yolla cəmiyyətdə ictimai əməkdaşlıq canlanır və etibar və şəxslərin bir-birinə inamı artaraq möhkəmlənir.

İslamın nəzərində əhdə vəfa etmək həddən artıq əhəmiyyət kəsb edir, hətta, bəzi hədislərdə bu məsələ dindar və dinsizlərin ayırd edilməsi üçün ülgü və mizan funksiyasını daşıyır.

Bəli! Vədə verdiyimiz hər bir məsələdə özümüzü məsuliyyətli və borclu bilməliyik.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 333.

HARAM MALLARLA İBADƏT

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَصَابَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ لَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ حَجٌّ وَلَا عُمْرَةٌ وَلَا صَلَاةٌ

رَحِمَ

“İnsan qeyri-şəri (haram) yollarla hansısa bir mal əldə etdiyi zaman onun nə həcc və ümrəsi, nə də qohumlara etdiyi sileyi-rəhimi qəbuldur.”¹

Qısa izah

İslam məntiqində təkə hədəfin müqəddəs olması kifayət etmir. Hədəfin müqəddəs olması ilə yanaşı, ona nail olmaqda istifadə edilən vəsilələrin də pak və müqəddəs olması zəruridir.

Bəzən qəlbi təmiz olan insanlar gözəl və xeyirxah işlər görməyə çalışsalar da, həmin işləri hansı vasitələrlə həyata keçirmək barəsində dərindən düşünmür və vəsilə məsələsindən qəflət edirlər. Bilmək lazımdır ki, vasitələr pak və müqəddəs olmazsa, görülən işlərdən heç biri Allah dərgahında qəbul olunmayacaqdır. Çünki Allah əməlləri yalnız pəhrizkar insanlardan qəbul edir.²

Namaz, oruc, həcc, sileyi-rəhim və xeyir işlərdə iştirak etmək - bütün bunların hamısı halal mallarla olmalıdır. Çünki haram mallardan istifadə edərək ibadət etmək

1. “*Səfinətul-bihar*”, c. 1, səh. 213.

2. “*Maidə surəsi*,” 27.

Allah dərgahında məqbul deyil.

BACARDIĞIN QƏDƏR HEÇ BİR KƏSDƏN BİR ŞEY İSTƏMƏ

İmam Səccad (ə) buyurmuşdur:

طَلَبُ الْحَوَائِجِ إِلَى النَّاسِ مَذَلَّةٌ لِلْحَيَاةِ وَ مَذْهَبَةٌ لِلْحَيَاءِ وَ اسْتِخْفَافٌ بِالْوَقَارِ
وَ هُوَ الْفَقْرُ الْحَاضِرُ

“Camaatdan bir şey istəmək insanın həyatda xar olması, həyanın aradan getməsi və şəxsiyyətin alçalmasına səbəbdir. O, elə bir fəqirlikdir ki, insan onu özü üçün hazırlayır.”

Qısa izah

Bəzi insanlar yoxsulluqdan yaxa qurtarmaq üçün özlərini ehtiyaclı kimi göstərərək dilənçilik metoduna əl atır, zəruri olmayan ehtiyaclarını kimə gəldi bidirir və özlərini digərlərindən asılı hesab edirlər. Həqiqətdə, belə insanlar öz mənlilik və şəxsiyyətlərini alçatmaqla məşğuldurlar. İnsanın öz imkanları hesabına həyatını davam etdirməsi və ehtiyaclarını təmin etmək üçün digərlərinə deyil, yalnız öz gücünə arxalanması İslam fəlsəfəsinin əsasını təşkil edir. Çünki İslam dini insanları zəllilikdən xilas olaraq izzətli və başıuca yaşamağa dəvət edir. Bu baxımdan, islami ölkələr qeyri-islami olan digər ölkələrdən asılılığını aradan qaldırmalı və öz qüdrəti hesabına həyat sürməlidir. Çünki asılılıqla ələ edilən zənginlik, reallıqda yoxsulluqdur.

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 201.

VAY OLSUN BELƏ İNSANA

İmam Səccad (ə) buyurmuşdur:

يَا سَوَاتَاهُ لِمَنْ غَلَبَتْ إِحْدَاثُهُ عَلَيَّ عَشْرَاتِهِ

“Təəssüf o kəsə ki, təkliyi cütlüyünə (onluğuna) üstünlük təşkil etsin.”¹

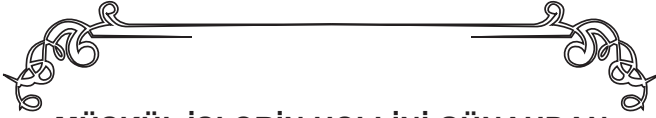
Qısa izah

Qurani-Kərimdə belə buyurulur: “Yaxşı işlər görən kəs üçün on qat savab vardır, lakin pis bir iş görənlər yalnız həmin miqdarda cəzalandırılacaqdır.”²

Bu ayəyə diqqət yetirsək, yuxarıda qeyd olunan hədisin təfsiri aydın olacaqdır: Bədbəxt o kəsdir ki, Allahın böyük mükafatı olan itaəti tərk edə və günaha aludə ola. Yəni, günah edəcəyi təqdirdə, həmin miqdarda cəzalanmağı ona yaxşı əməl müqabilində əta olunacaq on bərabər savaba dəyişə. Allahın öz bəndələrinə etdikləri yaxşı əməllərə görə on bərabər mükafat əta etməsi onun tərəfindən böyük lütf və mərhəmətdir. Lakin biz bunun qarşılığında yenə də günaha mürtəkir oluruq.

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 203.

2. “Ənam surəsi”, 160.

MÜŞKÜL İŞLƏRİN HƏLLİNİ GÜNAHDAN İSTƏMƏ

İmam Hüseyin (ə) buyurmuşdur:

مَنْ حَاوَلَ أَمْرًا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ كَانَ أَفْوَتْ لِمَا يَرْجُو وَ أَسْرَعَ لِمَا يَخْذُرُ

“Hansısa bir çətinliyi Allaha qarşı məsiyyət və günah etməklə həll edən kəslər ümidvar olduqları şeyləri daha tez əldən verər və qorxduqları məsələlər də tez bir zamanda onların başına gələr.”¹

Qısa izah

Bəziləri öz hədəflərinə nail olmaq üçün qeyri-şəri vasitələrdən istifadə edəcəkləri təqdirdə, ona daha tez çatacaqlarını güman edirlər. Həqiqət isə bunun əksinədir və yuxarıda qeyd edilən hədisdə onların ümidvar olduqları şeylərin tezliklə əllərindən çıxacağı və qorxduqları məsələlərlə bağlı tez bir zamanda dərin quyulara düşəcəkləri bildirilmişdir. Məsələn, bir sıra insanlar haram yollarla sərvət əldə edərək asayiş və asudəlik arxasındadırlar və rahatlıqdan öncə önləri vəhşət və iztirabın gözlədiyindən qəflət edirlər.

Bəli! İlahi lütf və mərhəmətə arxalanmadan haram vasitələrlə məqsədə çatmaq üçün səy etməyin nəticəsi məğlubiyyətə düşər olmaqdır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 177.

ÖZÜNDƏN RAZI OLANLAR

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

مَنْ رَضِيَ عَنْ نَفْسِهِ كَثُرَ السَّخَطُ عَلَيْهِ

“Əgər kimsə özündən razı olarsa, ondan narazı olanların sayı da həddən artıq çox olacaq.”

Qısa izah

Həyatın davam etməsi üçün orta həddə insanın özünə məhəbbət və ehtiram göstərməsinin zəruri olmasına baxmayaraq, bu məsələ ifrat dərəcədə olarsa, onda, eqoizm və xudpəsəndliyə gətirib çıxaracaq.

Təkəbbürlü və özündən razı şəxslər öz eyib və nöqsanlarını örmür, özlərini vəzifəsini bilən, dostluğa layiq, fəal, qüsursuz və cəmiyyətin sağlam bir fərdi hesab edirlər. Bu səbədən, onların digərlərindən özlərinə nisbətdə qayğı və müsbət münasibətinə olan intizarı daha çoxdur. Həqiqətdə, belə düşüncə və təfəkkür tərzii insanların onlara qarşı qəzəb və hiddətini artırır və nəticədə, həmin şəxslər tək-tənha qalırlar.

YAXIN VƏ UZAQ QOHUMLAR

İmam Həsən Muctəba (ə) buyurmuşdur:

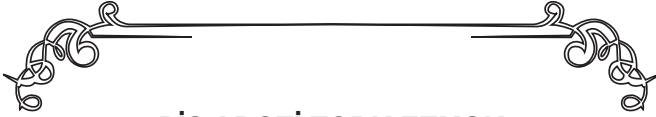
الْقَرِيبُ مَنْ قَرَّبَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ بَعُدَ نَسْبُهُ وَالْبَعِيدُ مَنْ بَاعَدَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ قَرَّبَ نَسْبُهُ

“Qohumluq əlaqələrinin uzaq olmasına baxmayaraq, daha çox sevilən qohumlar yaxın qohumlar, qohumluq əlaqəsi yaxın olub daha az sevilən qohumlar isə uzaq qohumlardır.”¹

Qısa izah

Qohumluq əlaqəsi İslamın nəzərində ən mühüm ictimai münasibətlərdən biridir. Bu yolla cəmiyyətdə bir-biri ilə əlaqəli olan qruplaşmalar yaranır və onlar çətinliklərin həlli və ehtiyacların təminində bir-birinə yardımçı olaraq əməkdaşlıq edirlər. Həqiqətdə, qohumluq münasibətlərin yaxın olmasına deyil, qarşılıqlı dostluq və sevgiyə əsaslanır. Bu baxımdan, insana daha çox məhəbbət və qayğı göstərən kslər qohumluq cəhətindən uzaq olsalar da yaxın, amma yaxın olub soyuq münasibət bəsləyənlər, hətta, insanın doğma qardaşı olsa belə, uzaq sayılırlar.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 165.

PİS ADƏTİ TƏRK ETMƏK

İmam Həsən Əsgəri (ə) buyurmuşdur:

رَدُّ الْمُعْتَادِ عَنْ عَادَتِهِ كَالْمُعْجِزِ

“Düzgün olmayan və pis vərdisləri tərk edərək aradan qaldırmaq möcüzə kimidir.”¹

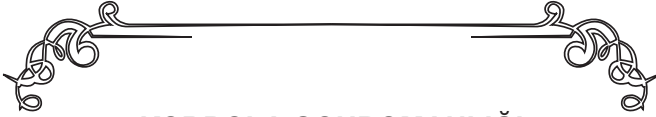
Qısa izah

Adər və vərdislər ilahi nemətlərdən hesab olunur, çünki çətin işləri insan üçün asanlaşdırır və bir sıra həyati əhəmiyyətli məsələləri – danışmaq, yol getmək və bunların oxşarını – də nizamlı olaraq tənzimləyir.

Əgər bu ilahi nemət sui-istifadə edilərək pis və xoşagəlməz işlərdə sərf olunsa, onda, təhlükəli bir vəziyyət yaranar və belə vərdislərdən yaxa qurtarmaq da həddən artıq çətinləşər. İmam Həsən Əsgərinin (ə) buyurduğu kimi, ondan xilas olmaq möcüzə olar.

Nəticədə, pis və çirkin əməllər bizdə adət və vərdiş halını almadan öncə, onu tərk etmək və qarşısını almaq lazımdır. Bu yolla onun öhdəsindən gəlmək mümkündür.

¹. “*Biharul-əнвар*”, c. 75, səh. 374.

KƏRBƏLA QƏHRƏMANLIĞI

İmam Hüseyin (ə) buyurmuşdur:

لا والله لا أُعْطِيكُمْ بِيَدِي إِعْطَاءَ الدَّلِيلِ وَ لَا أُفِرُّ فِرَارَ الْعَبِيدِ...

إِنِّي لَا أَرِي الْمَوْتَ إِلَّا سَعَادَةً وَ الْحَيَاةَ مَعَ الظَّالِمِينَ إِلَّا بَرَمًا

“Allaha and olsun! Mən zəlil və alçaq insanlar kimi əlimi onlara tərəf uzatmaz, qul və əsirlər kimi onların önündən qaçmaram!... Mən ölümü səadət və həyat, zalımlarla birgə olmağı isə zillət və bədbəxtlikdən başqa, digər bir şey bilmirəm.”

Qısa izah

Aşura hadisəsi bəşəriyyət tarixinin əbədi və əzəmətli eposu sayılır. Kərbəla insanı tərbiyə edən ən böyük elmi mərkəzdir. Aşura hadisəsi insanlıq tarixində unudulmayan böyük bir gündür. Əgər xalq və millətlər başı uca və iftixarla yaşamaq istəyirlərsə, onlardan ilham almalıdır.

İmam Hüseyin (ə) Kərbəla hadisəsi barəsində söylədiyi bu neçə cümlə bu məktəbin insanlara aşkar şəkildə edilən müraciətidir. Həmin müraciətdə zalımlara təslim olaraq zilləti qəbul etməmək və izzət və iftixarla yaşamaq ifadə olunmuşdur. Düşmənlər qarşısında

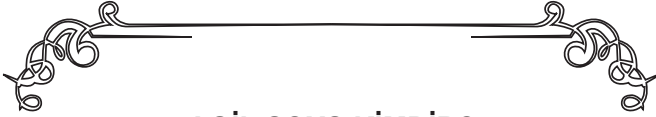
1. “Müsnədi İmamuş-şəhid”, c. 2, səh. 27.

2. “Müsnədi İmamuş-şəhid”, c. Səh. 478.

---

meydanı tərk edib qaçmaq yox, onlarla mübarizə aparmaq lazımdır.

AQIL ŞƏXS KİMDİR?

Həzrət Əliyə (ə) “aqlı sözünün mənasını bizim üçün izah edin.”
– dedikdə, buyurdu:

هُوَ الَّذِي يَضَعُ الشَّيْءَ مَوَاضِعَهُ

“Aqlı hər bir şeyi öz yerində yerləşdirən kəsidir.”¹

Qısa izah

“Aqlı” məfhumu və onun mənası barədə çoxlu sözlər söylənməsinə baxmayaraq, həzrət Əlinin (ə) yuxarıda qeyd edilən qısa və lakonik cümləsi bu barədə deyilən ən yaxşı ifadədir. Əql hər bir şeyi öz yerində və hər bir şəxsi cəmiyyətdə öna layiq məyama yerləşdirməkdən başqa, digər bir şey deyil. Bu baxımdan, ibadət, itaət, sevinc, şadlıq, ticarət, dostluq və digər məsələlər öz zamanı və yerində həyata keçirilməlidir.

Belə xüsusiyyətlərə malik insanlar həm aqlı sahibi, həm də ədalətli şəxslər kimi cəmiyyətdə tanınır. Qeyd edək ki, ədalət barəsində də eyni tərifi söylənilmişdir.

1. “Nəhcül-bəlağə”.

DÜŞMƏNÇİLİKLƏRİN SƏBƏBİ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

النَّاسُ أَعْدَاءُ مَا جَهِلُوا

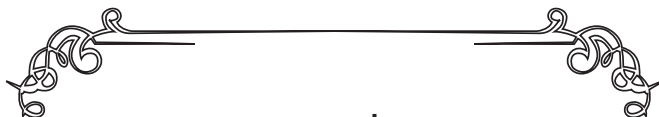
“İnsanlar bilmədikləri və məlumatı olmadıqları şeylərlə düşməndirlər.”

Qısa izah

Bir sıra insanların həqiqətlərin əksəriyyətini inkar edərək onların əleyhinə olduqlarını müşahidə edirik və bu məsələdə onların həmin məsələlərə qarşı cahillik və nadanlıqdan başqa, digər bir dəlillərinin olmadığı aydınlaşır.

Hikmətli şəkildə söylənən bu sözlər dini məsələlərdə tamamilə özünü doğruldur. Yəni, bəzi insanların (hətta, digər elmlərdə mahir olan şəxslərin) dinin müəyyən məsələlərini inkar edərək düşmənçiliyə qalxdıqları görülməkdədir. Mövzuya diqqət yetirdikdə, məlum olur ki, belələri dini fəlsəfə və dini məsələlərin dərinliyinə varmayan xəbərsiz şəxslərdir, əks halda, onlar inkar yolunu tutmazdılar. Bu məsələ dəfələrlə təcrübə olunmuşdur. Qeyd edilənlərdə məqsəd ziddiyyət və müxalifətçiliklər müqabilində mülayim rəftar edərək insanlara dini məfhumları daha yaxşı başa salmaq və coşub-daşaraq sərt və şiddətli reaksiyalar göstərməməyi tövsiyə etməkdir.

1. “Nəhcül-bəlağə”.

QEYRƏTLİLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مِنْ عِبَادِهِ الْغَيْرَ

“Həqiqətən, Allah-taala qeyrətli bəndələrini sevir.”¹

Qısa izah

“Qeyrət” məfhumu dinin, vətənin, namus və digər ilahi nemətlərin qorunmasına nisbətdə vəfadarlıq mənasını özündə əks etdirir. Qeyrətli şəxslər sadalanan məsələlərin qorunmasında özünü məsuliyyətli və cavabdeh şəxs kimi hiss edən və digərlərinin onun hədlərinə qarşı təcavüzkarlığından narahat olan kəslərdir.

Qeyrət ilahi şəxsiyyət və peyğəmbərlərin ən ali xüsusiyyətlərindən biri sayılır. İslam Peyğəmbəri (s) bütələri sındıran həzrət İbrahim (ə) barəsində belə buyurmuşdur:

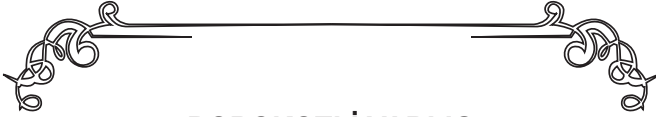
“Cəddim İbrahim qeyrətli idi. Mən isə ondan da qeyrətliyəm!”²

Qeyrət yadların hücumları qarşısında möhkəm bir səddir. Qeyrətli insanr və millətlər yadellilər qarşısında öz vətənləri, namus və onlara mənsub ilahi nemətləri müdafiə edir və qoruyurlar. Lakin qeyrətsiz insanlar çox

1. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh. 152. hədis, 752.

2. “Mizanül-hikmə”, 3142-ci bab, hədis. 15254.

asanlıqla düşmən qarşısında təslim olurlar.

BƏRƏKƏTLİ VARLIQ

İslam Peyğəmbəri (ə) buyurmuşdur:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِ مَثَلُ النَّحْلَةِ مَا أَخَذَتْ مِنْهَا مِنْ شَيْءٍ نَفَعَكَ

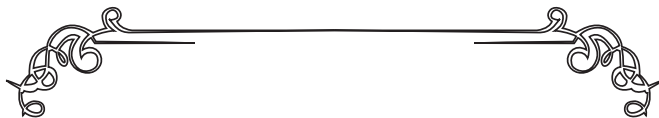
“Mömin xurma ağacına bənzəyir, ondan nə götürsən faydalı və xeyirlidir.”¹

Qısa izah

Xurma ağacı doğrudan da, çox bərəkətli ağaclardan biridir. Onun meyvəsi yeyilir və o, qidalanmaq üçün ən yaxşı yeməklərdən sayılır. Bəzən onun çəyirdəyini yandırır, yarpağından isə həsir, papaq, süfrə və s. kimi şeylər toxuyurlar. Xurma ağacının özündən isə sadə bina tikintisində istifadə olunur. Hətta, çayların üzərindən keçmək üçün körpü salınır. Onun çiçəklərindən bir növ faydalı və ətirli cövhər alırlar. Xülasə olaraq demək istəyirik ki, xurmanın faydasız və atılan heç bir hissəsi yoxdur.

İmanlı şəxslər də eynilə xurma ağacı kimidirlər. Onların düşüncələri faydalı, danışmaları xeyirli, oturuşu tərbiyəvi, məktəbləri yaradıcı, dostluq və vədlərində vəfahdırlar. Xülasə, onların hər bir işi qiymətli və dəyərlidir.

¹. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh 564, hədis. 2727.

ƏN YAXŞI ƏLLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

الْأَيْدِي ثَلَاثَةٌ؛ سَائِلَةٌ وَ مُسَكَّةٌ وَ مُنْفِقَةٌ وَ خَيْرُ الْأَيْدِي الْمُنْفِقَةُ

“Üç növ əl vardır: “Alan, saxlayan və səxavətli əl. Ən yaxşı əl isə səxavətli əldir.”¹

Qısa izah

İslam dini ona iman gətirənləri ən yüksək insani səciyyələrə malik olmağa dəvət edərək onları layiqli şəkildə tərbiyə edir. Cəmiyyətdə insanlara bir-birinə qarşı məhəbbət, mehribanlıq göstərməyi, imkan daxilində öz ehtiyaclarının təmini üçün digərlərinə əl açmamağı və izzətli şəkildə həyat sürməyi önərir. Sadəcə digərlərindən nəyi isə istəməyi deyil, əksinə ixtiyarında olan vasitələri digərlərinin istifadəsinə verməyi və onların da faydalana bilməsini təmin etməyi tövsiyə edərək insanları bu cür dünya görüşünə yiyələnməyə dəvət edir. Nəticə olaraq deyə bilərik ki, səxavətli olmaq və digərlərinə yardım bəyənən və təqdirəlayiq məsələdir.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 32.

YAŞAMAQDAN DAHA YAXŞI VƏ ÖLÜMDƏN BETƏR OLAN ŞEY

İmam Həsən Əskəri (ə) buyurmuşdur:

خَيْرٌ مِنَ الْحَيَاتِ مَا إِذَا فَقَدْتَهُ بَعَضْتَ الْحَيَاتِ وَ شَرٌّ مِنَ الْمَوْتِ مَا إِذَا نَزَلَ
بِكَ أَحْبَبْتَ الْمَوْتِ

“Həyatdan daha yaxşı o şeydir ki, onu itirdiyin zaman yaşamaqdan bezirsən və ölümdən betər o şeydir ki, sənə üz gətirdiyində, özünə ölüm arzulayırsan.”¹

Qısa izah

Bəzi şəxslər ondan üstün dəyərlərin olmasına baxmayaraq, maddi həyatı daha dəyərli hesab edirlər. Həyatda bəzən elə anlar olur ki, insan özünə ölüm arzulayır və elə həqiqətlər də mövcuddur ki, onun üçün şirin candan keçməyə dəyər.

Bu baxımdan, Allah və haqq yolunda şəhid olanlar imam Həsən Əsgərinin (ə) mənə dolu sözlərini yaxşı dərk etmiş və həyat onlarla Allah və onun rizayəti arasında fasilə saldığında, ölümü daha geniş və əbədi bir dünya üçün seçmiş və mənəvi məqamlara yetişmək məqsədilə canlarından keçmişlər. Həqiqətdə, həyatdan daha üstün nemətlər və ölümdən də betər müsibətlər mövcuddur.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 368; “Biharul-ənvar”, c. 75, səh. 374.

MÖMİNLƏ MÜNAFIQ ŞƏXSLƏRİ AYIRAN ƏLAMƏTLƏR

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

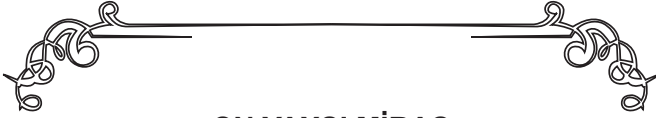
إِذَا رَأَيْتُمُ الْمُؤْمِنَ صَمُوتًا فَادْنُوا مِنْهُ فَإِنَّهُ يُلْقِي الْحِكْمَةَ وَالْمُؤْمِنُ قَلِيلُ الْكَلَامِ
كَثِيرُ الْعَمَلِ وَالْمُنَافِقُ كَثِيرُ الْكَلَامِ قَلِيلُ الْعَمَلِ

“Mömini sükut etdiyi halda müşahidə etsəniz, ona yaxınlaşın ki, ondan hikmətli sözlər eşidərsiniz. İmanlı insanlar əməli çox və azdanışan, münafıqlar isə əməli az və çoxdanışan şəxslərdir.”¹

Qısa izah

İnsanın qüvvəsi naməhdud və tükənməyən deyildir. Bu səbəbdən, öz enerjisini hansısa bir məsələdə həddən artıq sərf etdikdə, digər məsələlərdə onun çatışmazlığını hiss edir. Həqiqətdə, çoxdanışan insanların əməl və iş baxımından az fəaliyyət göstərməsi insanda təəccüb doğurmur. Hər bir yer və hər zamanda müsbət xüsusiyyətlərin tərəfdarı olan İslam peyğəmbəri (s) də az danışmaq, əməl və çalışqanlığı imanlı insanların əlaməti və bunun əksini isə, yəni çox danışub az əməl etməyi münafıqların nişanələrindən olduğunu buyurur. Bu xüsusiyyətlər möminlərlə münafıqları bir-birindən fərqləndirən xüsusiyyətlərdir.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 296.

ƏN YAXŞI MİRAS

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

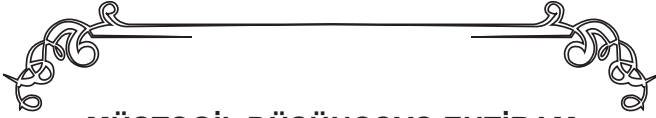
حَيْرُ مَا وَرَثَ الْآبَاءُ الْأَبْنَاءُ الْأَدَبُ

“Aataların övladları üçün geridə qoyduğu ən yaxşı miras ədəbdir.”¹

Qısa izah

“Ədəb” sözü “gözəl rəftar”, “ehtiramla yanaşı olan münasibətlər” mənasını ifadə edir. Bu məsələ bəzən insanların bir-biri, bəzən də insanla Allah arasında özünü büruzə verir və hər iki halda insanın bütün sahələrdə müvəffəqiyyətə nail olması sirlərindən biri və ona əta edilən ən yaxşı sərmayələrdən sayılır. Elə bu səbəbdən, həzrət Əli (ə) ataların övladları üçün miras qoyduğu ən yaxşı irsin “ədəb” olduğunu vurğulayır və onun vəhdət, dostluq, məhəbbət və ictimai fəaliyyətlərdə təsirli olan ən mühüm amil olduğunu diqqətə çatdırır. Biz də özümüz və gələcək nəsli təşkil edən övladlarımızın ədəbli olmasına çalışmalıyıq.

¹. “*Gurərul-hikəm*”, c. 3, səh. 438.

MÜSTƏQİL DÜŞÜNCƏYƏ EHTİRAM

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

بُنُسَ الْقَوْمِ قَوْمٌ يَمْشِي الْمُؤْمِنُ فِيهِمْ بِالتَّقِيَّةِ وَ الْكَيْفَانِ

“Möminin onlar arasında çarəsizlikdən təqiyə və məxfi şəkildə həyat sürdyü qövm ən pis qövmdür.”¹

Qısa izah

Adətən, etiqad və dini əqidələri pünhan şəkildə saxlayaraq gizlətmək cəmiyyətin müəyyən bir təbəqəsinin digərlərinin azad şəkildə öz düşüncələrini bildirməyə imkan vermədikdə meydana çıxır. Məlum məsələdir ki, belə bir cəmiyyət xoşbəxtlik və səadətə nail olmayacaqdır.

Əməlisaleh insanların öz etiqad və düşüncələrini cəmiyyətdə azad və müstəqil şəkildə bəyan edə bilməsinə imkan yaradılmalı və avam insanlar bu sahədə onlara mane olmamalıdırlar. Əksinə, çalışmalıdırlar ki, belə insanlardan istifadə edərək ictimai həyat və rifah halını daha da yaxşılaşdırsınlar. İnsanlar ictimai kütlə arasında mütəfəkkir və əql sahibləri olan kəslərə daim ehtiram etməli və onların ali və bəyənİLƏN düşüncələrinin inkişaf və tərəqqisinə yardım edərək zəminə yaratmalıdırlar ki, gələcəkdə ondan bəhrələnmə bilsinlər.

¹. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh. 218.

MÖMİN İNSANLAR ALTI XİSLƏTDƏN UZAQDIRLAR

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

سِتَّةٌ لَا تَكُونُ فِي مُؤْمِنٍ؛ الْعُسْرُ وَ النَّكْدُ وَ الْحَسَدُ وَ اللَّجَاجَةُ وَ الْكِذْبُ
وَ الْبَغْيُ

“Mömin şəxsdə altı xislət olmaz: ifrat tələbkarlıq, pis rəftar, həsəd, inadkarlıq, yalan və haqsızlıq.”¹

Qısa izah

İmanlı olduğunu iddia edərək sadəcə “imanlıyam” demək mömin olmağa kifayət etmir. Mömin və imanlı şəxslərdə yuxarıda qeyd edilən altı xislət olmamalıdır. Sadalanan xüsusiyyətlər həqiqətdə, insanların bir-birinə nisbətdəki ictimai münasibətlərinə qayıdır. Bu müqəddəs adı (mömin adını) qəbul edən həqiqi möminlər xoşəlaq, ədalətli, doğru danışan, digərləri ilə razılaşa bilən və haqq qarşısında təslim olan kəslərdir. İndi isə özümüzdəki xüsusiyyətlərə diqqət edərək mömin olub-olmadığımızı müəyyən etməyə çalışaq. Əgər həqiqətən də möminiksə, bizə toviq əta etdiyi üçün Allaha şükr edək, yox, əgər bu sifətlər bizdə varsa, onların aradan qaldırılması üçün bizə yardım etməsini Allahdan diləyək.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 282.

PƏRƏDƏLƏRİ YIRTMA

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

إِتَّقِ اللَّهَ بَعْضَ التَّقِيِّ وَ إِنْ قَلَّ وَ دَعَّ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ سِتْرًا وَ إِنْ رَقَّ

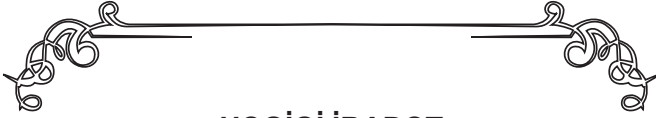
“Az da olsa Allahdan qorx və təqvalı ol! Özünlə Allah arasında nazik də olsa, pərdə saxla!”¹

Qısa izah

Bəzi insanlar günah və xəta istiqamətində addımlayan zaman, günaha doğru o qədər tələsik yüyürürlər ki, bununla da Allahla öz aralarında olan bağlılıqları tamamilə məhv edirlər. Belə insanlar qayıtmaq üçün geridə qalan bütün körpüləri dağdır və açıq olan bütün qapıları öz üzlərinə bağlayırlar.

İmam Sadiq (ə) yuxarıda xatırladılan hikmətli sözlərində buyurur ki, az da olsa belə, geriyyə qayıtmaq yolunu öz üzünə bağlayaraq həya pərdələrini yırtma ki, bir gün peşman olsan, qayıda biləsən. Vay olsun o kəslərə ki, peşman olduqları vaxt bütün qayıdış yolları üzlərinə bağlı olmuş olsun!

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 268.

HƏQIQİ İBADƏT

İmam Əli (ə) Kumeylə buyurdu:

يَا كُمْيْلُ، لَيْسَ الشَّأْنُ أَنْ تُصَلِّيَ وَ تَصُومَ وَ تَتَصَدَّقَ، الشَّأْنُ أَنْ تَكُونَ
الصَّلَاةَ بِقَلْبٍ تَقِيٍّ وَ عَمَلٍ عِنْدَ اللَّهِ مَرْضِيٍّ وَ خُشُوعٍ سَوِيٍّ

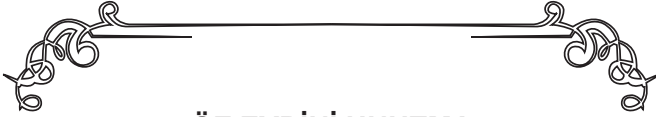
“Ey Kumeyl! Təkcə oruc tutmub namaz qılmağın və Allah yolunda pul xərcləməyin mühüm deyil, əksinə mühüm odur ki, namaz və digər ibadətlərdə pak niyyətlə, Allah dərgahına layiqli və təvazökarcasına olasan.”¹

Qısa izah

Əməllərin həqiqi xüsusiyyəti onun keyfiyyət və necəliyini bildirən amillərlə təyin edilir və məsələ əməlin zahir və miqdarını deyil. Bu cəhətdən, həzrət Əli (ə) səhabəsi Kumeylə əməlin zahir və miqdarına deyil, onun keyfiyyəti, pak və xalis niyyətlə həyata keçirilməsinə diqqət etməsini tövsiyə edir.

Pak və xalis niyyətlə qeyd edilənləri ələ gətirmək mümkündür. Həmçinin, Allahın razılığını qazanmaq və insan ruhunu kamilləşdirmək üçün əməlləri qəlbi ayıqlıq, xuzu və xuşu ilə yerinə yetirmək zəruridir.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 117.

ÖZ EYBİNİ UNUTMA

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

إِذَا رَأَيْتُمُ الْعَبْدَ يَتَفَقَّدُ الذُّنُوبَ مِنَ النَّاسِ نَاسِيًا لِدُنْبِهِ فَأَعَانُوا أَنَّهُ قَدْ مُكْرِبُهُ

“Öz günahlarını unudub camaatın günah və eyiblərini arayan və hər bir şeyə irad tutan bir şəxsi müşahidə etdikdə, bilin ki, o, ilahi cəzaya mübtəla olmuşdur.”

Qısa izah

İnsanların əksəriyyəti cəmiyyətin digər üzvlərində eyib axtarmaq, onların yanlış və xətalılarına diqqət etməkdə mahir və uzaqgörəndirlər. Amma özlərinin səhv və xətalərini unutmuşlar. Məşhur məsələ əsasən, onlar “öz gözündə tiri görməyib başqalarında tük axtaran kəslər”in timsalındadırlar.

Belə şəxslər özlərindən xəbərsiz, təkəbbürlü və eqoist insanlardır və həmin xislətlərin nəticəsində “özünü unutmaq” xəstəliyinə düşər olmuşlar. Bu isə həqiqətdə, ilahi cəzadır.

İnsanlar digərlərini islah etməzdən öncə, özlərindəki mənfi xüsusiyyətləri aradan qaldırmalı, daha sonra başqalarını tərbiyə etməyə çalışmalıdır.

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 271.

BÖYÜK İŞGƏNCƏ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ

“Əxlaqı pis olan şəxslər özlərinə işgəncə verirlər.”¹

Qısa izah

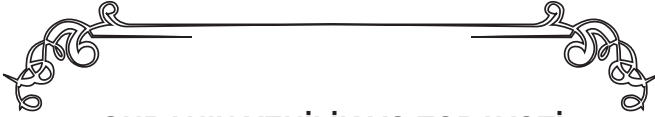
Adətən, bədəxlaq, qaş-qabaqlı və pis rəftarlı şəxslərin öz qohum-əqrəba, dost-tanışlarına əziyyət etdiyini deyirlər. Əslində isə, belə şəxslər ilk növbədə özlərinə işgəncə verərək həyatın gözəl nemətlərindən zövq ala bilmir və digərləri ilə ünsiyyətdən məhrum olaraq həyatlarını cəhənnəmə çevirirlər. Sadalanan xüsusiyyətli insanların ömrü qısa, ruhiyyəsi narahat və cisimləri də əzab içərisindədir və fəqət özlərinə əziyyət verirlər.

Xoş əxlaqlı olmaq ibadətdən sayılır və İslam dinində ona çox əhəmiyyət verilmiş, hətta, cənnətə daxil olmaq amillərindən biri kimi qeyd olunmuşdur.²

1. “Tuhəful-uqul”, səh. 270.

2. “Quranda əxlaq”, c. 3, səh. 145.

QURANIN YENİLİK VƏ TƏRAVƏTİ

İmam Rza (ə) buyurmuşdur:

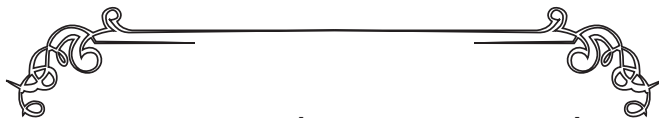
إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلِ الْقُرْآنَ لِزَمَانٍ دُونَ زَمَانٍ وَ لَا لِنَاسٍ دُونَ نَاسٍ فَهُوَ
فِي كُلِّ زَمَانٍ جَدِيدٌ وَ عِنْدَ كُلِّ قَوْمٍ غَضٌّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

“Allah-taala Qurani müəyyən bir cəmiyyət və ya xüsusi bir zaman üçün göndərməmişdir. Buna görə də, o, qiyamət gününə qədər hər zaman yeni və hər bir cəmiyyət üçün təravətlidir.”¹

Qısa izah

Bu sözlər imam Rzaya (ə) verilən “Nə üçün Qurandakı sözlərin mənası dəfələrlə oxunmasına baxmayaraq köhnəlmir və həmişə təravətlidir?” sualına cavab olaraq bildirilmişdir. O həzrət bu sözləri ilə Quranın həqiqətinin dolğun mənasına işarə edərək buyurur ki, Quran maddi aləmin yaratdığı və bəşəriyyətin səbatsız, tez ötüb-keçən fikirləri kimi deyildir ki, zaman keçdikcə köhnəlik tozuonun üzərinə hopsun. Quranın mənşəyi böyük Allahın elmindən qaynaqlanır ki, bu da onun vücudunun əzəli, kəlamının isə zati kimi əbədi olmasına sübutdur. Bu səbəbdən, hər dəfə Qurani mütaliə etdikdə, yeni və daha maraqlı olur. Bu isə Quranın əzəmət və möcüzəli olduğunu bildirən əlamətlərdən biridir.

¹. “Səfinətul-bihar”, c. 7, səh. 249.

NƏFSƏ PƏRƏSTİŞ ETMƏKDƏN ÇƏKİN

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

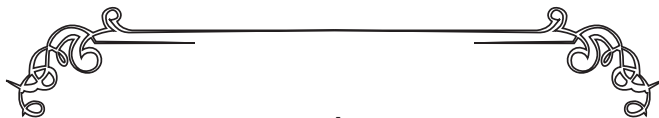
إِخْذَرُوا أَهْوَاءَكُمْ كَمَا تَخْذَرُونَ أَعْدَائَكُمْ فَلَيْسَ شَيْئٌ أَعْدِي لِلرِّجَالِ مِنْ
اتِّبَاعِ أَهْوَاءِهِمْ وَحَصَائِدِ أَلْسِنَتِهِمْ

“İnadkar düşmənlərinizdən ehtiyat etdiyiniz kimi, öz nəfsinizdən çəkinin, çünki insana nəfsi istəklərə itaət və dili ucbatından hasil olanlar kimi düşmən olanı yoxdur..”¹

Qısa izah

Daxili düşmənlərin xarici düşmənlərdən daha təhlükəli olmasında heç bir şübhə yoxdur. Bu səbəbdən, insanın daxilindəki nəfsi istək və meyillər onu daha çox təsir altına sala və xoşagəlməz nəticələrin yaranmasına gətirib çıxara bilər. Nəticədə, nəfsin insan üçün ən təhlükəli düşmən hesab edildiyini söyləyə bilərik. Nəfsə pərəstiş insanın gözünü kor, qulağını kar edərək əqlin nurunu aradan aparır və həqiqətlərin simasını onun nəzərində fərqli şəkildə cilvələndirir və nəhayət, insanı fəsad ucurumuna tərəf sürükləyir. Eyni zamanda, əgər insan dilinə yiyəlik etməz və onu sərbəst buraxarsa, dil qarşısına çıxan hər kəsi sancan ilana çevrilər və insan üçün böyük problemlərin yaranmasına yol açar.

¹. “Səfīnətul-bihar”, c. 8, səh. 729.

TƏNHA YOL ŞİƏ OLMAQDIR

İmam Baqir (ə) Cabir Cöfiyə buyurdu:

بَلِّغْ شِيعَتِي عَنِّي السَّلَامَ وَاعْلَمُهُمْ أَنَّهُ لَا قَرَابَةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ
لَا يُتَّقَرَّبُ إِلَيْهِ إِلَّا بِالطَّاعَةِ لَهُ

“Mənim salamımı şialərimə çatdır və onlara söylə ki, bizimlə Allah arasında heç bir qohumluq əlaqəsi yoxdur. Allaha yaxınlaşmaq üçün yeganə yol ona itaətdir.”¹

Qısa izah

Bir sıra insanlar sadəcə peyğəmbər ailəsinə məhəbbət bəsləmək və şüəlik iddiasında olmağın onların nicat və səadətə yetişməsi üçün kifayət edəcəyini güman edirlər. Sanki bu cür iddia etməklə onlar imamların qohum və yaxınlarına çevriləcəklər və guya, imamlarla Allah arasında xüsusi imtiyazlara malik qohumluq əlaqəsi var və beləliklə, onlar həmin imtiyazları işə salaraq tərəfbazlıq edəcəklər. Həqiqətdə isə Allahla onun məxluqatı arasında hakim olan yeganə irtibat və əlaqə vəzifəyə əməl etmək və Allaha itaətdir. Yəni, kimliyindən asılı olmayaraq Allaha itaət edən kəslər ona daha yaxın və günah edənlər də daha uzaq olan şəxslərdir.

¹. “*Biharul-ənvər*”, c. 68, səh. 179.

SƏRVƏTLƏRLƏ ONUN İSTİFADƏSİ ARASINDAKI UYGUNLUQ

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

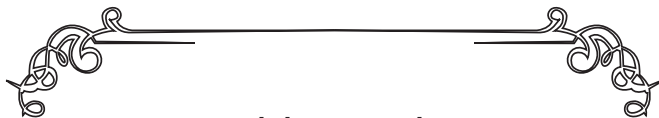
مَنْ يَكْسِبُ مَالًا مِنْ حَقِّهِ يَصْرِفُهُ فِي غَيْرِ أَجْرِهِ

“Mal-dövləti qeyri-şəri və haram yolla qazanan kəslər onu ilahi mükafat olmayan yerlərə sərf edərlər.”¹

Qısa izah

Çamaat arasında yayılmış “hər mal və sərvət xeyirli işlər və quruculuq üçün sərf olunmağa layiq deyil” kimi sözlərə yuxarıda qeyd edilən hədis yazılı sənəddir. Həqiqət də söylənilənləri təsdiqləyir. Həyatda bəzi insanların öz sərvətləri ilə hansısa bir xeyirli işdə iştirak etmək istədiyini, lakin sonuna qədər yolu davam etdirməyə müvəffəq olmadığını və ya müvəffəq olarsa da, nəzərdə tutulan işin sonunda müsbət deyil, mənfi təsir qoyduğunu müşahidə etmişik. Onlardan fərqli olaraq, pəhrizkar və imanlı şəxslərin azacıq sərmayələr ilə xalqa böyük xidmətlər edə bilməsi də nəzərdən qaçırılmamışdır. Yəni, qeyri-şəri mal və sərvətlərin xeyirli işlərə sərf olunacağını gözləmək olmaz.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 63.

HAQLA-BATİLİ AYIRA BİLƏN VƏ ƏN DOĞRU DANIŞAN ŞƏXS

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

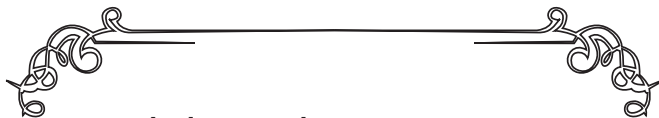
لِكُلِّ أُمَّةٍ صِدِّيقٌ وَفَارُوقٌ وَصِدِّيقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَفَارُوقُهَا عَلِيُّ ابْنُ أَبِي
طَالِبٍ (ع)

“Hər bir ümmətin düzdən danışan və haqla-batili ayırd edəni olduğu kimi, bu ümmətin də düzdən danışan və haqla-batili ayırd edəni Əli ibn Əbu Talibdir.”

Qısa izah

İslami məktəb kimi əbədi və əsaslı bir məktəb öz proqramlarını təkmilləşdirmək üçün İslam peyğəmbərinin (s)– o həzrət risalətinin müəyyən illərini müxtəlif qəbilə və tayfalardan ibarət olan inadkar düşmənlərlə mübarizəyə sərf etmişdir – vəfatından sonra həmin məktəbin sirr və rəmzləri ilə tanışlığa malik bir şəxsin peyğəmbərin yolunu davam etdirməsinə ehtiyaclıdır. O şəxs elə biri olmalıdır ki, “haqla-batili ayırd edən” (faruq) və “siddiq” (ən doğru danışan) kimi adlara ləyaqəti çatsın, eyni zamanda, dini həqiqətləri bəyan edə bilsin. Yəni, camaatın qarşısına İslamın ilkin rəhbərindən (Peyğəmbərdən (s)) sonra hansısa bir çətinlik çıxsın, onu asanlıqla həll edə bilsin. Qeyd edilən hədisə əsasən, həmin şəxsin həzrət Əli (ə) olduğu açıq-aşkar məlumdur.

1. “Biharul-ənvar”, c. 38, səh. 112.

EVİN İDARƏSİNDƏ HƏMKARLIQ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْتَطِبُ وَيَسْتَقِي وَيَكْنُسُ وَكَانَتْ فَاطِمَةُ
تَطْحَنُ وَتَعْجِنُ وَتَخْبِزُ

“Həzrət Əli (ə) biyabandan odun toplayar, su gətirər və (evdə) təmizlik işləri görər, xanım Fatimə (ə) isə un ələyib xəmir yoğurar və çörək bişirərdi.”¹

Qısa izah

Bu qısa hədisdə İslam rəhbəri Əmirəl-Möminin Əli (ə) və dünya qadınlarının xanımı olan həzrət Fatimeyi-Zəhranın (ə) ruhunun əzəməti, təvazökarlıq və səmimiyyəti aydın şəkildə öz əksini tapmışdır. Onların yaşayışı olduqca sadə, nöqsansız və eyni zamanda, səfa, səmimiyyət və həmkarlıqla birgə idi. İş görmək onların heç biri üçün eyib sayılmırdı. Həmçinin, əməkdaşlıq və qarşılıqlı anlaşma onların müştərək həyatı üçün başlıca amil hesab edilirdi. Təvazökarlıq onların ən böyük üstünlüyü idi. Kaş, o böyük şəxsiyyətlərin ardıcılıarı onlar kimi həyatlarında səmimi və mehriban ola biləydi!

¹. “Biharul-ənvār”, c. 43, səh. 151.

BİR SAAT ƏDALƏTLİ OLMAĞIN DƏYƏRİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ

“Bir saat ədalətli olmaq bir ilin ibadətindən üstündür.”¹

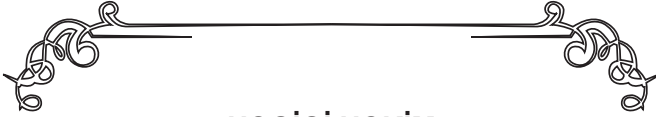
Qısa izah

İbadət məxluqla xaliq arasındakı rabitə və həmin rabitə və ünsiyyətə diqqət etməkdən ibarətdir. İbadətlər insanın təfəkkür və ruhunun təkmilləşdirilməsinə yardımçı və mühüm rola malik olan tərbiyəvi dərslərdir. Hədisdə bir saatlıq ədalətli olmağın bir illik ibadətdən üstün olduğu qeyd edilmişdir. Bəzi hədislərdə isə bir saatlıq təfəkkürün bir illik ibadətə bərabər olması da vurğulanmışdır.²

Bütün bu izahların hamısı ədalət və təfəkkür amillərinin həddən artıq əhəmiyyət daşıdığını və ona önəm verilməsini açıqlayır. Nəzərdən qaçırılmamalıdır ki, ədalət olmayan yerdə fikir, təfəkkür və əql də mövcud olmayacaqdır. Amma əksinə, sağlam təfəkkür olan yerdə ədalət də mövcuddur.

1. “Nəhcül-fəsahə”, səh, 410, hədis. 1936.

2. “Mizanul-hikmə”, c. 7, səh. 543.

HƏQIQI HƏKİM

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

الطَّيِّبُ اللَّهُ وَ لَعَلَّكَ تَرْفُقُ بِأَشْيَاءٍ تَخْرُقُ بِهَا غَيْرَكَ

“Həqiqi təbib Allahdır. Sənin üçün xeyirli olan şeylər mümkündür başqalarına zərərli olsun.”¹

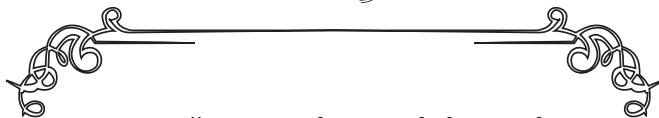
Qısa izah

İnsan həyatında baş verən kədərli hadisələr adətən, onun tədbirsiz olması və ya pis seçim etməsi, yaxud da pis niyyətli olmasından qaynaqlanır.

Lakin bəzən zahirdə xoşagəlməyən hadisələr baş verir ki, bu amillərdən heç biri onun yaranmasında hansısa bir rola malik deyil. Həqiqətdə isə həmin hadisələr həkim olan Allah tərəfindən insan üçün məsləhət bilinmiş və acı olmasına baxmayaraq, müalicəvi əhəmiyyətlidir, yəni bəzi vaxtlar insanın qəflətdən oyanması üçün xəbərdarlıq zəngi, bəzən bacarıqsız və zəifliyə diqqət yetirmək, bəzən də təkəbbür və qürurunun uzaqlaşdırılması, eyni zamanda, günahlarınının kəffarəsi üçündür.

¹. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh 406.

PEYĞƏMBƏRİN CANIŞINLƏRİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ عَزِيزًا مَنِيعًا إِلَيَّ إِتْنِي عَشْرَ خَلِيفَةً... كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

“Hamısı Qüreyş qəbiləsindən olan on iki canişin (imam) rəhbərlik etdiyi vaxta qədər bu din izzətli və başıuca, həmçinin, düşmənlərin əlindən amanda olacaqdır.”¹

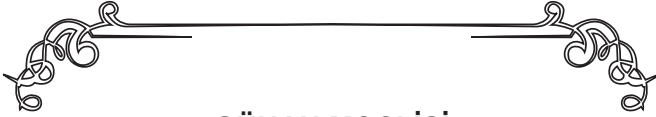
Qısa izah

Peyğəmbərin (s) on iki nəfərdən ibarət olan canişinləri barəsində əhli-sünnənin “Səhih Buxari”, “Səhih Müslim”, “Səhih Tirmizi”, “Səhih Əbu Davud” və “Musnədi-Əhməd” kimi ən mötəbər kitablarında və həmçinin, digər mənbələrdə tamamilə aydın və açıq-aşkar hədislər nəql olunmuşdur. Şiə və əhli-sünnə alimləri tərəfindən bu hədislərin ümumi sayının iki yüz yetmiş birə yetişiyyəti bildirilmişdir.

Qeyd edilən hədislərin İslam peyğəmbərindən (s) sonra on iki nəfərdən ibarət olan o həzrətin həqiqi canişinlərindən (məsum imamlardan) başqa, hakimiyyət və xilafəti ələ keçirən heç bir xəlifəyə – istər üçlük təşkil edən ilk xəlifələr, istərsə də, Bəni-Üməyyə və Bəni-Abbas xəlifələri – şamil olmayaraq onlara tətbiq olunmaması insanda təəccüb doğurur. Bu baxımdan, həmin hədislərin təfsir və izah edilməsi ilə bağlı əhli-

¹. “Əl-münaqib”, c. 1, səh. 290.

sünnə alimləri çıxılmaz vəziyyətlə üzləşməli olmuşlar. Amma şiiə məktəbində onların təfsir və izahı tamamilə aydındır.

GÜNAH MƏCLİSİ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَجْلِسَ مَجْلِسًا يُعْصِي اللَّهُ فِيهِ وَ لَا يَقْدِرُ عَلَيَّ تَغْيِيرِهِ

“Möminlərə islah edilməsinə qüdrətləri çatmayacaq günah məclislərində iştirak etmək yaraşmaz.”¹

Qısa izah

İnsanın günah etməməsi və məclis əhli ilə həmahəng olmamasına baxmayaraq, günah məclisində iştirak etməsinin özü də günah sayılır. Çünki həmin məclislərdə iştirak əməldə onların təsdiqlənməsi deməkdir. Amma əmr be məruf (yaxşı işlərə dəvət) və nəhy əz münkər (pis işlərdən çəkindirmək) kimi bir vəzifənin həyata keçirilməsi və məclis əhlini günahdan çəkindirmək hədəfi ilə olarsa, bu zaman həmin məclisdə iştirak etməyə icazə vardır. Əlavə olaraq, insanın günaha aludə səhnələri müşahidə etdikdə öz etirazını bildirməməsi onun ruhiyyəsi və mənəviyyatında mənfi təsir qoyaraq qəlbinə qaranlıq gətirir və yavaş-yavaş günahların çirkinliyi onun nəzərində azalaraq günaha adət edir. Əksər hallarda narkotik maddələr, alkoqol içkilər və qumara adət edən kəslərin belə məclislərdə iştirak etməklə həmin məsələlərə tədricən adət etməsi müşahidə olunmuşdur. Nəticədə, qeyd edilən hədisin həqiqəti bəlli olur.

¹. “Üsuli-kafi”, c. 2, səh. 374.

ƏKİNÇİLİK VƏ BAĞBANLIQ

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

إِزْرَعُوا وَ اغْرَسُوا وَاللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَحَلَّ وَلَا أُطِيبَ مِنْهُ

“Əkinçiliklə məşğul olun və ağac əkin. Allaha and olsun ki, camaat ondan halal və təmiz iş görməyib!”

Qısa izah

İnsanların yaşayışının təməli əkinçilik və ticarət üzərində qurulmuşdur, hətta, sənaye istehsalı bəzən əkinçiliksiz həyata keçmir və ona lazım olan xammal əkinçilik vasitəsilə əldə olunur. Eyni zamanda, ustehsalın digər sahələrində fırldaqçılıq və saxtakarlığa yol verildiyi halda, əkinçilik sahasında bunları həyata keçirmək mümkün deyil. Çünki əkinçilik inkişafı təbii amillər və insanların həqiqi zəhmətinə əsaslanır və sonunda, zəhmətsiz heç bir nəticə hasil olmur. Qeyd edilən hədis bu səbəbdən əkinçilik və bağbanlığa xüsusi əhəmiyyət verərək bu sahədə əldə olunan gəlirin pak və hala olduğunu vurğulayır.

1. “Səfinətul-bihar”, c. 3, səh. 464.

ÖMRÜN UZUN VƏ QISA OLMASI

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

مَوْتُ الْإِنْسَانِ بِالذُّنُوبِ أَكْثَرُ مِنْ مَوْتِهِ بِالْأَجْلِ وَ حَيَاتُهُ بِالْبِرِّ أَكْثَرُ مِنْ حَيَاتِهِ
بِالْعُمْرِ

“Günahların təsiri nəticəsində insanların qəfil ölümü onların təbii ölümündən və xeyirxah işlərinə görə ömürlərinin uzun olması təbii ömürlərindən çoxdur.”¹

Qısa izah

Şübhəsiz ki, bir çox günahlar və çirkin sifətlərə malik olmaq (içki içmək, qumar oynamaq, paxıllıq etmək, həsəd aparmaq və kin saxlamaq) kimi səbəblər insan ömrünü qeyri-təbii şəkildə qısaldır, həmçinin, sələm yemək və zülm etmək kimi əksər günahlar da ictimai münasibətlərin pozulması, müharibələrin baş verməsinə gətirib çıxarır və ümumi asayiş və əmniyyətin aradan qalxmasında öz təsirini qoyur.

Digər tərəfdən isə xeyirxahlıq etmək insanın ruhu və vicdanının rahatlığında dərin təsirə malik olduğu üçün, uzun ömrün mənşəyinə çevrilə bilər. Beləliklə, yaxşılıq və xeyir əməllər insanın ömrünü uzatdığı kimi, günah mənəvi zərərlərə malik olmaqla yanaşı, insan ömrünün qısalmasına da səbəb olur.

¹. “Səfinətul-bihar”, c. 3, səh. 217.

ŞEYTANLA HƏMKARLIQ

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

لَا تُسَبِّحَنَّ إبليسَ فِي الْعَلَانِيَةِ وَ أَنْتَ صَدِيقُهُ فِي السِّرِّ

“Şeytanla batində dostluq etdiyın halda, ona aşkar şəkildə lənət və nifrin etmə.”¹

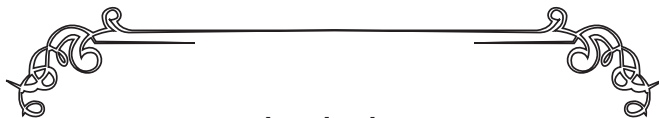
Qısa izah

Bir sıra insanların “fəqirlik”, “şeytan”, “nifaq” və buna bənzər digər sözlərdən açığı gələrək onlardan çəkındikləri halda, həmin məsələlərdə qər q olduğunu müşahidə emək mümkündür. Bəzi varlıların fəqirlikdən qorxduqları üçün yoxsullar kimi yaşadığı, zahirdə yüz dəfə münafıqlərə lənət göndərdiyi halda, öz həyatının başdan-baş nifaqla dolu olduğu və ömrünü ikiüzlülükdə keçirən insanlar görülməkdədir.

Həmçinin, elə şeytansifətli adamları da tanıyıraq ki, həmişə camaat arasında şeytanın şəri və vəsvəsəsindən Allaha pənah aparmaqla bağlı zikr və dua dillərindədir. Amma həqiqətdə, belə insanlar batınlərində şeytanla dostluq edir və öz şeytani planlarını necə həyata keçirməklə bağlı tədarük görürlər. Həmin şəxslərin həqiqətdə yox, dildə şeytanla düşmənçilik etdiyini deyə bilərik. Əmirəl-Möminin Əli (ə) öz sözlərilə sanki onlara xəbərdarlıq edir ki, öz batınlərinə diqqət etsinlər

1. “Nəhcül-bəlağənin şərhi”, İbn Əbil-Hədid, c. 20, səh. 329. hədis, 767.¹⁴²

və sadəcə dildə şeytana lənət göndərməsinlər ki, əks təqdirdə, onların şeytana lənət oxumaları özlərinə də şamil olar.

MƏŞVƏRƏT EDİN Kİ, HİDAYƏT OLASINIZ

İmam Müctəba (ə) buyurmuşdur:

مَا تَشَاوَرَ قَوْمٌ إِلَّا هُدُوا إِلَىٰ رُشْدِهِمْ

“Yalnız bir-birilə məsləhətləşən cəmiyyət xeyir və hidayətə yetişər.”¹

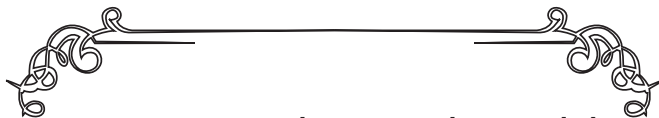
Qısa izah

Kollektiv şəkildə işləmək hər yerdə xeyir-bərəkət, tərəqqi və inkişafa səbəb olur. Xüsusilə, əqli məsələlər, proqramların tənzimlənməsi, problemlərin həlli, həmçinin, həmrəylik məşvərət zamanı olduqca böyük təsirə malikdir. Təkəcə şəxsi fikirlərini mütləq sayan kəslər yaşayışlarında həddən artıq səhvlərə yol verən və zərərə uğrayan şəxslərdir. Digərlərinin düşüncə və nəzərinə əhəmiyyət vermək lazımdır, çünki onların ağılına gələn parlaq fikir sənin zehninə gəlməyə bilər.

Nəticədə, insan ona dəyəbiləcək zərərlərin qarşısını almaq və xeyrinə olan şeylərin nə olduğunu bilməsi üçün alim və təcrübəli şəxslərin məşvəratinə ehtiyaclıdır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 164.

SALAM VERMƏK İSLAMIN NİŞANƏSİDİR

İmam Hüseyin (ə) buyurmuşdur:

لِلسَّلَامِ سَبْعُونَ حَسَنَةً تَسْعُ وَ سِتُّونَ لِلْمُبْتَدِي وَ وَاحِدَةٌ لِلرَّادِ

“Salamın yetmiş savabı vardır və onun altmış doqquzu salam verənin, biri isə cavab verənin payına düşür.”¹

Qısa izah

Müxtəlif millətlər arasında salamlaşmanın olmasına baxmayaraq, İslamda verilən salamın xüsusi məna və əhəmiyyəti vardır. Yəni, salam verməklə qarşı tərəfə “xoşgəldin” deyilir, ona dostluq və mehribanlıq bildirilir, eyni zamanda, Allahdan sağlamlıq və səfa nəsib olması istənilir.

Qurani-Kərimdə də salam verilməsinə əhəmiyyət verilmiş və cənnət əhlinin bir-birinə dedikləri sözlərin salamdan ibarət olduğu bildirilmişdir.² Həmçinin, rəhmət mələkləri də təqvalı və pak insanı salamlamaq üçün onları qarşılamağa tələsirlər.³

Təəssüflər olsun ki, bəzi müsəlmanlar salam söyləməklə şəxsiyyətlərinin alçalacağını və söyləməməklə isə özlərinin uca olduğunu güman edərək bu cür gözəl adət və onun ilahi feyz və bərəkətindən məhrum olurlar.

Unutmayaq ki, salamın yetmiş savabından altmış

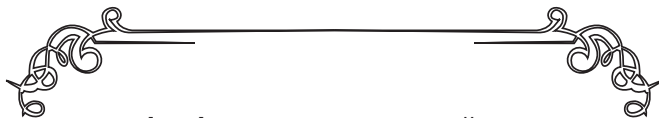
1. “Tuhəful-uqul”, səh. 177.

2. “Yunis ”surəsi, ayə 10.

3. “Rəd” surəsi, ayə 24.

---

doqquzu salam söyləyənin, biri isə ona cavab verəninindir.

İDDİADAN ƏMƏLƏ DOĞRU

İmam Səccad (ə) buyurmuşdur:

أَلَا وَ إِنَّ أَبْعَصَ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ مَنْ يَقْتَدِي بِسُنَّةِ إِمَامٍ وَلَا يَقْتَدِي بِأَعْمَالِهِ

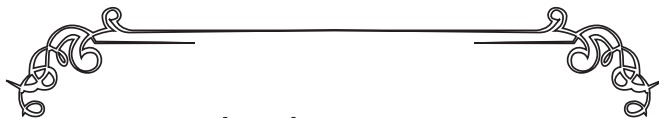
“Bilin ki, Allah dərgahında ən mənfur insan hansısa bir şəxsi özünə rəhbər təyin etdiyi halda, əməldə ona itaət etməyəndir.”¹

Qısa izah

İnsanın əqidə və əməlinin bir-birindən ayrı olması onun ən böyük eyiblərindən biridir. Belə şəxslər hansısa bir məsələdə əqidəli olduqlarını iddia etsələr də, lakin əməl məqamında həmin əqidədən heç bir əsər-ələmət görsənmir. Həmçinin, belələri Allaha imanlı olduqlarını söyləsələr də, həqiqətdə, öz əməllərinə qarşı olan daimi nəzarətləri görməzdən gəlirlər. Yəni, qiyamət günü ilahi məhkəmədə mühakimə ediləcəklərinə əqidələrinin olduğunu bildirsələr də, əməldə ona qarşı heç bir tədarük görmürlər. Zahirə İslam peyğəmbəri (s) və həzrət Əliyə (ə) ehtiram və məhəbbət göstərdiklərini bürüzə verən xatırladılan fərdlər əməldə azacıqda olsa belə, özlərini onlara bənzətmir. Bir sözlə, onların əqidə və əməlləri bir-birindən fərqli və qeyri-mütənasibdir.

İmam Səccadın (ə) buyurduqlarına əsasən, belə kəslər Allah dərgahında ən çirkin insanlardır.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 202.

İLƏHİ CƏZALAR

İmam Baqir (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ لِلَّهِ عُقُوبَاتٍ فِي الْقُلُوبِ وَ الْأَبْدَانِ؛ صَنَعْتُ فِي الْمَعِيشَةِ وَ وَهْنٌ فِي
الْعِبَادَةِ وَ مَا صُرِبَ عَبْدٌ بِعُقُوبَةٍ أَكْبَرُ مِنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ

“Allah insanların ruh və cisimlərini (günahları və itaətsizliklərinə görə) məişətdə sıxıntı və ibadətdə süstlüklə cəzalandırır. Lakin Allah heç bir bəndəni daşqəlblik və rəhimsizlikdən ağır bir şeylə cəzalandırmayıb!”¹

Qısa izah

İlahi cəzalar əslində əməllərin təzahürü və insanın günahlarının təsir və nəticəsidir. Bu cür mənfi məsələlər özünü bəzən maddi həyatdakı çatışmamazlıqlar, bəzən də ibadətə şirinliyindən məhrum olmaq şəklində büruzə verir. Lakin bundan daha pisi və daha xətərlisi odur ki, insan öz pis əməllərinə qarşı etinasız və daşqəlbli olsun və heç bir reaksiya göstərməsin.

Belə olduqda, şəxs insanlıq simasını itirməyə doğru yönəlir. Əlbəttə, bütün bunların insanın öz mənfur niyyət və çirkin əməl və günahlarının nəticəsi olduğunu unutmamalıyıq.

¹. “Biharul-ənvār”, c. 75, səh. 176.

UNUDULMUŞ HƏQİQƏT

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ يُقِينًا لَا شَكَّ فِيهِ أَشْبَهُ بِشَكِّ لَا يُقِينُ فِيهِ مِنَ الْمَوْتِ

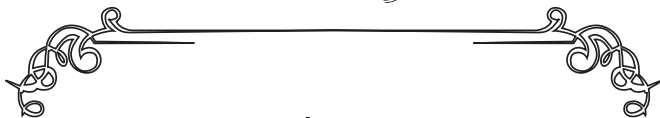
“Allah (məsalən) ölümə bənzər şəkildə elə bir yəqin yaratmamışdır ki, onun barəsində şakk edilməsin. Sanki o (ölüm), şəkdən ibarətdir və barəsində yəqin mövcud deyil.”¹

Qısa izah

Qeyd edilən ifadələr necə də insanın həyatın sonu və ölümdən xəbərsiz olduğunu bildirən təəccüblü cümlələrdir!

Həyatın sona yetəcəyi və insanın da onun üçün müəyyən edilmiş bir iqamətgaha doğru irəliləməli olduğu barədə düşündükdə, bütün şəxslərin – istər hansısa bir dinə etiqadlı olsun, istərsə də dinsiz – zehmində olan şakk-şübhə ortadan qalxacaq. Amma bəzən insan özünü o qədər karlıq və xəbərsizliyə vurur ki, sanki işin içində nə ölüm var, nə də həyatın sona yetməsi! Bu baxımdan, qarşıda üzləşəcəyi məsələ ilə əlaqədar saleh əməl, iman və təqva ehtiyatı hazırlayaraq tədarük görmür. Bu mövzuya həqiqət nəzərindən yanaşmalı və hansı yaşda olursa-olsun, elə yaşamalırıq ki, sonunda Allah qarşısında peşman və xəcalət çəkəsi olmayacaq.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 271.

ELMİN BƏHRƏSİ

İmam Kazim (ə) buyurmuşdur:

إِنَّ الرِّزْعَ يَنْبُتُ فِي السَّهْلِ وَ لَا يَنْبُتُ فِي الصَّفَا فَكَذَلِكَ الْحِكْمَةُ تَعْمُرُ فِي
قَلْبِ الْمُتَوَاضِعِ وَ لَا تَعْمُرُ فِي قَلْبِ الْمُتَكَبِّرِ الْجَبَّارِ

***“Toxumlar bərk daşlar üzərində deyil, yumşaq torpaqlarda
cücərdiyi kimi, elm və hikmət də zülmkar və təkəbbürlü
şəxslərin deyil, yalnız təvazökar insanların qəlbində yer
tutar.”¹***

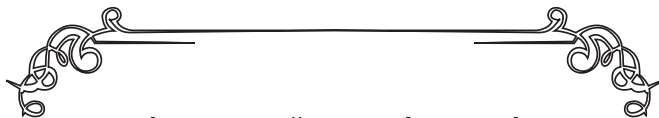
Qısa izah

Təvazökarlıq elm əldə etmək və təhsil almaq yolunda ilk addım sayılır. İnsan haqq, müəllim və elmi ondan çox olan hər bir şəxs müqabilində təvazökarlıq göstərməlidir.

Bu baxımdan, təkəbbür və cahillik bir-birinə yaxındır. Təkəbbürlü insanlar öz nadanlıqlarını etiraf etməyə hazır deyillər.

Belə şəxslər onların təfəkkür və ruhiyyəsi ilə uyğun gəlməyən hansısa bir həqiqətlə barışmamaqla qalmır, hətta, haqq və həqiqətlərlə mübarizə aparmağa çalışırlar. Nəticə etibarı ilə onların daimi olaraq öz nadanlıq və cahilliklərində qalacaqlarını söyləyə bilərik.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 296.

İMAMIN AĞIR VƏZİFƏLƏRİ

İmam Əliyibni Musər-Rza (ə) buyurmuşdur:

الإِمَامُ أَمِينُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ خَلْقِهِ وَ مُجْتَبَىٰ عَلَيَّ عِبَادِهِ وَ خَلِيفَتُهُ فِي بِلَادِهِ وَ
الدَّاعِي إِلَى اللَّهِ وَ الذَّابُّ عَنْ حَرِيمِ اللَّهِ

“İmam Allahın yer üzərində və onun məxluqları arasındakı amanətdarıdır. O, bəndələr üzərində Allahın höccəti, şəhərlərdə xəlifəsi, Allaha tərəf dəvət edən carçı və ilahi dəyərlərin müdafiəçisidir.”¹

Qısa izah

İmamət məqamını tanıtdıran geniş hədisin qısa bir hissəsi olan bu hədisdə imamın beş mühüm və ağır vəzifələrinə işarə olunmuşdur:

1. İmam ilahi vəhyin qoruyucusu və xəzinədarı olmaqla yanaşı, eyni zamanda, dini maarif, hökmlər və bütün elmlərin müdafiəçisidir.

2. İmam ilahi adət-ənənə və inancların canlı dəlili və şahididir.

3. İmam ilahi işləri idarə edən və nəzarətçi, həmçinin, Allahın camaat arasındakı nümayəndəsidir.

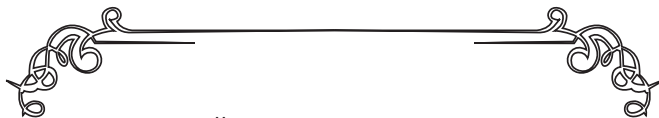
4. İmam yaxşı işlərə dəvət edərək insanları pis işlərdən çəkindirən şəxs və ən böyük dini təbliğçisidir.

5. İmam düşmənlərin hücumu qarşısında ilahi din və inancların müdafiəçisidir.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 328.

Sadalanən xüsusiyyətlərə malik şəxsin həddən artıq elmi və ismətli biri olduğu məlumdur və belə şəxsi təyin etmək sadəcə Allaha məxsusdur.

BAĞLI QAPILAR AÇILIR

İmam Cavad (ə) buyurmuşdur:

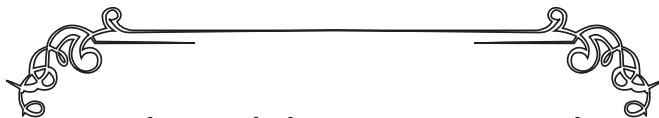
لَوْ كَانَتْ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ رَتْقًا عَلَيَّ عَبْدٍ ثُمَّ اتَّيَّ اللَّهُ تَعَالَى لَجَعَلَ اللَّهُ
لَهُ مِنْهَا مَخْرَجًا

“Yer və göyün qapıları əgər bir şəxsin üzünə bağlanmış olsa və sonradan həmin şəxs təqva və pəhrizkarlığı özünə peşə etsə, Allah onun işləri üçün bir çıxış yolu müəyyən edər.”¹

Qısa izah

Bəzən həyatda bütün qapılar insanın üzünə bağlanır və o, hansı tərəfə üz gətirirsə, çətinliklərlə qarşılaşdığını görür. Bu cür hadisələr insanın qəflət yuxusundan oyanması və Allaha tərəf qayıdışı, eyni zamanda, öz həyat və müqəddəratını dəyişməsi üçün olduqca yaxşı fürsətdir. Belə məqamlarda əgər insan Allahdan yardım diləyərək ona tərəf üz tutsa, ilahi rəhmət onun da halına şamil olar və ağıllarına gəlməyən yerdən çətinliklərinin həlli üçün onların üzünə bağlı qapılar açılar.

¹. “Nurul-əbsar”, səh. 181.

ŞƏXSİYYƏTSİZ İNSANLARDAN ÇƏKİN

İmam Hadi (ə) buyurmuşdur:

مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَا تَأْمَنُ شَرَّهُ

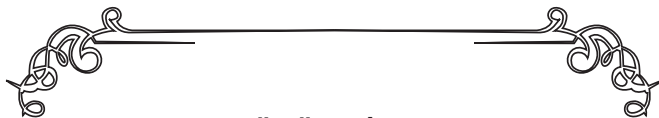
“Öz şəxsiyyətinə ehtiram etməyən kəslərin şərindən ehtiyalı ol!”¹

Qısa izah

Fəsad və pis işlərin qarşısının alınmasında mühüm olan amillərdən biri də insanın öz şəxsiyyətinə ehtiram etməsi və ya özünün şəxsiyyətli olduğunu düşünməsidir. Belə insanlar digərlərinin nəzərində səviyyəli hesab edilməsələr də, ən azı öz mövqelərinin qorunması üçün bir sıra xoşagəlməz işləri həyata keçirməkdən çəkinirlər.

Belələrindən fərqli olaraq özünə ehtiram etməyən və abır-həyası olmayanların istənilən çirkin əməllərə mürtəkib olması qaçılmazdır. Bu səbəbdən, imam Hadi (ə) həmin insanların şərindən ehtiyatlı olmağın zəruriliyini vurğulayır. İnsanlara ehtiram göstərmək və onların şəxsiyyətinə hörmət fəsadın qarşısının alınması, xüsusən, övladların tərbiyəsində əhəmiyyətli rola malikdir və şəxsiyyətin təhqir edilməsi mənfi nəticələrin yaranmasına gətirib çıxarır. Bu baxımdan, atdığımız hər bir addıma diqqət etməli və bir-biimizin şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşmalıyıq.

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 362.

BÖYÜK CİHAD

İmam Həsən Əsgəri (ə) buyurmuşdur:

أَشَدُّ النَّاسِ اجْتِهَادًا مَنْ تَرَكَ الذُّنُوبَ

“İnsanların ən mübarizi günahları tərk edən şəxsdir.”¹

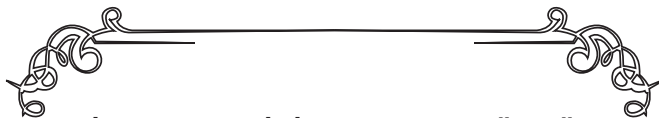
Qısa izah

Bildiyimiz kimi, günahların mənşəyi sayılan nəfsi istək və arzularla mübarizə aparmaq İslam dinində “cihad-əkbar” (böyük cihad) adlandırılmışdır və bu məsələ öz növbəsində düşmənlərlə qarşı-qarşıya gəlməkdən daha əhəmiyyətli sayılır. Çünki nəfslə mübarizə tərbiyəvi funksiyaya malikdir və insan mənəviyatının saflaşmasına yardımçıdır. Nəfsi istəklərlə mübarizə aparmadan digər üstün məsələlərdən danışmaq əbəs və yersizdir və əldə edilən qələbələr iftixar sayılmır.

Qeyd edək ki, insanların bir sıra məsələlərdə məğlubiyyətə uğraması onun zəif nöqtələrinin nəticəsidir və onları radan qaldırmaldır. Xüsusən, günaha aludə olmuş mühihlərdə belə bir cihad və mübarizənin dəyəri daha aşkar və həmçinin, ictimai hədəflərə nail olmaq üçün onun əhəmiyyəti daha aydın özünü göstərir. İslam Peyğəmbərinin (s) Mədinədə əldə etdiyi uğurlar, həqiqətdə,, tərbiyə və quruculuğun, Məkkədəki qələbəsi isə Peyğəmbər (s) səhabələrinin

¹. “*Biharul-əнвар*”, c. 78, səh. 373.

rəşadətinin səmərəsi idi. Təqribən, Quranın doxsan surəsi Məkkədə nazil olmuşdur. İslam Peyğəmbəri (s) on üç il ərzində öz səhabə və tərəfdarlarını Quran nuru sayəsində tərbiyələndirmiş, sonra isə Mədinəyə hicrət edərək İslam cəmiyyətinin təməlini qoymuşdur.

İMAM MEHDİNİN (Ə) QEYB DÖVRÜ

Həzrət Mehdi (ə) buyurmuşdur:

أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَأَقَعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا

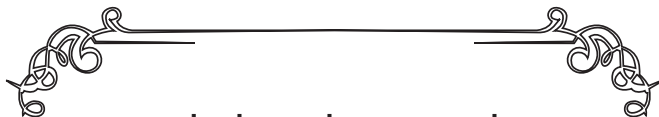
“Böyük qeyb dövründə qarşıya çıxan müxtəlif hadisələrdə bizim hədislərimizi nəql edənlərə (alimlər) müraciət edin.”¹

Qısa izah

İnsan cəmiyyəti rəhbər və onu idarə edənə malik olmadan düzgün şəkildə formalaşa bilməz. Bu səbəbdən, Allah-taala insanları başlı-başına qoymayaraq onlar üçün müəyyən ilahi rəhbərlik təyin etmişdir. İmam Mehdinin (ə.c) kiçik qeyb dövründə o həzrətin xüsusi naibləri, böyük qeyb dövründə isə ümumi naiblər onun özü tərəfindən təyin edilmişlər. Asimani kitab olan Qurani-Kərim və peyğəmbər (s) sünnəsinə agah, həmçinin, Əhli-beyt (ə) məktəbilə tanışlığı olan imanlı və təqvalı şəxslər bu ümmətin idarəçiliyini öz öhdələrinə götürmüş və xalqa xidmət etməkdədirlər.

Bununla yanaşı, kimsə özündən bu məqama layiq olduğunu iddia edərsə, onun iddiası qəbul olunmaz. Çünki imamın (ə) fərmanı yalnız böyük şəxsiyyətlər barəsində verilmişdir.

¹. “Vəsailuş-şiə”, c. 18.

PİSLİKLƏRİN MƏNŞƏYİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

اجْتَنِبُوا الخمرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ

“Şərabdan çəkinin, həqiqətən o, bütün pisləklərin açarıdır.”¹

Qısa izah:

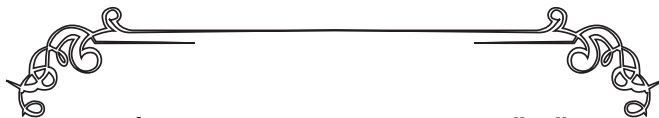
Şərabın zərərli təsirləri zəminəsində çoxlu sayda kitab və məqalələr yazılmasına baxmayaraq, onun bütövlükdə insan orqanizmində, o cümlədən, ürək, qandamar, əsəb və həzm sistemində, ciyər və böyrəklərdə törətdiyi fəsadların tamamilə şahidi oluruq. Bundan əlavə, statistik göstəricilərə əsasən, cəmiyyətdə şərabın faciəvi nəticələri və bədbəxt hadisələrin baş verməsinə səbəb olması da yüzlərlə alim və mütəfəkkirin tədqiqatında öz əksini tapmışdır. Amma bununla belə, biz İslam Peyğəmbərinin (s) belə qiymətli və əhatəli, həm də qısa bir cümlədə onun bütün xüsusiyyətlərini çatdıran bir kəlamı kimi ifadəni tapa bilmərik. O həzrət şərabın bütün mənfur həqiqətlərini lakonik cümləsində bəyan etmişdir.

Bəli! Şərab bütün pisləklərin, çirkinlik və bədbəxtliklərin açarıdır. Şərab insanda tərədən dırnağa kimi mənfəi və iyrenc təsirlər qoyur və insan orqanizmini

¹. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh, 12, hədis, 59.

---

tamamilə sıradan çıxarır. Həmçinin, şərab bir çox cinayətlərin törəməsində başlıca rol oynayır.

VƏZİFƏYƏ ƏMƏL ETMƏK ƏN BÖYÜK İBADƏTDİR

İmam Səccad (ə) buyurmuşdur:

مَنْ عَمِلَ بِمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَهُوَ مِنْ أَعْبِدِ النَّاسِ

“Allahın vacib buyruqlarına əməl edən şəxslər ibadət edənlərin ən üstünüdür.”¹

Qısa izah

İbadət təkcə xalqa xidmət və namaz qılıb oruc tutmağa həsr edilməmişdir. Ən böyük ibadət odur ki, hər kəs bütün sahələrdə öz vacibi vəzifəsinə əməl etmiş olsun. Vəzifəyə əməl etmək necə də əzəmətli və böyük bir ibadətdir!

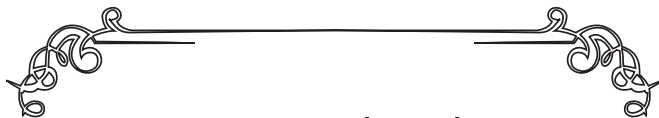
Bu məsələ istənilən cəmiyyəti abadlaşdırmaq və onu gülüstana çevirərək səadət bəxş etməkdə çox təsirlidir. Mədəni, ictimai, iqtisadi və humanitar sahələrdə olduğu kimi, vacibi fərizələrə (vəzifələrə) əməl etməyin geniş mənası vardır və bu, vacib ibadətlərə də şamil olur.

Bu tərtiblə, öz vacibi vəzifələrini tərک edərək müstəhəb əməllərə üz gətirən şəxslər və özlərini abid adlandıranların İslama qarşı olan biganəlikləri tam aydın olur.

Bəli! Ən abid insan öz vəzifəsinə əməl edən şəxsdir.

¹. “Vəsailuş-şiə”, c. 11, səh. 206.

SƏMA SAKİNLƏRİ

Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur:

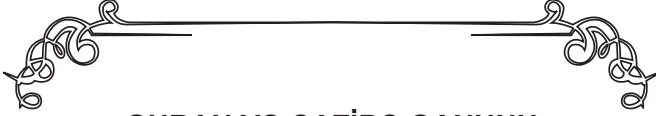
هَذِهِ النُّجُومُ الَّتِي فِي السَّمَاءِ مَدَائِنٌ مِثْلُ الْمَدَائِنِ الَّتِي فِي الْأَرْضِ مَرْبُوطَةٌ
كُلُّ مَدِينَةٍ إِلَى عَمُودٍ مِنْ نُورٍ

“Səmadakı ulduzlar yerin şəhərlərinə bənzəyir; onlardan ibarət olan hər bir şəhər nurlu sütunlarla hörülmüşdür.”¹

Qısa izah

Milyonlarla kəhkəşanlarda, sonmüş və parlaq ulduzlarda deyil, sadəcə yer kürəsində həyatın olduğunu düşünmək yanlışdır. Müasir texnologiyalarla alimlərin apardıqları hesablamalara əsasən, digər planetlərdə də həyatın olması və oradakı yaşayışın yer kürəsindəki həyatdan milyonlarla il əvvəl başladığı və sivilizasiyaların bizim sivilizasiyadan daha üstün şəkildə olduğu müəyyən edilmişdir. Bu barədə həzrət Əlinin (ə) on dörd əsr əvvəl məlumat verməsi o həzrətin elmi səviyyəsinin hansı həddə olduğunu göstərir və möcüzə sayılır.

¹. “Biharul-ənvār”, c. 55, səh. 91.

QURAN VƏ CAZİBƏ QANUNU

İmam Rza (ə) öz dostlarından birinə buyurdu:

أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ بِغَيْرِ عَمْدٍ تَرَوْنَهَا؟ فَقُلْتُ: بَلَى. قَالَ: ثُمَّ عَمْدٌ وَ لَكِنْ لَا تَرَوْنَهَا

“Allah (Qurani-Kərimdə) “sizin görə bilmədiyiniz sütunlarla ucaldığı göylər”dən söz açmayıbmı?¹ Dedim: Bəli. Buyurdu: Belə isə sütunlar vardır, amma siz onları görə bilmirsiniz!”²

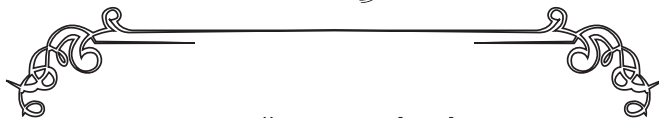
Qısa izah

Müasir dövrdə yer kürəsi və səma cisimlərinin öz oxu ətrafında cazibə və dəfətmə qüvvəsi sayəsində hərəkət etdiyi məlumdur. Cazibə qanunu böyük bir zəncir kimi onları bir-birlərinə tərəf çəkir və mərkəzdən qaçma qüvvəsi isə onları bir-birlərindən ayırır. Qeyd olunan iki qüvvə səma cisimlərinin nizamlı şəkildə və bir-birinə mane olmadan öz oxları ətrafında hərəkət etməsini tənzimləyir. Bu cür hərəkət milyon illərdir ki, azacıq dəyişikliyə uğramadan həyata keçir. Görəsən, elmə məlum olumazdan qabaq, kimsə hədisdə qeyd olunanları daha öncə bu qədər incəliklə bəyan etmişdirmi?!

Qeyd edək ki, bu, Quranın möcüzələrindən biridir.

1. “Rəd” surəsi, 2-ci ayə.

2. “Burhan təfsiri”, c. 2, səh. 278.

DAĞLARIN SİRRİ

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

وَوَدَّ بِالصُّخُورِ مَيْدَانَ أَرْضِهِ

“Allah yer kürəsini dağlar vasitəsilə zəlzələ və titrəyişlərdən qoruyub.”¹

Qısa izah

Müasir dövrdə elm sübut etmişdir ki, ayın cazibə qüvvəsi nəticəsində dəniz və okean sularında qabarma və çəkilmələr baş verir və bu məsələ sutkada iki dəfə təkrar olunur ki, beləliklə, dəniz və okean suları bir metr, bəzən çox və hətta, on beş metrə qədər artır. Cazibə nəticəsində baş verən bu proses yer qabığının qalın təbəqəsində müxtəlif təsirlər qoyaraq onu otuz santimetrə qədər yuxarı qaldırır və daha sonra aşağı endirir. Nəticədə, yerin səthində dəyişiklik baş verir ki, bu da titrəyiş və zəlzələlər yaradır. Amma dağların mövcudluğu yer süxurlarındakı belə titrəyiş və təkanların qarşısını almaqda əhəmiyyətli rola malikdir.

Quranda dağlar yer kürəsinə sancılan mismarlara bənzədilmiş və beləliklə, onların qoruyucu funksiya daşdığı bildirilmişdir. ²

1. “Nəhcül-bəlağə”, 1-ci xütbə.

2. “Nəbə” surəsi, ayə 7.

MİKROSKOPİK CANLILAR

İmam Rza (ə) buyurmuşdur:

إِنَّمَا قُلْنَا «اللَّطِيفُ» لِلْخَلْقِ اللَّطِيفِ... وَ مَا لَا تَكَادُ عُيُونُنَا تَسْتَبِينُهُ لِإِمَامَةِ
خَلْقِهَا، لَا تَرَاهُ عُيُونُنَا وَ لَا تَلْمُسُهُ أَيْدِينَا

“Allaha “lätif” deməyimizin səbəbi onun ən kiçik və zərif məxluqlar yaratması ilə bağlıdır. O, elə canlılar yaratmışdır ki, çox kiçik olduqlarından gözlərimiz görmür, əllərimiz (toxunmaqla) hiss etmir.”¹

Qısa izah

Yuxarıda oxuduqlarınız ifadələr müfəssəl hədisin kiçik bir hissəsidir ki, Fəth ibn Yezid Curcani onu imam Əliyyibni Musər-Rzadan (ə) nəql etmişdir: Bu canlılar o qədər kiçikdirlər ki, adi gözlə onları müşahidə etmək qeyri-mümkündür. Belə kiçik mikroorqanizmlər dəniz dalğaları, ağacların qabıqları üzərində yaşayır, həmçinin, onlar səhra və düzənliklərə səpələnmiş haldadırlar. Xatırladılan hədis təqribən, min il əvvəl və hələ mikroskopik canlıları kəşf edilməzdən yüz illərlə öncə söylənilərək qədimi kitablarda yazılmış və imam Rzadan (ə) yadigar qalmışdır. Onun elmi möcüzələrdən hesab edildiyi aydın məsələdir.

¹. “Biharul-ənvər”, c. 4, səh. 173.

İSLAMDAN YALNIZ BİR AD

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى فِيهِمْ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ وَ مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا
اسْمُهُ وَ مَسَاجِدُهُمْ يُؤَمِّدُ عَامِرَةً مِنَ الْبِنَاءِ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى

“Elə br zaman gələcək ki, insanlar arasında Quranın yalnız rəsmül-xətti və İslamın isə sadəcə adı qalacaqdır. Həmin zamanda onların məscidləri memarlıq baxımından abad, amma hidayət baxımından isə xarabalığa çevriləcəkdir.”

Qısa izah

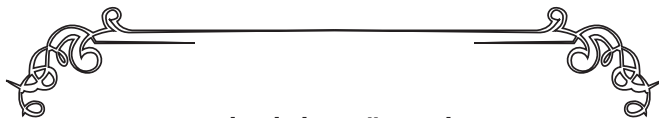
Nəzərinizə çatdırılan bu cür təəccüblü ifadələrin nə hazırda tamamilə həyata keçdiyini, nə də gələcəkdə baş verəcəyini söyləyə bilmərik. Amma onun bəzi nümunələri diqqətdən yayınmır. Daha heyrətlisi budur ki, sadalanan xüsusiyyətlərə malik olan bəzi müsəlmanlar gerilik və köhnəlikdən şikayətlənirlər və sanki Quranın sadəcə rəsmül-xəttini qoruyaraq onu tərbiyəvi və asimani kitab kimi qəbul etməyən və İslamın da yalnızca adını saxlayaraq onun göstərişlərinə tabe olmayanlar onlar deyillər. Hansı cümiyyət və toplumu barmaqla göstərmək olar ki, orada İslam və Quranın göstərişləri kamil şəkildə icra edilmiş, amma inkişaf və tərəqqidən əsər-əlamət olmamış olsun?!

Nəticədə, əgər inkişaf və təkamüldən geri qalırıqsa,

1. “Nəhcül-bəlağə”.

---

bunun əsas problem və səbəbini özümüzdə axtarmalıyıq.

ƏQLLƏ CAHİLLİYİN MÜQAYİSƏ MEYARI

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

اللِّسَانُ مِغْيَارُ إِطَاشَةِ الْجُهْلِ وَ أَرْجِحَةَ الْعَقْلِ

“Dil cahillik və nadalığın tüğyan etməsi meyarı və əqlin tərəzisidir.”¹

Qısa izah

İnsan psixalogiyasının xüsusiyyətləri, şəxsiyyətin keyfiyyət göstəriciləri və əqlin səviyyəsini müəyyən edən ən mühüm vasitə dildir. Kiçik və o qədər də əhəmiyyətli nəzərə çarpmayan dil azacıq bir hərəkələ insan ruhiyyəsinin bütün gizli sirlərini aşkar edərək onu üzə çıxarır. Bu baxımdan, İslamın əksər göstərişləri dilin islah olunması ətrafında dövr edərək onun cilovlanmasına təkid edir. İlahi şəxsiyyət və rəhbərlər də həmin məsələdə insanları xəbərdar edərək onun yarada biləcəyi mənfi təsirləri nəzərə çarpdırmışlar. Qeyd edək ki, fakir və ruhiyyə islah olunmadıqca, dilin islah olunması intizarında olmaq düşüncəsizlikdir. İnsan dilinə yiyəlik etmək və az danışmaqla özündəki bir sıra eyib və çatışmazlıqların məxfi qalmasına yardımçı ola bilər. Əksər günahlar dil vasitəsi ilə törədildiyi üçün, ona daha ciddi nəzarət tövsiyə edilir.

Nəticədə, dili heç də digər bədən üzvlərindən sadə

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 143.

və əhəmiyyətsiz saymaq olmaz.

NEMƏTDƏN DAHA ÜSTÜN

İmam Hadi (ə) buyurmuşdur:

الشَّاكِرُ أَسْعَدُ بِالشُّكْرِ مِنْهُ بِالتَّعَمَّةِ الَّتِي أَوْجَبَتْ الشُّكْرَ لِأَنَّ التَّعَمَّ مَتَاعٌ وَ
الشُّكْرَ نِعْمٌ وَ عُقْبَى

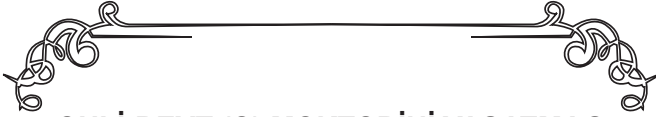
“Nemətə görə şükür edən kəsin bu yolla əldə etdiyi səadət və xoşhəlliq onun həmin nemət səbəbilə sahib olduğu səadətdən çoxdur. Çünki nemətlər yalnız bu dünya üçün vəsilə, şükür isə həm bu dünya, həm də axirət üçün sərmayədir.”¹

hazi asıQ

Şükür təkcə dillə deyil, əməllə yerinə yetirilməlidir və nemətlər layiqli yerlərdə məsrəf olunarsa, bu özü “şükür etmək” və “onların qədirini bilmək” mənasını ifadə edir. Verilən nemətlər müqabilində şükür etməyin ardından dünyəvi bərəkətin artması və axirət səadətinə nail olmaq gəlir. Bu məsələ verilən nemətin özündən də əhəmiyyətli və dəyərlidir. Beləliklə, nemətlər ilahi razılıq və Allah bəndələriə xidmət üçün istifadə edildiyi zaman, həm bu dünya, həm də axirətdə müəyyən məqamlara yetişmək üçün təsirlidir. Quranda Allah-taala buyurur ki, əgər şükür etsəniz, nemətimizi sizin üçün artırırıq. Biz də Allahın əta etdiyi nemətlər müqabilində şükür

¹. “Tuhəful-uqul”, səh. 362.

etməliyik ki, daha böyük nemətlərə yetişə bilək.

ƏHLİ-BEYT (Ə) MƏKTƏBİNİ YAŞATMAQ

İmam Rza (ə) buyurmuşdur:

مَنْ جَلَسَ مَجْلِسًا يُحْيِي فِيهِ أَمْرُنَا لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ

“Bizim göstərişlərimizin dirçəldilməsinə səbəb olan məclislərdə iştirak edən şəxsin qəlbi Allah qorxusundan qəlblərin öldüyü (qiyamətdə) ölməz.”¹

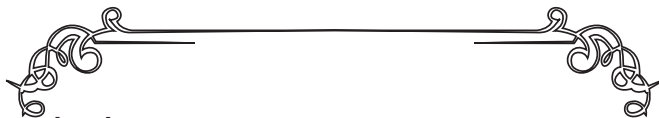
Qısa izah

Qeyd edilən ifadələrdən Əhli-beyt (ə) məktəbi ardıcılarınınonların(Əhli-beytin(ə))əmr vəgöstərişlərini iştirak etdikləri məclis və toplantılarda canlandıraraq yaşatmalı olduğu anlaşılır. Nəzərinizə çatdırırıq ki, Əhli-beyt (ə) tərəfdarları bu məkəblə yaxından tanış olmalı və məsum imamların bəyan etdiyi cümlələrin həqiqiyyətini daha yaxşı şəkildə dərk etməyə səy etməlidirlər. Əgər Əhli-beyt (ə) adına hansısa bir mərasim təşkil edilərsə, hökmən, orada quruculuq, gələcək perspektivlər və həyata canlılıq bəxş edən məsələlərin vurğulanması ön plana çəkilməlidir, çünki, bu ilahi şəxsiyyətlərin həm vücudu, həm də bəyan etdikləri ifadələr sadalanan məsələləri əhatə edir.

Bir sözlə, belə məclislər təkcə hansısa bir şəxsin təltif və ona müəyyən hədiyyələrin verilməsi ilə bağlı olmamalı, əksinə ictimai-əxlaqi, insani və etiqadi məsələləri də

¹. “*Biharul-ənvār*”, c. 1, səh. 199.

özündə əks etdirməli və bu sahədə Əhli-beytin (ə) təlim və göstərişlərindən qarşıya çıxan problemlərin həlli üçün istifadə olunmalıdır.

SİRRİN QORUNMASINDA ƏMANƏTDARLIQ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ بِحَدِيثٍ ثُمَّ التَّفَتَ فِيهِ أَمَانَةٌ

“Hansısa bir şəxs dediyi sözlərdən sonra öz ətrafına (o tərəf-bu tərəfə) baxarsa, həmin söz əmanət və sirdir (və onu qorumaq lazımdır).”¹

Qısa izah

İslam dinində əmanətin növləri müxtəlifdir. Camaatın sirrinin qorunması həmin əmanətlərdən biri sayılır.

Bu məsələyə İslam dinində əhəmiyyət verilmiş və sirri faş etməyin kəbirə (böyük) günahlar sırasında dayandığı bildirilmişdir. Danışanın sözünün sirr olmasını başa düşmək üçün onun insandan təmənna etməsi, sözlərini gizlətməyin lazım gəldiyini bildirməsinə ehtiyac yoxdur, əksinə kiçik bir işarə ilə məsələnin məxfiliyi və əmanət qalmasına eyham vurması kifayətdir. Əgər danışan sözlərini söylədiyi vaxt ətrafına baxaraq o tərəf-bu tərəfə boylanırsa, hansısa bir sirdən insanı xəbardar etdiyini başa salır və onu əmanət saxlamaq lazımdır. Beləliklə, həmin sözləri hər hansı bir yerdə – istər ictimai olsun, istərsə də, fərdi – faş etmək haram və günah sayılır.

¹ I. “Nəhcül-fəsaḥə”, səh. 38, hədis. 197.

İMANIN ƏLAMƏTİ

İslam Peyğəmbəri (s) buyurur:

إِذَا سَرَّتْكَ حَسَنَتُكَ وَ سَاءَتْكَ سَيِّئَتُكَ فَأَنْتَ مُؤْمِنٌ

“Əgər səni yaxşı işin sevindirir və pis işin kədərləndirirsə, onda möminsən!”

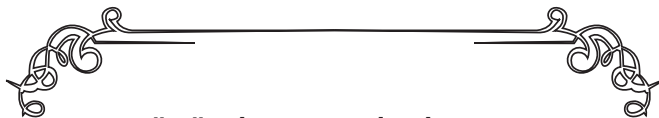
Qısa izah:

İslam dini buyurur ki, bütün insanlar pak fitrətlə doğulurlar; paklıqlara və yaxşılıqlara doğru iman və sevgi fitrətinə nail olmaqla yanaşı, əxlaqsızlığa adət etmək və günahlara aludə olmaq mümkündür ki, insanın can və ruhunu tədricən öz təsiri altına alsın və bütünlüklə onu öz rəngi ilə dəyişdirsin.

Lakin nə qədər ki, insan yaxşılıqlara meyli olsa və pisləklərə nifrət bəsləsə, onda ilkin pak fitrət hələ də aradan getməmişdir.

Bədbəxt insanlar o kəslərdir ki, öz çirkin əməllərindən narahat olmur, üstəlik onunla fəxr də edirlər və yaxud belə şəxslər fədakarlıq, xeyirxahlıq etdikləri və ya bir nəfərə güzəştə getdikləri və ədalətli olduqları zaman isə əksinə, öz etdiklərindən peşman olu,r təəssüflənir və kədərlənirlər. Belə fərdlərə tam yəqinliklə imansız insanlar olduğunu demək lazımdır.

1. “Nəhcül-fəsahə”, səh. 41, 214-cü hədis.

BÜTÜN İŞLƏRDƏ İLKİN ŞƏRT

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

مَا مِنْ حَرَكَةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ

“Elə bir iş yoxdur ki, onun icrasında agahlığa ehtiyac duymayasan!”¹

Qısa izah

Əgər “Elə bir iş yoxdur ki...” (ma min hərəkətin) ifadəsi barədə düşünsək və İslamın nəzərdə tutduğu plan və proqramlarla yaxından tanış olsaq, onda, bu müqəddəs ilahi dinin yalnız ibadət və dua etməkdən ibarət olmadığı, həmçinin, əməli şəkildə həyata keçiriləsi məsələləri diqqətdən qaçırmadığı məlum olacaq. İslam dini, hətta, ayrı-ayrılıqda fərdlər və cəmiyyətlər üçün müəyyən konsepsiya və proqramları nəzərə almışdır. Həmin proqramların ilk maddə və şərti məlumatlı və həqiqət axtarışında olmaqdır. Hansısa bir məsələdə düzgün şəkildə məlumat və ayıqlığa malik olmadan atılan addım, çəkilən zəhmət və edilən səylər ya az səmərəli, yaxud da faydasız olacaqdır.

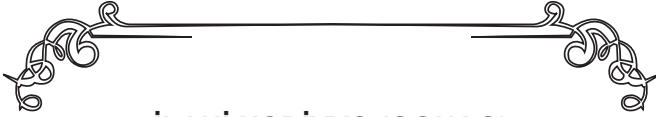
Zəmanəmizdə bir sıra xəstəliklərin müalicə olunması üçün ən dəqiq analizlər götürüldüyü və heç bir həkimin mühüm xəstəliklərdə müxtəlif növlü analizlərdən öncə qəti qərar qəbul etmədiyi məlumdur. Belə olduğu halda,

¹. “*Biharul-əнвар*”, c. 74, səh. 412.

nə üçün sıradan insanlar da öz işlərində daha diqqətli və ayıq-sayıq olmasın?!.

İctimai və fərdi məsələlərdə bilik, mərifət və məsələnin həllində təyinedici funksiyaya malik olanların ardınca getmək lazımdır.

İLƏHİ HƏDİYYƏ (QONAQ)

İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur:

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ خَيْرًا أَهَدَىٰ إِلَيْهِمْ هَدِيَّةً. قَالُوا: وَمَا تِلْكَ الْهَدِيَّةُ؟ قَالَ:
الصَّيْفُ

“Allah hansısa bir qövmün xeyir və səadətini istədiyi zaman onlara hədiyyə verər. Peyğəmbərdən “o hədiyyə nədir?” – deyə soruşduqda, buyurdu: “Qonaq.”¹

Qısa izah

Bəli! Qonaq Allahın olduqca əziz və dəyərli bir hədiyyəsi hesab olunur. Bir qayda olaraq, “qonaq” məfhumuna maddi dünyamızda o qədər də əhəmiyyət verilmir və o, insanın zəhmət və əziyyətinə səbəb olan biri kimi tanınır. Həmin səbəbdən, insanların bir-birini qarşılıqlı olaraq qonaq dəvət etməsi və qonaq getməsi halları hazırkı dövürdə çox az və nadir şəkildə müşahidə edilir. Digər tərəfdən, maddi, ticari və siyasi əlaqələr zəminində təşkil edilən qonaqlıqların istisna xarakteri daşdığına da nəzərdən qaçırmaq lazımdır.

İslami ölkələr, xüsusən də, islami dəyərlərə önəm verən ailələrin nəzərində qonaq (onunla qohumluq əlaqələri olmasa belə) həddən artıq ehtirama layiq və Allah tərəfindən göndərilən hədiyyə hesab olunur. Hədislərdə də gələn qonağın insanın günahlarının

1. “Biharul-ənvar”, c. 72, səh. 461.

bağışlanması üçün vəsilə və xeyir-bərəkət mənşəyi olduğu qeyd edilmişdir.

BÖYÜKLƏRƏ HÖRMƏT, KİÇİKLƏRƏ QAYĞI

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُؤَقِّرْ كَبِيرَنَا وَ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا

“Bizim böyüklərimizə hörmək və kiçiklərimizə qayğı göstərməyənlər bizdən deyildir!”

Qısa izah

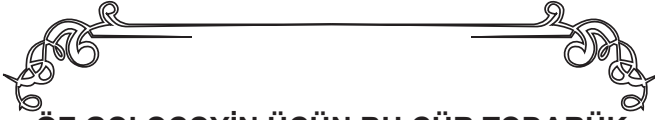
İnsan cəmiyyəti daim irəliyə doğru addımlayan karvan qəflə-qatarına bənzəyir – yenicə doğulan körpələr dünyaya təbəsüm edir, uşaqlar inkişaf edərək günü-gündən böyüyür, böyüklər qocalır və yaşlılar da həyatdan köçür. Həqiqətdə, heç kəs bu təbii qanun çərçivəsindən kənara çıxmaq qüdrətinə malik deyil. Yaşlı nəsil zaman etibarilə daha öndə, eyni zamanda, gənc nəslə nisbətdə daha çox təcrübə və dünya görüşünə malik olduğu üçün onlara ehtiram edilir.

Yeniyetmə və kiçik yaşlı insanlara hayatın ilkin çağlarında qayğı və mehribanlıq göstərərək onların səadətə yetişməsinə vəsilə olmaq böyüklər üçün bir vəzifədir.

Diqqət edilməlidir ki, mütərəqqi və kamil bir cəmiyyətin inkişafı üçün əvvəlki iki məsələ nəzərdən qaçırılmasın.

---

1. “Üsuli-kafi”, c. 2, səh. 165.

ÖZ GƏLƏCƏYİN ÜÇÜN BU CÜR TƏDARÜK GÖR

İmam Əli (ə) buyurmuşdur:

مَا تَقْدِمُ مِنْ خَيْرٍ يَبْقَ لَكَ دُخْرُهُ وَ مَا تُؤَخِّرُهُ يَكُنْ لِعَيْرِكَ خَيْرُهُ

“(Dünyada) öncədən göndərdiyin xeyirli əməllər sənə axirətin üçün saxlanılır, təxirə saldıqlarının faydası isə başqalarına çatır.”¹

Qısa izah

Müasir dövrümüzdə sərvət və maddi nemətlərə hədsiz tamah əvvəlki əsrlərə nisbətdə daha çox nəzərə çarpır. Həqiqətdə, bu çür rəftar heç bir əqli və məntiqi meyara əsaslanmır. Hədəf və məqsədi mal-dövlət və sərvət toplamaq olan belə şəxslər, ümumiyyətlə, onun hansı yolla əldə olunmasına əhəmiyyət və önəm vermir, eyni zamanda, topladıqları sərvəti tamamilə xərcləməyin qeyri-mümkünlüyünü dərk etmirlər. Sahibi öldükdən sonra ondan geridə qalan malların qiyamətdə məsuliyyət yükünə çevriləcəyi danılmaz realıqdan başqa bir şey deyil. Nəticədə, min cür məşəqqət və zəhmətlə mal toplayıb sonunda ondan ayrılarkən məsuliyyət yükü altında qalmaq, həqiqətən də, ağılsızlıqdır. Belə məsələləri təfəkkür edərək dərinləndirən insanlar xoşbəxtdirlər.

¹. “Nəhcül-bəlağə”, 69-cu məktub.

MÜNDƏRİCAT

1. DÜŞÜNCƏ, FİKİR, TƏFƏKKÜR	5
2. ÖLÇÜ VƏ MİZAN TƏDBİRİ	6
3. CİSMLƏRİNİN QIDALANMASINDA CİDDİ VƏ DİQQƏTLİDİRLƏR, AMMA...7	
4. QƏLƏMİN ROLU	9
5. İKİ BÖYÜK MƏSULİYYƏT ARASINDA	10
6. CƏMİYYƏTİ MƏHV EDƏN AMİLLƏR	11
7. YOXSULLUQ VƏ TƏNBƏLLİK	12
8. QƏLBLƏRƏ DAMAN ELM YAĞIŞI	13
9. TƏKƏBBÜRÜN MƏNŞƏYİ	14
10. HAQQ MÜQABİLİNDƏ ÜÇ DƏYƏRLİ XİSLƏT	15
11. İMAM HÜSEYNİN (Ə) ŞƏHADƏTİ	16
12. HƏQİQİ MÜSƏLMANIN İKİ ƏLAMƏTİ	17
13. QƏZƏB ODU	18
14. SƏRVƏT MƏNBƏLƏRİ	19
15. ƏN PİS PEŞƏ	20
16. AĞALIQ VƏ ƏSİRLİK	22
17. RİYAKARLIQ VƏ ÖZÜNÜGÖSTƏRMƏ	24
18. HƏSƏD VƏ PAXILLIQ	26
19. ALLAH RƏHMƏTİNDƏN UZAQ OLANLAR	27

20. ƏN PİS DOST	28
21. İŞLƏRİ TƏKMİLLƏŞDİRMƏK.....	29
22. ƏBƏDİ PROQRAMLAR.....	30
23. ƏN ŞİDDƏTLİ CƏZA.....	31
24. BÖRC ALMAQ VƏ ONUN ZƏRƏRLƏRİ.....	32
25. SAĞLAM İCTİMAİ HƏYAT.....	33
26. BÜTÜN BƏDBƏXTLİKLƏRİN AÇARI YALANDIR.....	34
27. CƏNNƏTLİK İNSANLARIN ƏLAMƏTLƏRİ.....	35
28. RİYAKARLARIN ƏLAMƏTLƏRİ.....	36
29. NƏSİHƏT.....	37
30. DANIŞMAQ VƏ SÜKUT.....	38
31. BAĞIŞLAMAĞIN LƏZZƏTİ.....	40
32. HƏQİQİ MƏNADA ZAHİDLİK.....	42
33. ŞƏHİDLƏRLƏ BİRGƏ.....	43
34. CAMAATIN ƏN YAXŞISI.....	44
35. AZAD İNSANLARIN İBADƏTİ.....	45
36. İNSANIN BELİNİ QIRAN AMİLLƏR.....	46
37. PAK VƏ TƏMİZKAR OL.....	47
38. ZİYANKAR CAHİLLƏR.....	48
39. HİDAYƏTİN ƏSASI.....	49
40. CAHİLİYYƏT DÖVRÜNDƏ MƏRSİYƏXANLIQ.....	50
41. GÜN ƏRZİNDƏ ÖZÜNLƏ HESABAT APAR.....	52
42. İMANIN TƏSİRİ POLADDAN MÖHKƏMDİR.....	53
43. TÖVHİD VƏ İLAHI ƏDALƏTİN HƏQİQƏTİ.....	54
44. İMANIN ƏLAMƏTLƏRİ.....	55

45. DÜNYA HƏDƏF DEYİL, VASİTƏDİR	56
46. İNSANIN DƏYƏRİ	57
47. HAQQ VƏ BATİL	58
48. ƏRƏBİN ƏN QIYMƏTLİ SÖZÜ	59
49. MƏN ONLARDAN UZAĞAM	60
50. ACİZLƏRİN UĞURSUZ TƏLAŞI	61
51. ZALIMLARIN NİŞANƏLƏRİ	62
52. HƏR BİR DƏRDİN DƏRMANI VAR	63
53. NEMƏTLƏRİN ƏLDƏN ÇIXMASINA SƏBƏB	64
54. PAK İNSANLAR ŞƏHİDLƏR ZÜMRƏSİNDƏDİRLƏR	65
55. FƏDAKAR AŞİQLƏR	66
56. AĞILLI VƏ NADAN	67
57. HƏQİQİ DİNDARLAR AZDIR	68
58. ÖVLADLARINIZ ARASINDA ƏDALƏTƏ RİAYƏT EDİN	70
59. DAİM NƏZARƏT ALTINDASAN	71
60. NƏ HƏSƏD, NƏ DƏ YALTAQLIQ ET	72
61. QARDAŞLARININ QULLUĞUNDA DUR	74
62. ÖZ KEÇMİŞİNƏ TƏƏSSÜFLƏNMƏ	75
63. İSLAM DÜNYA DİNİNƏ ÇEVRİLƏCƏK	76
64. HEÇ BİR GÜNAHI KİÇİK SAYMAYIN	77
65. ALİMİN ÜSTÜNLÜYÜ	78
66. VALİDEYN VƏ ÖVLADIN QARŞILIQLI HÜQUQLARI	79
67. MALINI İTAEY YOLUNDA XƏRCLƏ Kİ, GÜNAHA GÖRƏ XƏRCƏ DÜŞMƏYƏSƏN	80
68. ƏN BÖYÜK TİCARƏT BAZARI	81

69. MƏQAM ETİBARİLƏ İNSANLARIN ƏN ÜSTÜNÜ.....	82
70. ÜÇ MÜHÜM İCTİMAİ MƏSƏLƏ.....	83
71. QƏZƏB VƏ TƏLƏSKƏNLİK.....	84
72. HƏQIQİ ZAHİDLƏR.....	85
73. ŞƏXSİYYƏTİ SINAMAQ.....	86
74. DÜNYA VƏ AXİRƏT ÜÇÜN DÜZGÜN PROQRAM.....	87
75. GÜNAHIN TƏSİRİ.....	88
76. HƏQIQİ ŞİƏ.....	89
77. KİMİNLƏ MƏSLƏHƏTLƏŞƏK.....	90
78. ƏN ÜSTÜN NEMƏTLƏR.....	92
79. GÖZLƏRDƏN QAİB OLAN İMAMIN VARLIĞININ TƏSİRLƏRİ.....	93
80. HƏR KƏSİN SÖHBƏTİNDƏ OTURMA.....	95
81. ŞEYTANSİFƏTLİLƏR.....	96
82. HƏQIQİ BAYRAM.....	97
83. QİYMƏTLİ SƏRMAYƏLƏR.....	98
84. İKİ ŞEY HƏLAKƏT MƏNŞƏYİDİR.....	99
85. AZ OLSA BELƏ, YAXŞI İŞ DƏYƏRLİDİR.....	100
86. SƏHV ETMƏ KI, ÜZR DƏ İSTƏMƏYƏSƏN.....	101
87. ƏN PİS HƏYAT TƏRZİ.....	102
88. BİZİM VƏDƏLƏRİMİZ ÜZƏRİMİZDƏ OLAN BORCLARIMIZDIR.....	103
89. HARAM MALLARLA İBADƏT.....	104
90. BACARDIĞIN QƏDƏR HEÇ BİR KƏSDƏN BİR ŞEY İSTƏMƏ.....	106
91. VAY OLSUN BELƏ İNSANA.....	107
92. MÜŞKÜL İŞLƏRİN HƏLLİNİ GÜNAHDAN İSTƏMƏ.....	108
93. ÖZÜNDƏN RAZI OLANLAR.....	109

94. YAXIN VƏ UZAQ QOHUMLAR	110
95. PİS ADƏTİ TƏRK ETMƏK	111
96. KƏRBƏLA QƏHRƏMANLIĞI	112
97. AQİL ŞƏXS KİMDİR?	114
98. DÜŞMƏNÇİLİKLƏRİN SƏBƏBİ	115
99. QEYRƏTLİLƏR	116
100. BƏRƏKƏTLİ VARLIQ	118
101. ƏN YAXŞI ƏLLƏR	119
102. YAŞAMAQDAN DAHA YAXŞI VƏ ÖLÜMDƏN BETƏR OLAN ŞEY	120
103. MÖMİNLƏ MÜNAFİQ ŞƏXSLƏRİ AYIRAN ƏLAMƏTLƏR	121
104. ƏN YAXŞI MİRAS	122
105. MÜSTƏQİL DÜŞÜNCƏYƏ EHTİRAM	123
106. MÖMİN İNSANLAR ALTI XİSLƏTDƏN UZAQDIRLAR	124
107. PƏRƏDƏLƏRİ YIRTMA	125
108. HƏQİQİ İBADƏT	126
109. ÖZ EYBİNİ UNUTMA	127
110. BÖYÜK İŞGƏNCƏ	128
111. QURANIN YENİLİK VƏ TƏRAVƏTİ	129
112. NƏFSƏ PƏRƏSTİŞ ETMƏKDƏN ÇƏKİN	130
113. TƏNHA YOL ŞİƏ OLMAQDIR	131
114. SƏRVƏTLƏRLƏ ONUN İSTİFADƏSİ ARASINDAKI UYĞUNLUQ	132
115. HAQLA-BATİLİ AYIRA BİLƏN VƏ ƏN DOĞRU DANIŞAN ŞƏXS	133
116. EVİN İDARƏSİNDƏ HƏMKARLIQ	134
117. BİR SAAT ƏDALƏTLİ OLMAĞIN DƏYƏRİ	135
118. HƏQİQİ HƏKİM	136

119. PEYĞƏMBƏRİN CANIŞINLƏRİ	137
120. GÜNAH MƏCLİSİ	139
121. ƏKİNÇİLİK VƏ BAĞBANLIQ	140
122. ÖMRÜN UZUN VƏ QISA OLMASI	141
123. ŞEYTANLA HƏMKARLIQ	142
124. MƏŞVƏRƏT EDİN Kİ, HİDAYƏT OLASINIZ	144
125. SALAM VERMƏK İSLAMIN NIŞANƏSİDİR	145
126. İDDİADAN ƏMƏLƏ DOĞRU	147
127. İLAHİ CƏZALAR	148
128. UNUDULMUŞ HƏQQİQƏT	149
129. ELMİN BƏHRƏSİ	150
130. İMAMIN AĞIR VƏZİFƏLƏRİ	151
131. BAĞLI QAPILAR AÇILIR	153
132. ŞƏXSİYYƏTSİZ İNSANLARDAN ÇƏKİN	154
133. BÖYÜK CİHAD	155
134. İMAM MEHDİNİN (Ə) QEYB DÖVRÜ	157
135. PİSLİKLƏRİN MƏNŞƏYİ	158
136. VƏZİFƏYƏ ƏMƏL ETMƏK ƏN BÖYÜK İBADƏTDİR	160
137. SƏMA SAKİNLƏRİ	161
138. QURAN VƏ CAZİBƏ QANUNU	162
139. DAĞLARIN SİRRİ	163
140. MİKROSKOPİK CANLILAR	164
141. İSLAMDAN YALNIZ BİR AD	165
142. ƏQLLƏ CAHİLLİYİN MÜQAYİSƏ MEYARI	167
143. NEMƏTDƏN DAHA ÜSTÜN	169

<i>144. ƏHLİ-BEYT (Ə) MƏKTƏBİNİ YAŞATMAQ .....</i>	<i>171</i>
<i>145. SİRRİN QORUNMASINDA ƏMANƏTDARLIQ .....</i>	<i>173</i>
<i>146. İMANIN ƏLAMƏTİ .....</i>	<i>174</i>
<i>147. BÜTÜN İŞLƏRDƏ İLKİN ŞƏRT.....</i>	<i>175</i>
<i>148. İLAHİ HƏDİYYƏ (QONAQ) .....</i>	<i>177</i>
<i>149. BÖYÜKLƏRƏ HÖRMƏT, KİÇİKLƏRƏ QAYĞI .....</i>	<i>179</i>
<i>150. ÖZ GƏLƏCƏYİN ÜÇÜN BU CÜR TƏDARÜK GÖR.....</i>	<i>180</i>
<i>MÜNDƏRİCAT .....</i>	<i>181</i>

“CAMİƏ” ZİYARƏTNAMƏSİ

Bütün imamları bu ziyarətnamə vasitəsilə ziyarət etmək olar. Müxtəlif “Camie” ziyarətnamələri mövcuddur və biz, burada onlardan yalnız birini sizin nəzərinizə çatdıracağıq.

Şeyx Səduq “Mən la yəhzuruhul fəqih” adlı kitabında nəql edir ki, həzrət imam Rzadan (ə), imam Kazimin (ə) ziyarəti vaxtı yerinə yetirilən əməllər barəsində soruşdular və o həzrət buyurdu: “O həzrətin məzarı kənarında olan məsciddə namaz qılın və bu ziyarətnaməni oxuyun. Bu ziyarətnaməni bütün imamları ziyarət etdiyiniz vaxt, ümumiyyətlə bütün müqəddəs məzarları, o cümlədən peyğəmbərlərin məzarlarını ziyarət etdikdə də oxuya bilərsiniz:

السَّلَامُ عَلَى أَوْلِيَاءِ اللَّهِ وَ أَصْفِيَاءِهِ السَّلَامُ عَلَى أُمَّنَاءِ اللَّهِ وَ أَحِبَّائِهِ
السَّلَامُ عَلَى أَنْصَارِ اللَّهِ وَ خُلَفَائِهِ السَّلَامُ عَلَى مَحَالِّ مَعْرِفَةِ اللَّهِ السَّلَامُ
عَلَى مَسَاكِينِ ذِكْرِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى مُظْهِرِي أَمْرِ اللَّهِ وَ نَهْيِهِ السَّلَامُ عَلَى
الدُّعَاةِ إِلَى اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى الْمُسْتَفْتَرِينَ فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى
الْمُخْلِصِينَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى الْأَدْلَاءِ عَلَى اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى الَّذِينَ
مَنْ وَالَاهُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهُ وَ مَنْ عَادَاهُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهُ وَ مَنْ عَرَفَهُمْ فَقَدْ

عَرَفَ اللَّهُ وَ مَنْ جَاهِلُهُمْ فَقَدْ جَاهَلَ اللَّهُ وَ مَنْ اعْتَصَمَ بِهِمْ فَقَدْ اعْتَصَمَ
 بِاللَّهِ وَ مَنْ تَخَلَّى مِنْهُمْ فَقَدْ تَخَلَّى مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَشْهَدُ اللَّهُ أَنِّي سَلِمٌ
 لِمَنْ سَالَمْتُمْ وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبْتُمْ مُؤْمِنٌ بِسِرِّكُمْ وَ عَلَانِيَتِكُمْ مُفَوَّضٌ فِي
 ذَلِكَ كُلِّهِ إِلَيْكُمْ لَعَنَ اللَّهُ عَدُوَّ آلِ مُحَمَّدٍ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ أَبْرَأُ إِلَى
 اللَّهِ مِنْهُمْ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ

Əssəlamu əla əvliyailahi və əsfiyaih, əssəlamu əla umə-naillahi və əhibbaih, əssəlamu əla ənsarillahi və xuləfaih, əssəlamu əla məhalli mərifətillah, əssəlamu əla məsakini zikrillah, əssəlamu əla muzhiri əmrillahi və nəhyih, əssəlamu ələd duati iləllah, əssəlamu ələl mustəqirrinə fi mərzatillah, əssəlamu ələl muxlisinə fi təatillah, əssəlamu ələl ədillai ələllah, əssəlamu ələlləzinə mən valahum fə qəd valəllah, və mən adahum fəqəd adəllah, və mən ərəfəhum fəqəd ərəfəllah, və mən cəhiləhum fəqəd cəhiləllah, və mən itəsəmə bihim fə qəd itəsəmə billah, və mən təxəlla minhum fəqəd təxəlla minəllahi əzzə və cəll, və uşhidullahə ənni silmun limən saləmtum, və hərəbun limən harəbtum, muəminun bisirrikum və əlaniyətikum, mufəvvizun fi zalikə kullihi iləykum, ləənəllahu əduvvə ali Muhəmmədin minəl cinni vəl ins, və əbrəu iləllahi minhum, və səlləllahu əla Muhəmmədin və alih.

*Salam olsun Allahın yaxın bəndələri və seçdiyi şəxslərə!
 Salam olsun Allahın əmanətdarı və dostlarına! Salam olsun
 Allahın dostları və canişinlərinə! Salam olsun Allah mərifətinin
 qəlblərinə! Salam olsun Allah zikrinin məkanlarına! Salam*

olsun Allahın əmr və qadağasının aşkar olduğu yerlərə! Salam olsun Allaha dəvət edənlərə! Salam olsun Allahın razılığı yolunda möhkəm dayananlara! Salam olsun Allaha itaətdə ixlaslı olanlara! Salam olsun Allaha doğru bələdçilərə! Salam olsun o şəxslərə ki, onları sevənlər Allahı da sevir, onları düşmən bilən Allahı da düşmən bilir, onları tanıyan Allahı da tanıyır, onları tanımayan Allahı da tanımır, onlara sarılan Allaha da sarılır və onları tərək edən Allahı da tərək edir! Allahı şahid tuturam ki, mən sizinlə sülh edənlə sülhdə və döyüşənlə döyüşdəyəm. Sizin gizli və aşkar işlərinizə imanım var və bütün işlərimi hər zaman sizə həvalə edirəm. Allah Məhəmmədin Əhli-beytini düşmən bilən cinlər və insanlara lənət etsin! Mən Allahın dərgahında onlara öz nifrətimi bildirirəm. Allahın salamı olsun Məhəmməd və onun Əhli-beytinə!

Bu ziyarətnamə, “Üsuli-kafi”, “Təhziib” və “Kamilüz-ziyarət” adlı kitablarda da nəql olunmuş və sonunda da qeyd edilmişdir ki, bu ziyarətnaməni hər bir müqəddəs məzarı ziyarət etdikdə oxumaq olar. Həmçinin orada qeyd edilmişdir ki, bu ziyarətnaməni oxuduqdan sonra Məhəmməd və ali Məhəmmədin(s.ə.s) bir-bir adlarını çəkərək, onlara çoxlu salavat göndərin və onların düşmənlərinə nifrın və lənət yağdırın. Sonra da özünə və mömin-möminələr üçün ürəyindən keçən duaları et.

«ƏLƏM NƏŞRİYYATI»

Hazırlığa verilmişdir: 25.07.2014

Çapa imzalanmışdır: 22.08.2014

Nəşrin ölçüsü: 86x60. 1/8

Fiziki çap vərəqi: 24

Sayı: 1000